

PIERRE GAMARRA

TAVASZ KAPITÁNY

PIERRE GAMARRA

TAVASZ KAPITÁNY

REGÉNY

MÓRA KÖNYVKIADÓ • BUDAPEST 1967

DELFIN KÖNYVEK

Szerkeszti RÖNASZEGI MIKLÓS

Előkészületben

McGREGOR R. J. A KIS DETEKTÍVEK

LOUIS VACZEK

A HUDSON VÁNDORA

VULPIUS

RINALDO RmALDINI

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ • BUDAPEST 1967

A mű eredeti címe' LE CAPITAINE PRINTEMPS „La Farandole” kiadás 1963

Fordította KLUMÁK ISTVÁN

GÖRÖG JÜLIA rajzaival

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója

A szöveghűséget ellenőrizte: Hap Béla Felelős szerk.: Schindler Frigyesné .

Képszerk.: Lengyel János Műszaki szerkesztő: Krecska Miklós • Műszaki vezető:

Haás Pál 71 900 példány, 8 (A/5) ív, MSZ 5601—59 Zrinyi Nyomda, Budapest

67.03214/1. — F. v.: Bolgár I. IF 757 —c —6870

A PIRENEUSOK ILLATA

Jóleső érzés tölt el, ha felidézem az első képeket, melyek emlékezetemben Virevent falucskáról megmaradtak. Ismét magam előtt látom a pireneusi völgyet zöld és aranyló lankáival, a látóhatárt elálló, csillogó, hófedte hegycsúcsokat, a fenyvesek sötétlő vonulatát, a hegyi patakok tejszerű vizét. Újból magamba szívom az ormok felől leáramló éles levegőt, melyben az almafák koronája, a gyep zsenge füve hajladozott. . . Virevent szürkés kővekből enyhe lejtőre épült falu, egy hosszú és keskeny, jégvájta völgy fölött emelkedik. Kicsiny község, mindössze húsz házból áll. A környező földeket a szomszédos erdőtől elhódított, nadrágszij parcellák alkotják. Mindjárt a réteken és szántókon túl bükkfaerdő kezdődik, távolabb pedig, a fenyvesen túl az utolsó hegygerinceket látni. Ott fenn, hómezők vagy kopár sziklák között húzódik a spanyol határ. Mikor bátyánk, Cyprien Valette kinyújtotta karját, és megmutatta nekünk a meredély fölött egy rakáson kuporgó hegyvidéki házakat, s azt mondta, hogy: „Az ott Virevent!” — úgy éreztem, csodálatos tájat fedezek fel. Minden nyugalmat árasztott. Az almafák levelei kecsesen bontakoztak ki a halványkék ég háttéréből. Valahol messze, a falu mellett békésen kukorékolt egy kakas. Élvezettel szagoltam a szelet, és száraz széna, ibolya, szilva és a hó csodálatos illatát fedeztem fel benne . . .

Anyám ekkor elmosolyodott, és kezét vállamra tette:

Megértettem, hogy ez a bizalmas cirógatás azt jelenti: „Meglátod, jól megleszünk itt. Gyönyörű vidék...”

A nap lenyugvóban volt, amikor először léptünk rokonaink, Valette-ék konyhájába. Még ma is hallom Cyprien vastag, érdes hangját, amint feleségének bejelenti:

— Maria! Itt vannak a párizsiak! Nem a hegyilakók, **a** párizsiak! A konyhát félhomály borította. Első tekintetre homályosan egy jókora párkányzattal épített kandallót, hossz-szű deszkaasztalt és egy réz ingaórát pillantottam meg. Most, hogy közelebb voltam, megbarátkoztam **a** pireneusi táj minden illatával: a szénapadlások szagos füve, **a** tehénistállók teje, **a** nyár végi gyümölcsök, a paradicsom és **a** paprika belevegyítették aromájukat a palacsinta szagába, amelyet Maria Valette éppen akkor sütött nekünk.

Maria kitárt karral jött elibénk. Fekete szeme kicsillogott sápadt, kissé spanyolos arcából.

— Hát megjöttetek, párizsiak! Fáradtak lehettek? Mindjárt kaptok enni és inni. Itt, minálunk még van mit, ne aggódjatok ... Henriette, te nem sokat változtál... Hadd nézem csak egy kicsit ezt a nagy fiút... Egész kis kölyöknek képzeltem... Már majdnem akkora, mint **a** mi Bertrand-unk... Üljetek le! Szeretitek a palacsintát? Hol van Bertrand? Bertrand, itt vannak a rokonok! Üljetek le! Adjátok ide azokat a bőröndöket. Hja! Erre mifelénk nem jár metró...

Szóhoz, sem jutottunk. Anyám és én csak álltunk, álltunk, mosolyogva, nagyon meghatottan. Fáradtait voltunk ugyan, de nem gondoltunk rá. Maria nénénk sűr-gött-forgott, ölelgetett bennünket, fürgén elhelyezte málhánkat, visszament anyámhoz, átölelte a vállát. „Hallod-e, szépségem, nem vagy valami jó húsban, erőre kell ám kapnod...” Majd felém fordult, s megcsipkedte arcomat: „Te sem vagy kövérebb, cimbora; sok vajat kell majd enned...”

A tűzhely zsarátnoka finom biborszikrákat vetett ezüstös hajára.

— Ugyan, ugyan — szólt rá az ura —, ne kérdezősködj már annyit. Lesz még elég időnk beszélgetni. Holnap is itt lesznek. Azután megjött unokabátyám almával megrakodva, amit nyilván nekünk szedett. Akárcsak az apja, ő is jól megtermett volt, de szikár, izmosan sovány, mint a hegy ilakók általában, arcszíne és haja sötétbarna, a szeme pedig ugyanolyan csillogó fekete s ugyanolyan szelid tekintetű, mint az anyjáé.

Jól emlékszem első esténkire. Megvacsoráztunk. Körülültük a paraszti asztalt. Anyám Párizsról mesélt, ahol születtem, ahol mostanáig laktunk. Felelevenítette a háborúnak, helyesebben annak az időszaknak az utolsó napjait, amelyet „drôle de

guerre"-nek, „furcsa háborúnak" neveztek; elmondta, hogyan lohanta le a német sereg Belgiumot és Franciaországot, beszélt hadifoglyokról, a népvándorlásról dél felé . . . Apám Elzászban hadifogságba esett. Sikerült róla hírt kapnunk, ő pedig tudta, hogy ide jövünk majd ebbe a távoli pireneusi faluba, családjához.

Anyám lassan, komolyan beszélt. Igyekezett leírni Párizst, ezt az egy csapásra csendessé vált, elnémult fővárost a németek bevonulásának pillanatában . . . A német csapatok végigvonultak a Champs-Élysées-n. Maga Hitler is eljött Párizsba.

De én már mindezt tudtam, és mialatt anyám mesélt, a félig nyitott ablak felé fordultam. Valami ismeretlen hűvös fuvallat áramlott be a hegyvidéki éjszakából. Közeledett az ősz.

Nem ismertem ezt a vidéket, ahol apám született, hiszen nagyon fiatalon elkerült innen. A virevent-i rokonokkal olykor rövid, de szívélyes leveleket váltottunk, és ők minden esztendőben hívtak, hogy látogassunk el hozzájuk. Valami mindig közbejött, hol ezért, hol azért folyton halasztgattuk az utazást. 1939 telén — amikor apám az észak-elzászi fronton volt —, Cyprien Valette már nyomatékosabban hívott. Tudta, hogy egészségi állapotom némi aggodalomra ad okot. Az orvos hegyi levegőt ajánlott.

Anyám azonban habozott. Nem voltunk gazdagok. Meg azután végképp elhagyjuk Párizst, a lakásunkat, ott hagyjam az iskolát, hogy ebben az isten háta mögötti faluban telepedjünk le? Lehet, hogy a háborúnak hamarabb lesz vége, mint gondolnánk . . .

Amikor a hitlerista csapatok betörték Franciaországba, Cyprien bátyánk újabb üzenetet küldött. Apám, akit sikerült értesítenünk, helyeselte útra kelésünk tervét.

Szórakozottan hallgattam a beszélgetést. Bertrand, aki mellettem ült, igyekezett szólásra bírni. Az utazásról, Párizsról kérdezősködött, arról a környékről, ahol laktunk. Úgy látszott, hogy a távoli nagyváros bűvös hatással van rá. Rövid mondatokban válaszoltam neki, ő pedig nem erőltetett, nyilván gondolta, hogy fáradt vagyok. Tizenegy éves volt, mint én, de többnek látszott.

Az ablak felé fordultam. Bámultam a völgyre boruló tiszta éjszakát. Amikor bent hallgattak a hangok, a kinti csendre, a hegyvidéki éjszaka mérhetetlen és tiszta csendjére füleltem, amely csak sejtette a vizek és lombok nagyon halk moraját. Mielőtt eljutottam erre a vidékre, sokat gondoltam rá. És most még szebbnek láttam, mint amilyennek valaha is el tudtam képzelni. Ez a hihetetlen nyugalom, a levegő tisztasága, ezek az illatok azt az érzést keltették bennem, hogy egy valószerűtlen tájra, a mondák, a mesék elvarázsolt birodalmába kerültem. A

fülledt, szorongó Párizs, az utcák, amelyeken egyre több és több szürke meg zöld egyenruha jártkelt, mindez valami homályos múltba távolodott el. A zsúfolt vonatokat, az üzletek előtti első sorbaállásokat, azt az ezeryi nyugtalanságot, amelyet akkoriban minden utas magában hordott, már-már elfelejtettem. Apámra persze gondoltam, aki hadifogoly egy távoli táborban, de ennek az estnek a nyugalma azt a megmagyarázhatatlan reményt, sőt bizonyosságot oltotta belém, hogy ki fog szabadulni.

Valamivel később sétálni mentünk, és unokabátyám megmutatta a szomszédos házakat, a házakig kinyúló erdőket, az ide-oda kígyózó utakat és ösvényeket. Lenn, a völgy mélyén Luchon felé vitt az országút.

A derült égen, mint valami tökéletesen kerekre sikerült halványsárga palacsinta, szép telihold emelkedett a festői táj felé. A falu végén hegyi patak csörgedezett, amelyet a lefelé ereszkedő út gömbfából összerótt fa[^] hídon szelt át.

— Ez a Fülemlüle — mondotta unokafivérem.

— Hogyhogy? Fülemlüle?

— Így nevezik a patakot. Mindig ez volt a neve. Pisztrángot lehet benne fogni.

Lassan lépdeltünk a nappali forróságtól még langyos úton, amelyet helyenként otromba palaköerek torlaszoltak el.

— Nem lehet itt valami kényelmes a szekereknek — szólaltam meg.

— Nem, de vannak szánjaink is. Nemcsak hősánjkók. Nagy kórisfa szánok, melyeket tehenek vonszolnak át a köves részeken. Ezeken szállítják a fát, az alomnak való avart, a trágyát. Nagyon hasznosak.

Néhány szomszéd ránk köszönt, . engem kíváncsian vettek szemügyre. Már tudtak érkezésünkről.

— Hát itt a párizsi úrfi! Errefelé kevesebb ember jár ám, mint a Place de la Concorde-on.

Udvariasan válaszoltam, de aznap, az első este, nem volt valami nagy kedvem beszélgetésbe elegyedni.

Alighogy elhagytuk a fahidat, Bertrand egy magányosan álló házra mutatott.

— Ez a mi nagyszállónk — szóló nevetve. — Amo

- 5

lyan vendégfogadó-féle. Jelenleg is van néhány lakója, egy Párizsból menekült úr.

— Párizsból?

— Onnan. Benjámin úr. Elég idős ember. Nem sok vizet zavar. Festeget.

— Képeket fest?

— Igen. Mindennap kimegy az erdőbe, és fest. Aztán van még egy. . .

Unokabátyám nem fejezte be a mondatát. Előttünk az úton egy furcsa figura bukkant fel. Majdnem két méter magas volt és nagyon sovány. Lompos alakjának körvonalai élesen kiváltak a halvány ég háttéréből. Arcvonásait nemigen tudtam kivenni. Mikor közelünkbe ért, éles rikoltást hallottam.

Bertrand elnevette magát, és oldalba bökött könyökével.

— Nem ő rikoltott — súgta oda. — A majma volt az! Figyelmesen szemügyre vettem ezt a különös Don

Quijotét, aki hosszú, nyugodt léptekkel jött felénk. Valóban, egy kis majom gubbasztott a vállán, s az rikoltott közeledtünkre, vagy talán azért, mert gazdája ingerkedett vele.

— Ez is művész — magyarázta unokabátyám. — A fogadóban lakik feleségével és kislányával. Ide menekültek. Azt hiszem, cirkuszban dolgoztak. Bűvészkedik, és olyan mutatványokat tud, majd meglátod . . . , hogy . . .

— Párizsiak?

— Nem hiszem. A kiejtése inkább délvidékire vall. Minthogy cirkuszban dolgoznak, egy kicsit mindenünnen valók, vagy sehonnan! Frédónak hívják, ő a nagy Frédo. A másik nevét nem tudom.

Bertrand szobájában aludtam, a ház felső részében, egy fehérre meszelt falú, ferde mennyezetű manzárszobában. Az ablakból le lehetett látni a völgybe és a völgyet

6

elzáró havas hegygerincekre. Tulajdonképpen ez volt a ház második emelete, lépcsője olyan meredek volt, hogy inkább létrához hasonlított. Egyik oldalon a szénapadlás volt, a másikon az a helyiség, amelyben gabonát, kukoricát, gyümölcsöt, téli körtét és almát, diót, napon aszalt szilvát tartottak. Így azután szobánk szembenézett a völgygel, és a vidék illatai beáradtak az ablakon.

Nagyon gyorsan elaludtam. Alig tettem le fejemet a párnára, az utazás minden fáradalma rám nehezedett, és szinte belezuhantam az álomba. Bertrand érthetetlen szavakat mormogott mellettem.

Majd mintha valami hűvös és cirógató kéz érintette volna arcomat. Az éjszakai szellő fuvallata vette körül nyugalmamat. Álmodhattam, de első virevent-i álomról csak valami alig megragadható emlék maradt meg bennem. Ha megpróbálom felidézni, csendes, havas tájat látok magam előtt. Minden szelíd, békés itt. Hómezők váltakoznak virágos rétekkel. Messziről zene szól. Csillogó köveken hegyi patak csörgedez. Nem, nem is hegyi patak az; egy madár szökdécsel. Majd egy asszony énekel, és

mosolyogva fölém hajol. Huncut fekete szeme van, mint Maria néninek.

Hirtelen éles kiáltás hasít bele ebbe az álomvilágba, széttépi az illatos lég lágy hangulatát. Mi történt? Fájdalmas és egyszersmind fenyegető a hang.

Felriadtam. Bertrand békésen aludt keskeny ágyában." A hold bevilágította a szobát. Körülöttem, a ház körül, mindenütt' nyugalom uralkodott. Úgy tűnt, hogy az egész hegyvidék alszik, akárcsak Bertrand. A mérhetetlen csendben a vizek és lombok parányi moraját, a völgy nyugodt lélegzését hallottam.

7

BENJÁMIN ÚR ÉS A FÁK

Minden nehézség nélkül alkalmazkodtunk a hegyi élethez. Ebben persze rokonaink végtelen kedvessége is segítségünkre volt. Munkában nem volt hiány. Naiv lelkesedéssel fogtunk hozzá, s ez mosolyra derítette Cyprien Valette-et.

— Csak lassan a testtel — mondotta —, várjatok egy kicsit.

Majd rájöttök, hogy nem mindig kényelmes a hegyilakó paraszt élete. Az utak göröngyösek errefelé, és nem ismerek egyetlen talpalatnyi valóban vízszintes földdarabkát sem!

Anyám többnyire otthon maradt Maria nénénk társaságában, s a házi munkákkal, a baromfiudvarral és a konyhakerttel foglalatoskodott. Ami engem illet, én Bértrand-t" és apját követtem, és mindenáron ki akartam tanulni a szántóvető, arató, csordás és favágó mesterségét. Persze ez túl sok pálya volt egyszerre. Annál is inkább, niert Cyprien az első napoktól kezdve nem győzte mondani:

— Jeannot, barátom, egy csomó tankönyvet láttam a holmid között. Nagyon helyes. Gondolj rá, hogy időnként olvasgasd is őket. Mindannak ellenére, ami mostanában történik, nem szabad a tanulásról megfeledkezni. Nem is beszélve arról, hogy az unokatestvérednek is jó példát mutatsz. Daurin úr, a castérai tanító nem valami túlságosan elégedett a helyesírásával. . .

Cyprien nagyon becsülte a könyveket és a tudást. Olykor felkiáltott: „Ne felejsétek el, cimboráim; a tu

7

datlan földműves nem jó földműves!" Azután egy közmondást idézett, amelyet egyik iskolamesterétől tanult: „Egy nép akkor nagy, ha olvasni tud."

— De mit jelent az, hogy olvasni — tette hozzá. — Nemcsak a betűk kisilabizálását, hanem azt is, hogy jól megértsük azt, amit olvasunk. Értitek, fiúk? Jól meg kell érteni!

Egyszerrel Cyprien a hetedik mennyországban érezte magát, ha látta, hogy a konyhaasztal mellé telepszünk, és a testek

felületkiszámításának vagy a múlt idejű melléknévi igenév szabályainak gyönyöreibe merülünk, Virevent-ban néhány esztendeje nem volt iskola, mivel nem volt elegendő az iskolaköteles fiatal. A virevent-i kis gyermekcsapat Castérába járt, a rövidebb hegyi úton vágva át. Később Bertrand és a többi tantató társaságában én is ezen az úton mentem. Unokabátyám és én már felső tagozatosak voltunk, mi vigyáztunk a csoportra. Mi cipeltük az ételhordó edényeket, amelyeket Mme Daurin délben feltett a tűzhelyére. Ebben az évben szeptember elején kezdődött a tanítás. A friss reggeli ködben nekivágtunk az útnak, miután a kisebb fiúkat összegyűjtöttük. Az ételhordó edények csengése, a fatalpú cipők csattanása, kiáltozás és zszibongás jelezte jöttünket. Alaposan kiléptünk, s úgy haladtunk a palás ösvényeken, mogyorócserjeszővények és aranyhárga gesztenyefák között.

Felfedeztem Castéra kicsi, öreg iskoláját; feketére festett, összevissza farigcsált hosszú asztalait, hatalmas vaskályháját, az úrmértékeket, a mértani testeket vagy a francia történelmet ábrázoló megfakult képeket.

Az iskolaépületet keskeny kertecske vette körül; szikcsillaggal, muskátlival, magas, sűrű szőlőtövekkel ültették be, amelyeket azután a legelső fagyok megfogy-nyasztottak és elhervasztottak. Monsieur Daurin pipáját szíva várt bennünket. Már

8

lentől, egy meredek kapaszkodó aljából megpillantottuk kissé sovány, magas alakját, ezüstös haját. Szelid, kissé komoly arca volt, barna keretes, vastag szemüveget viselt, lassan beszélt, s csak úgy ropogtatta az r-eket.

— Szervusz, te párizsi! — szólt hozzám nevetve. — Rászoktál-e már a pireneusi kiejtésre? Még nem? Na, majd az is megjön. . . Erre az ősre esett ott-tartózkodásunk első kalandja. Szívem ma is furcsán összeszorul, ha felidézem magamban. Mikor is kezdődött? Kétségtelenül azon a szeptemberi csütörtök reggel, amikor egyedül sétáltam az erdőben, **és** egy tisztáson egyszer csak megpillantottam a festővásznára hajoló, fehér kecskeszakállas kis öreget. Abban a pillanatban valami manóra emlékeztetett. Csendes, szorgalmas **és** szomorú manóra, aki a fák között forgatja ecsetét.

Úgy helyezkedett el, hogy minél jobban ériék a napsugarak, bizonyára fázott. A fény finoman esett rá sapkájára, nyakánál felborzolódott hajára, elnyűtt, vastag posztókabátjára **s** végül bal kezében remegő tarka festőpalettájára.

A tisztás szélére érve egy pillanatig haboztam, vajon továbbmenjek-e. Mögöttem, az erdőből tompa ütések zaja kezdett visszhangozni. Cyprien és fia fát vágott.

Jókor kimentünk, hogy nekilássunk az egyik cserjétől **és** sarjtól elborított erdőzug megtisztításának.

— Ez az erdő már-már fulladozik — mondotta előző este Cyprien. — Majd könnyítünk rajta, és ledöntünk néhány bükkfát. A fa jól fizet mostanában.

Jó ideig forgattuk a kacsozókést és a gereblyét, majd alapos tizóraizás után rövid sétára kalandoztam el az erdőben.

Bertrand kaszáját élesítette. Apja cigarettára gyűjtött, **s** azon gondolkodott, hol fogjon hozzá az irtáshoz. Egy darabig gondtalanul fel-alá járkáltam, majd

9

otthagytam őket. Mint valami hatalmas oszlopsorok, úgy meredeztek körülöttem a szürkülő bükkfatörzsek. Szép növésű, erőteljes, egyenes szálfák voltak, s úgy látszott, mintha szabályos alakulatokban rohamra indulnának **a** hegyoldal ellen. Az egyik ilyen természetes fasor végében napsütötte tisztást és a szabad tér közepén egy kis sötét foltot pillantottam meg.

Benjámín úr volt az, a menekült; szokásához híven festegetett.

Amióta ideérkeztünk, nem nagyon volt vele alkalmam találkozni. Hallottam, hogy közben Luchonba vagy Toulouse-ba utazott, majd influenzában megbetegedett, és kénytelen volt a szobát őrizni. Nem sok zajt csapott, aprókat lépett, alig hallhatóan, halk hangon beszélt. Az ember mindig úgy érezte, hogy kissé álmodozik, vagy egymagában beszél. Az avar megzörrent a lábam alatt, ő azonban nem fordult azonnal hátra. To-r váblépdeltem feléje. Fejét ekkor lassan felém fordította, és a szeme sarkából rám mosolygott.

— Nini, itt a párizsi fiú! Kezded megszokni ezt a vidéket?

Meg sem várva, hogy válaszoljak, tovább beszélt:

— Nagyon szép vidék ez. Sajnálom, hogy korábban nem ismertem. Az ember úgy érzi, messzire került mindentől. Várj csak, figyelj! Hallod? Olyan csendes ez a vidék, hogy minden kis zaj fokozottan érvényesül.

Egy madár csicsereggett az erdő mélyén, majd fejszecsapások visszhangzottak. Ismét csend lett, azután valahol a faluban tompán felbőgött egy tehén.

— Csodálatos! — mormogta, kis szakállát simogatva az öreg. —

Látod, fiacskám. . . Mi is a neved? Jean. . . ^ persze Jean. . .

Látod, Jean, Olyan ez, mint a festményeken. Nézd csak, nézd meg **a** vásznamen ezt a vörös ecsetvonást, hogy kiüt a lombkorona sarkában. Picinyke, alig létezik, és mégis látjuk, csak őt látjuk . . . Szereted **a** festészetet? Szeretni kell **a** festészetet. Olyan megnyugtató, olyan jóleső. Mialatt festünk, nem gondo

9

lunk semmi másra, megfeledezünk gondunkról-bajunkról . . . Felsőhajtott, majd furcsán nevetni kezdett. Nem is volt ez igazi nevetés, valahogyan inkább úgy hatott rám, mint egy repedt csengettyű hangja.

— Az ember még a háborúról is megfeledeznek. Igen, még a háborúról is. . . Szörnyű dolog a háború, fiacskám. Nagyon szörnyű. Van valami híretek apádról?

Elmondtam, hogy mostanában jött tőle levél. Egy bajorországi gazdaságban van. Azt írja, jól van. Keményen dolgozik, de elég tisztességesen ellátják. : — Szerencséje van, igen, ha ezt szerencsének lehet nevezni — folytatta Benjámín úr. — Vannak, akik jobb helyzetben vannak, de olyanok is, akik rosszabban. Mi is édesapád foglalkozása? Ja, igaz! Fémmunkás, említetted már. Szép mesterség. . . De én valahogy jobban szeretem a fa megmunkálását. A fát elevennek érzem, közelebb áll hozzám . . . Nagyon szeretem a fákat. Neked mi a véleményed?

Az előtte levő festőállványra helyezett négyszögletes vászonra mutatott. Háttérben a kék éggel egy nyírfát látszott rajta, nagyon zsenge zöld gyepe fölött egyetlen magányos nyírfát. A fehér és fekete törzs kecsesen meghajlott. Nekem tetszett, s ezt megmondtam neki.

Szemmel láthatóan elégedetten bólogatott.

— Látod, mit csináltam? Letelepítettem itt, az erdő szélén, és kiválasztottam azt a nyírfát, amit ott látsz. Lefesthettem volna a tájat. De nem, én ezzel az egyetlen nyírfával foglalkoztam, csak vele. Máskor majd a többi is sorra kerül. Téma van itt bőven. A festő szempontjából igazán csodálatos a hegyvidék. Képzeld, milyen lesz, ha leesik a hó! A behavazott fák . . . Itt még a köd is szép . . .

Hangja megtört. Vállat vont.

— Nem tudom, itt lesz-e még, amikor leesik a hó. . .

— El akar menni innen? — kérdeztem halkan. Ismét vállat vont.
— Magam sem tudom, fiacskám, magam sem tudom. Sok mindentől függ. . .

Teljesen felém fordult, és tekintete hirtelen rendkívül élessé vált.

— Mondd csak, fiam, ugye a bátyád, Valette úr, nem nagyon szereti a németeket?

— Kát nemigen.

— A németek... Tulajdonképpen nem kellene azt mondani, hogy a németeket. Nem helyes azt mondani, hogy a németeket. . .

Meglepetten néztem rá. Ő sietve folytatta:

— Tudod, Goethe német, Beethoven német. És Einstein?

Hallottál már Einsteinról? Hát Thomas Mannt ismered-e? Nem ismered? író. Nem kell azt mondani, hogy a németek. . . Azt kell mondani, hogy a nácik, a hitleristák, bármit. . .

— A fritzek, a svábbogarak — szóltam nevetve.

2 Gamarra

17

— Ha így jobban tatszík. . . Halljuk, mondj nekem valarpit, amit Goethe írt.

— *Werther*.

— Nagyon jó.

Valójában *Werther* akkor még nem jelentett számomra egyebet, mint egy nevet. Azaz inkább apámat juttatta eszembe. Magana előtt láttam, amint borotválkozik, és közben egy vígopera-áriát dúdolgat. . .

Miért riaszt fel

A tavasz fuvallata . ^

Szomorúság ülhetett ki az arcomra. Benjámín úr észrevette. Kissé nyugtalanul kíváncsi tekintetet vetett rám. Édesapám szokott a Weriherből áriákat énekelni mormoltam.

— Értem. Te Massenet megzenésítésében ismered a *Werther*t. Nem olvastad Goethét. Majd eljön annak is az ideje.

Bó kabátja komikusan lötyögött rajta, ahogy felállt, **és** kezét vállamra tette.

— Jó fiúnak látszol. Majd megtanítalak festeni. Ha kedved van hozzá . . . , ha . . .

Hangja most ismét elhalkult. Pipát húzott ki zsebéből, **és** hosszasan vizsgálgatta a pipára rárakódott üledéket.

— Mit is akartam tőled kérdezni? Szoktatok esténként rádiót hallgatni?

— Igen, majdnem minden este.

— Az én készülékem elromlott, és a házigazdámknak nincs rádiója. A nagy Frédónak sincs. Eljönnék néha hozzátok rádiót hallgatni, . . . Beszélnem kellene Valette úrral.

.— Azt hiszem, bele fog egyezni.

— Honnan tudod, fiam? Valette úr ismer engem?

— Hát persze hogy ismerj, Benjámín úr!

— Ismer, ha úgy vesszük. Tudja, hogy Bigaléknál lakom, hogy Thérése Rigai kiadott nekem egy szobát, és

12

hogy Párizsból menekültem. Ennél többet nem tud rólam. A mostani időkben, kedves barátom, jól meg kell nézni, kinek nyitok ajtót. Ezt jól jegyezd meg. . .

Nem tudom, vajon tréfál-e, vagy komolyan beszél. Arca hirtelen kipirult. Máskor inkább homályos, talán éjszakázástól vagy olvasástól fáradt szeme csillogott, s majdnem szigorúan szegeződött rám.

Pipájára gyűjtött, kettőt vagy hármat szippantott, majd nagyon fáradt hangon így szólt hozzám:

— Szomorú időket élünk, barátom. Látod, itt vagyunk mindketten az erdőben. Szép az idő. Gondtalanok vagyunk.

Nem hallani mást, mint a favágókat és a madarakat. És mindez egy csapásra megváltozhatik. . . A háború, fiam, a háború. Csúf dolog a háború.

Benjámín úr kezdett hozzánk eljárni. Este érkezett, olyan idő tájban, amikor már megvacsoráztunk, S letelepedett a nagy kemence egyik sarka meUé. Fázósan a zsarátnok fölé hajolt.

— Ne zavartassák magukat miattam, barátaim. Egyenek csak tovább. Tegyenek úgy, mintha itt sem volnék.

Fogta a piszkavasat, megforgatta a fahasábokat, s tünődve nézegette a szikrákat és a félig leégett hasábokon táncoló kék meg bíborszín lángokat,

— Jött valami újabb híre Párizsból, Benjámín úr? — kérdezte Cyprien bátyánk.

Az öregúr ilyenkor felemelte a fejét, megsimogatta deres szakállát, és elmondta, amit tudott. Hetenként többször is jött levele Párizsból vagy Franciaország különböző vidékéről, — Párizsban kezd hűvös lenni. Drágul a tűzifa, és alig lehet kapni. A hitleristák lefoglalták a nagyobb szállodákat. Mindenüvé betelepednek. A húst ég a kenyeret jegyre adják. Nem is beszélve a vajról. . .

— Szörnyű — sóhajtott fel Maria néni, — Ügy lát
13

szik, néhány héten belül mindenre, a világon mindenre bevezetik a jegyrendszert. Luchonban már most sem lehet kapni egyetlen pár valamirevaló bőrcipőt sem.

Akkoriban kezdődtek meg azok a rettenetes gazdasági korlátozások, amelyek azután hosszú éveken át folytatódtak. Kevéssel ezután a községháza élelmiszer- és textil jegyeket osztott ki, amelyeket havonként érvényesíttetni kellett. A jegyek számozott szelvényeket tartalmaztak, ezeket le kellett adni a kereskedőnek, hogy élel-niiszert és ruhafélét lehessen vásárolni. — Micsoda nyomorúság! — zsörtölődött Cyprien, kemény favágóklével az asztalra csapva.

Pár perc múlva leszedték az asztalt. Ekkor Benjámín úr felemelte a fejét. Ebből megértettük, hogy már nagyon türelmetlen: szeretne rádiót hallgatni.

A készülék egy régi fekete fakredencen állt, nem messze a tűzhelytől. Bertrand bekapcsolta. Előbb a hivatalos híreket hallgattuk, amelyeket Cyprien kételkedő vagy mérges megjegyzései szakították meg. Ezután Bertrand elforgatta a keresógombot, Lausanne-ra vagy Londonra próbálva átkapcsolni. A készülék már régi volt. Recsegett-ropogott. A távoli bemondó hangját elnyomta a sercegések vagy a zavaróállomások zaja. Olykor-olykor az adás annyira lehalkult, hogy majdnem semmit sem lehetett belőle hallani. ■ — Féding van — állapította meg Bertrand fontoskodó hangon. Benjámín úr meg sem moccant. Mintha megigézte volna az állomásskála halványzöld fénye. Számára semmi sem jelentett többet annál az alig hallható vékonyka hangnál, mely Európának a német csapatok általi elfoglalásáról és az Anglia elleni invázió előkészületeiről beszélt.

— Mindenütt megvetették a lábukat. Mindenütt. ; — suttogta anyám.

A kis öreg erre megcsóválta fejét, s ajka kissé megremegett.

Egyik este, amikor a „francia” rádió Pétain beszédét jelentette be, Cyprien a szokottnál hangosabban dörögött, az asztalt csapkodta, és felkiáltott, hogy márpedig ezt soha, de soha nem lesz hajlandó meghallgatni,

— Előre tudom, mit fog mondani azon a mekegő hangján. Azt fogja mondani: a németek az erősebbek, legyőztek bennünket, legyünk türelmesek, bele keU törődnünk . . . , abból nem eszik! Benjámín úr rémülten intett neki.

— Halkabban, Valette úr, ha meghallják . . .

— Hát aztán! Mindenki tudja, hogy mit gondolok. És errefele mindenki egy véleményen van velem.

— Óvatosság! Óvatosság! Sohasem lehet tudni..'? Olyan idők járnak, amikor résen kell lenni.-

Cyprien dűnnyögött, és Lausanne-t kezdte keresni.

A hírek után, lefekvés előtt még pár percig üldögéltünk a tűz körül. Hébe-hóba ellátogattak hozzánk a szomszédok. A beszélgetés nem volt valami változatos: a háború, a hadifoglyok, a megszorítások, az egyre súlyosabbá váló érlelmi szergondok. . . A város és a falvak valamennyi boltjából kifogyott az áru. Nem lehetett kapni se drótot, se cérnát, se festéket, se cementet. Valóságos csodának számított, ha sikerült hol itt, hol ott egy maroknyi szegat, egy pár spárgatálpű vászonzcipót vagy csak egy gombolyag stoppolópamutot is felfedezni.

Olyankor, amikor nem a háborúról vagy a megélhetési nehézségekről folyt a szó, az időjárásról, a mezei munkáról beszéltünk, de azután ismét csak a gondokhoz kanyarodtunk vissza. Az ősz vége felé járt. Ködös és esős nappalok, majdnem hideg éjszakák szállították meg az őszutó szépségeit. Vajon lesz-e elegendő takarmány az állatok etetésére a hosszú téli hónapok alati? Igaz, hogy a jószág is egyre kevesebb lett. A megszállók elvitték a szarvasmarhákat és a lovakat.

14

Időnként sikerült azért másról is beszélni. Másról, vagyis a múlttól, az elmúlt évekről, arról a békeidőről, amely most oly rendkívülinek, oly csodálatosnak látszott.

Anyám, Benjámín úr és jómagam Párizsról, Párizs kerületeiről, műemlékeiről, a Szajnárról, Versailles-ról beszélgettünk. A menekült mindezt sokkal jobban festette le, mint mi. Elmondta, hogy az Ile Saint-Louis-n lakott egy kis lakásban. Szobájának ablaka a Szajnára és a rakpart magas nyárfáira nyílt. A világ egyik legszebb része, dűnnyögte szemét félig lehunyva a kis öreg, mintha a meghitt, kedves táj szemhéja mögé lett volna bevésvé.

Benjámín úr a foglalkozásáról mesélt nekünk. Műtörténész volt. Cikkei jelentek meg a lapokban, sőt könyveket is írt a

festészetről. Egyedül élt. Sem felesége, sem gyermeke nem volt, csupán néhány unokaöccse Párizsban és vidéken. Egyik unokahúga Marseille-be menekült. Lehet, hogy a napokban elutazik hozzá. A környékről az egyik könyvkereskedő szintén Marseille-be menekült.

Frédo, a nagy Frédo, akit magamban már a majmos embernek kereszteltem el, néhány hétre elhagyta a falut. Lakásadó nője, Thérèse Rigai elmesélte anyámnak, hogy szerződést kapott egy Délnyugat-Franciaországban turnézó, meglehetősen siralmas kabaréhoz, A tél beállta előtt valószínűleg vissza fog jönni, hogy Virevent-ban kössön ki, legalábbis tavaszig. Szeretett falun élni, az ellátás könnyebb itt, mint a városokban.

Nem sikerült gyakrabban találkoznom vele. Különös alak volt. Nemcsak magas és szikár termete, hanem hosszúkás, napbarnította arca miatt is. Kiálló pofacsontjával, keskeny, sötét szemével magára vonta a figyelmet. Keveset beszélt, pattogó és éles hangja volt. Keze pedig, nyilvánvalóan azért, mert a zsonglörködés és bú

15

vészkedés fortélyaihoz szokott, egy pillanatra sem maradt nyugton. Hegyes végű ujjait szüntelenül ide-oda hajlítgatta, mozgatta, egyszer-egyszer eltűntek a zsebében, majd ismét felbukkantak, mint valami ügyes pók lábai. Olykor váratlanul nevetésben tört ki, sötét arcából vakítóan fehér fogsor villogott ki. Különös ember valóban!

— Egyszer — mesélte Bertrand — eljött hozzánk tejet vásárolni. Elkezdett zsonglörködni. Előbb a kredencen heverő szilvaszemekkel, majd három tányérral Anyám nyugtalankodott. Frédo megcsípte az orrom hegyét, és pénzdarabokat húzott ki belőle. Utána meg elcsente apám pipáját, és apám észre sem vette. Akkor adta vissza, amikor elment.

— A majmot is magával hozta?

— Akkor nem. De úgy tudom, hogy a majma is **tud** mutatványokat. Nagyon szerettem volna, ha meghívjuk egy estére.

— A felesége is artista?

— Azt hiszem, segít neki, ha fellép, A kislánjoik is bűvészkedik már, pedig még tízéves sincs. Rigai apó elmesélte, hogy az apja minden reggel tanítgatja,

Benjámín úr is beszélt nekünk a nagy Frédóról. Valódi neve Alfréd Bellini volt, és Nizza környékéről származott. Az igazat megvallva, nem sokat tudtak a családról. Nem volt állandó lakhelyük, nem voltak jómódúak. Sokáig járták Franciaországot egy kis cirkusszal, amely a háború elején feloszlott. Bellini is

bevonult, **de** — akárcsak Cyprien bácsinak — szerencséje volt, és sikerült elmenekülnie a Franciaországot előzőnlő német csapatok elől. Ideje legnagyobb részét azzal töltötte; •hoggy gyakorolt, és szerződés után futkosott. Sok levelet írt, és a fűszeresboltból gyakran telefonált-

Október végén, **egy** este Benjámín úr kopogtatott az ajtónkon. Még sápadtabbnak látszott, mint **rendesen; még** titokzatosabbnak **és még** szomorúbbnak.

16

A SÁRGA CSILLAG

A tél erősen közeledett, de a hegyvidéknek minden egyes nappal újabb szépségei tárultak fel előttem. A nyári hőség csökkent. Reggelenként, amikor iskolába mentünk, a völgyet hatalmas ködfelhők borították, amelyek fennakadtak az erdőkön és sziklafalakon, hogy aztán a napfelkelte végtelen csillogásában szertefoszoljanak. Ilyenkor előbukkantak rozsdavörös és rőt ragyogásukban a fenyvesek sötét vonulatait körülvevő hegyoldalak. Az almafák, a szilfák, a magas kőrisek lassan megsárgultak. Ezernyi színárnyalatban pompáztak, a citromsárgától a legsötétebb okkersárgáig, a tejcsokoládé színétől a sötétbarnáig. Cseresznyefák és vadszőlőbokrok bíborszínű foltjai vegyültek bele az aranyló színek összhangjába. Ha felszállt a köd, még nagyszerű nappalaink voltak. A levegő meleg volt, de sokkal tisztább. A távoli hórétégek megvastagodtak. Az áttetsző kék ég háttéréből kibontakoztak gyöngyházzsínű erekkel átszótt tömegeik. A meg-megélénkülő szél gomba- és avarillatot árasztott.

Azután megjöttek a szitálóan esős és ködös napok, és én első ízben ismerkedtem meg a hegyvidék mélabús hangulatával. A falut szürkéség és hideg árasztotta el. ötvenlépésnyire is alig lehetett ellátni. A hidegben vonzott a tűz, az embernek kedve támadt az otthon maradáshoz, ahhoz, hogy a kemence mellett üldögéljen, és megrakja tölgyfa- vagy bükkfahasábokkal, s közben a kívülről jövő rejtelmes zajokat hallgassa: egy fűrész nyi

16

korgását, egy fejsze csapásait, az itató felé tartó vagy az istállóba hazatérő marhacsorda halk kolompolását.

Ez volt a gomba- és gesztenyeérés ideje. A bőséges termés ebben az évben jobban jött, mint bármikor. Rengeteg feketés és barnás vargányagomba nőtt a falu körül. Maria Valette jó néhány hatalmas uborkásüvegre valót tett el belőle sós vízben.

Felfedeztem a lefekvés előtt együtt töltött idő új örömeit. Künn süvölt a szél. Már hideg van. A család a tűzhely köré telepszik. Hatalmas, megfeketedett rostos sül a gesztenye. Hirtelen megpattogzanak a gesztenyesze-mek. Szaporán lehántjuk a

háját, s előttünk van az aranyárgára sült, fehér és édeskés bél. Ez a mesemondás és nótázás időszaka. A háborús gondok ellenére is igyekszünk élvezni szelíd nyugalmát.

Maria Valette rengeteg languedoci és pireneusi dalt tudott, s ezeket délfrancia tájszólásban, halkán és tisztán, alig-alig tremolázó hangon énekelte el. Karácsonyi énekeket, bölcsődalokat, pásztor-, szántóvető- vagy fonónótákat hallgattunk. Volt köztük nagyon mulatságos, de olyan is, amelyik megrikatott.

Férje — hogy a mélabús hangulatot megtörje — egyszer csak égnek emelte két karját, és hatalmas bajusza alatt, mennydörgő hangon nótára gyűjtött:

Hej, héj, hahó! Itt a hegyilakó! Hej, héj, hahó! Megjött a hegyilakó!

Bertrand együtt énekelt vele, és jómagam is velük tartottam. Cyprien nem szerette a túlságosan érzékeny nyitó dalokat. — Hé! — kiáltott fel — Van amúgy is elég búsulni-valónk. . :

17

Felém fordult.

— Hát ezt, ismered?

És falusi dalárdás bariton hangján elkezdett harsogni:

Adour loncos partja, Bigorre hűvös tája. Lágy szellők fuwalma. Eged két magassá A szívembe zárva.

Aznap nagyon meleg volt. Mintha visszatért volna a nyár. Besötétedés előtt a hegyek között kitört a vihar, A nyomasztó homályban roppant sáfrányszínű és lila villámok lobbantak fel a völgy fölött. Minden hegyszorosból visszhangzott a mennydörgés. Félelmetes volt s egyszersmind nagyszerű.

Alighogy hazaérkeztünk az iskolából, hatalmas zápor zúdult le körülöttünk. Patakok áradtak mindenfelől. Semmit sem lehetett megkülönböztetni. A falu teljesen eltűnt a szürke víztömegben.

Rövid ideig tartott az egész. Az éjszaka beállta előtt már a kitisztult ég borította reánk lágykék bársonyát.

Este természetesen hűvös volt. Bertrand szaporán táplálta a tüzet. A sárgás belü bükkfahasábok nagy lánggal égtek, és élénken ropogtak. Később néhány hasáb tölgyfát raktak a tüzre, hogy soká tartson a parazsa.

— Vajon eljön-e Benjámin úr? — kérdezte anyám.

— Nem tudom — felelte Maria. — Hideg van. Ilyenkor alattomos ám a levegő járása. Az ő korában . . .

— Unatkozik Rigaiaknál — szolt közbe Cyprien bácsi. — Azok ketten korán lefeküsznek. Nem szeretnek fennmaradni.

Kopogtattak. Benjámin úr lépett be a konyhaajtón. Hosszú köpenye libegett-lobogott. Ki sem látszott a lába.

17

Az volt az ember benyomása, hogy úgy siklik a kemence felé, mint valami kis önműködő bábu.

— Csuromvizes, Benjámín úr! — kiáltott fel Maria. — Adja ide a köpönyegét. Üljön le. Odaadom az uram gallérját.

— Olyan lesz benne, mint egy igazi pásztor! — szóló nevetve Cyprien.

— Remekül érzem magam, remekül! — válaszolt az öregúr. — Pompás ez a tűz! Nem bántam meg, hogy eljöttem.

Megszokott helyére, a kemence melletti mélyedésbe telepedett le.

— Micsoda vihar! Mit szólnak hozzá? Bizony, most aztán vége a nyárnak! — sóhajtotta.

— Nem a! — kiáltott fel Cyprien. — Fogunk mi még szép napokat látni.

— Meg azután a hó sem utolsó! — fűzte hozzá Bertrand unokabátyám.

Benjámín úr köhintett. Mosolyt erőltetett magára, de megéreztem, hogy gondterhelt, boldogtalan.

— Barátaim, hm ... Azért jöttem, hogy bejelentsem: elutazom.

Hümm! ... Azt hittem, hbsszabb ideig maradok. Ez a falu kedvemre való, és önök mind nagyon rokonszenvesek nekem.

Én ... Hümm! ... Az tmokahúgom írt. Vár... , vár rám, Marseille mellett... Ügy határozom, hogy elmegyek.

— Marseille-ben fog letelepedni? —■ kérdezte élénken Maria. — Marseille nem rossz hely, jó az éghajlata... Csupán ez a kérdés, hogy megfelelő-e ott az ellátás. Azt hallottam, hogy ...

— Hát... Az ellátás nem a legjobb...: Én...: A nagyvárosokban mindig gyengébb az ellátás, mint faluhelyen ...

— Lesz ott lakása? Hogy lakik az unokahúga?

— Szóval... Nem szándékozunk Marseille-ben ma-
2%

radni. Lehet, hogy továbbmegyünk... Messzire...: Nagyon messzire...

— Értem — mondotta nagyon komoly arccal Cyprien: Egy pillanatig csend volt. A tűz pattogott, ropogott.

A kürtőben duruzsolt a szél.

— Egyék a gesztenyéből — kínálta Maria. — Egyék, Benjámín úr, a gesztenyéből. Most már jól megsült.

— Köszönöm. Nem vagyok éhes. Cyprien Valette a kis öreg felé hajolt.

— Mondja csak, Benjámín úr... És az a terv, amiről beszélgettünk?

Cyprien állával a hegyoldal felé mutatott. Vajon mit jelzett ilyen tapintatos módon? Kétségtelenül azt a magas hegygerincet,

amelyen a spanyol határ húzódott. . ; Én legalább így értelmeztem.

— Ő — felelte hangját még jobban lehalkítva a menekült —, arról már lemondtam! Egymagamban nem vághatok neki az útnak. Unokahúgom és a férje vár. Jobb, ha velük megyek.

— Idejöhethnének ők is, és ; ; :

— Nem. Értesítettek, hogy minden rendben van. Mindent előkészítettek. Csatlakozom hozzájuk.

A hegyilakó fejét csóválta. Karját kinyújtotta Benjámín úr felé. Szeretettel tette esetlen, barna kezét az öregember halvány és ráncos kezére.

— Remélem, hogy minden a legnagyobb rendben megy, Benjámín úr. És ha messzire kerül is tőlünk, ne felejtsen el minket. Ha kedve támadna visszajönni ide, ne habozzék. Mindig igyekezni fogunk segítségére lenni. . .

— Nagyon köszönöm — válaszolta Benjámín úr, és a szeme gyanúsán csillogott. — Azt hiszem, az egész dolog nem tart már évekig. . .

— Kapott valami újabb hírt Párizsból? — kérdezte anyám.

— Igen. A napokban kaptam híreket. Az élet napról 28 napra nehezebb lesz. Meg azután . . : — Most ismét egészen halkan beszélt. — Rettenetes dolgok kezdődnek.

— Egészen megrémít! — suttogta Maria.

— A nácik hajtóvadászatot folytatnak a zsidók ellen: Újabb razziákat tartottak. A zsidókat arra kötelezik, hogy sárga csillagot viseljenek. Egész csomó helyről kitiltották őket. Elkobozzák a vagyonukat, az üzletüket . . . Iszonyatos! Ha ott volnék, most nekem is sárga csillagot kellene viselnem . . . Úgy kellene rónom az utcákat, sárga csillaggal a ruhámon . . .

— Gyalázat! — mormogta Cyprien Valette, ' nagyot csapva a mellette álló asztalra. —; Ezért még megfizetnek!

— A déli övezetben még nem merészeltek odáig menni, de Párizsban és északon már megkezdődtek az üldözések . . . Franciaországot akkoriban határvonal szelte ketté, mely az Alpok északi részétől az Atlanti-óceán partjáig, az ország közepén vonult végig.

— Gyalázat! — ismételte Cyprien. '

— Hát ezért akarok innen elmenni — suttogta Ben-; jamin úr.

— Az én koromban. . .

Nem fejezte be a mondatot. Még ma is magam előtt látom, amint a zsarátnok fölé görnyed. Ugyan mit láthatott a kemencében bíborvörösén izzó parázs között? Bizonyára egy csendes, nyugodt hazát, egy békés országot, ahol nem kell majd folyton bizalmatlankodva résen állni, hangját lehalkítani, még a látogatástól is rettegni.

— Micsoda szégyen! — mormogta Cyprien. — Az ember az ember, akár fekete, akár fehér, akár keresztény vagy zsidó vagy istentagadó . . .

Arra a sárga posztócsillagra gondoltam, amelyről Benjámín úr beszélt. Nagyjából már tudtam, miről van szó.' Apám mesélt nekem azokról a faj üldözésekről, amelyek már a háború előtt megkezdődtek Németországban, a koncentrációs táborokról, a kivégzésekről. De most for

20

dult először elő, hogy egész közelről, magam mellett éreztem ezt a borzaimút, hogy ezt az egész Iszonyatos embertelenséget úgyszólván az ujjammal érintettem. És mindez

Franciaországban, a hazámban történik!

Benjámín úr hosszasan párnézett, majd Bertrand-ra vetette tekintetét. Érezte, milyen megindultság kavart **fel** bennünket. A tőle megszokott halk, rekedtes nevetésre fakadt.

Ne aggódjatok, gyerekek. Majd csak kievickélek a bajból.

Akarom mondani. . . , majd csak kievickélünk . . . Krre mifelénk sok ám a derék ember. . . Sokkal több, **jnint** gondolni lehetne. . . , Majd rendbe jön minden. Hmm. . . Fiatalok vagytok még, cimboraím, ti nyugodtabb világot fogtok megérni.

♣ És mikor megy el? --^ kérdezte Maria.

— Három nap múlva. A völgyben száUok fej a luchoni autóbuszra.

— Szerzek önnek egy jó kiló vaját. A marseille-i rokonok örülni fognak neki.

— Esetleg egy kis bárányt? — ajánlotta fel Cyprien. — Ugyan, Cyprien, hová gondol! Hosszú az út, és nem akarok túl sokat magammal cipelni.

— Egy jókora havasi sajtot, egypár szem gesztenyét, **egy** kis házikenyeret. . .

Néhány darab almát — unszolta Bertrand is. Benjámín **úr**

égnék emelte két karját. —• **Hát** azt akarjátok, hogy összeroskadjak útközben a SQk **teher alatt?! Nem, nem, elég bajom lesz anélkül is.**

Három nappal később eljött hozzánk búcsúzni. Cyprien, Bertrand és jómagam elhatároztuk, hogy lekísérjük a völgybe, egészen az országútig, oda, ahol a luchoni autóbusz jár.

Ezen az utolsó reggelen Benjámín úr nem jött hoz-:5ánk üres kézzel. Vastag szövetbe gondosan betakart

20

csomagot, a festődobozát és az összecsuksukható festőállvá" nyát hozta magával.

Vállamra tette kezét, és így szólt hozzám:

Jean, fiacskám, mindez túl nagy helyet foglalna ej nálam. Rád bízom, Elszórakozhatsz ázzál, hogy egy kicsit elmázolgatsz. Nem tanítottalak sokra, de majd rájössz magadtól a dolgokra. Olyan idők járnak, amikor a fiata-lolcnak meg kell tanulniuk segíteni magukon . . . Hmm! Ha meg Bertrand is gyakorolgatni akarja az ecsetforga-tást, hát annál jobb. . . Szereztek néhány kartonlapot. . . A városban még biztosan lehet kapni. . . Egy kis terpentinolaj is kell. . . Mit is akartam mondani? Itt van néhány vászon, magam pingáltam őket. . . Nem remekművek, . . . Kritizálni könnyű, ahogyan mondani szokták, de a művészet az nehéz dolog. . . Jó. Tartsátok meg emlékül tőlem. Ne szabadkozzatok. Semmiség az egész. Igazán semmiség. A viszontlátásra, barátaim, az országúton! Visszatérek még ide. Tetszik nekem ez a vidék.

Köhécselni kezdett, és elfordította fejét.

Ismét magam előtt látom a zsúfolt autóbust, amint felénk közeledik. Az ember azt hitte volna, hogy a teteje majd beszakad a rárakott hatalmas bőröndök és batyuk halmaza alatt. Csak úgy szorongtak benne az utasok.

Cj'prien felemelte a kezét, így jelzett a vezetőnek, Benjámín úr elköszönt tőlünk, és befurakodott a tömeg közé. A sofőr felrakta a bőröndjeit.

Szép reggelnek néztünk elébe. A levegő friss volt, de tiszta. A hegyoldalokban felszakadozott a köd. Az út menti nyárfákra rásütött a nap.

Az utasok közül kikandikált felénk Benjámín úr fehér kecskeszakálla. Komikusan lengedezve mondott ő is utolsó istenhozzádot.

— Hm! He? Szép idő van, mi?! — kiabált ki hozzánk

21

vékonyka hangján a kis öreg. — Mintha csak tavasz volna.

Festéshez való gyönyörű idő . . . Viszontlátásra . . .

Az autóbusz lassan Luchon felé gördült. Mint valami hatalmas fehér és rózsaszín sorompó, úgy meredeztek mögöttünk a havasok. Tempósan visszafordultunk a Virevent felé vezető útra. Kanyargós szerpentin úton robogott lefelé az autóbusz. Még egyszer, utoljára felbukkant, olyan volt, mint valami hátát horpasztó, poros szkarabeuszbogár. — Azon töröm a fejemet — dűnnyögte Cyprien —; vajon nem tette volna-e jobban, ha nálunk marad . . .

Konyhánk egyik sarkában vártak ránk Benjámín úr ajándékai: egy összecsukható kis festőállvány rozsdás csavarokkal; egy doboz, amelyről lepattogzott a lakk, és színes pecsétfoltokkal volt teleszórva; és végül a posztóba bugyolált csomag. Cyprien szétterpesztett lábbal, kezét zsebébe csúsztatva állt meg ez előtt

a szegényes kincs előtt, és zsémbelődő gyengédséggel szemlélgette.

— Lássuk csak ezeket a képeket! — szólalt meg kis idő múlva. Óvatosan, egymás után kirakosgattam őket a hosszú asztalra. Kisalakú, olajjal vászonra és kartonra festett képek voltak. Felismertem azt a nyírfát, amelyet ama bizonyos reggelen már láttam.

— Szépek — állapította meg Maria. — Minden egyes fát meg lehet ismerni. Jól lefestette őket.

— Igen, szépek — duplázott rá anyám. — Üdék, világosali. Látszik, hogy Benjámín úr szereti a természetet.

— Különös — jegyezte meg Bertrand —, hogy csupa fát festett. Fák, mindig csak fák. Tökéletesen rájuk lehet ismerni. Egy nyírfá, egy jegenyefa, egy bükkfa, egy gesztenyefa. Nagyon tetszik nekem ez a gesztenyefa. Egész aranysárga.

22

— Meg ez a tölgyfa, háttérben a kék éggel — tette hozzá Maria.

— Remek tölgyfa. Megismerem. Ott áll az erdő szélén, Fauga apó háza előtt. Az utolsó tölgyfa a fenyves előtt.

— Erre a nyírfára én is ráismerek — mondotta Cyprien.

Hát ez volt a Benjámín úr kincse. Nem mertem arra gondolni: a hagyatéka. Fák! A mi hegyeink közt élő fák, amelyeket sokáig, hosszasan nézegetett, mielőtt vászonra vetette volna őket, sudár törzsüket, sötét vagy világos lombozatukat. Jó termőföldből és

tiszta vízből táplálkozó fák, amelyek a levegőbe meresztik életerős ágait, zsenge, rozsdaszínű, ezüstös vagy aransárga leveleiket. Lassan, megfontoltan rajzolta meg törzsüket, aprólékosan festette le gömbölyű vagy hosszan elnyúló koronájukat.

3 Gamarra

3.3

Magam elé képzeltem a hegyek között levő szobájában a jó öreget. Biztosan kiaggatta maga körül a vásznait, így azután sohasem kellett megválnia annyira szeretett erdejétől. Mégsem vitte magával. Ránk bízta. Ez volt a búcsúajándéka. Éreztem, hogy ez nagyon drága, nagyon szép ajándék. . . Néhány nappal később a postás Marseille mellett feladott levelezőlapot hozott. Ez a rövid pár sor állt rajta: *Szerencsésen megérkeztem. Szeretetteljes üdvözlét. Levél megy. Benjámín.*

ARNYAK AZ OSZAKÁBAN

Egy csütörtök reggel, november vége felé — még nem havazott, de már nagyon borús volt az idő — Daurin úr, a tanítónk látogatott meg bennünket.

A tűzhely mellett álldogálva éppen tízóraiztunk. Nemrég tértem vissza a négy tehénnel az itatótól, miközben Cyprien és fia kitakarította az istállót.

Most már valóságos hegyvidéki parasztnak tekintettem magam. Megtanultam bánni a jószággal. Tisztességesen kioldoztam a láncukat, fogtam az ösztökét, és igyekezvén elfeledtetni párizsi kiejtésemet, így kiabáltam rájuk: „Hé, Fehér! Hé, Piros! Lassan előre, nye!”

A marhák nehézkesen lábra álltak, és a kapu felé tartottak. A kutyának nem is kellett a patájuk mellett futni, ismerték m.ár az utat. A falu egyetlen utcáján lépdeltek, és kijutottak arra a térfele helyre, ahol az itató-vályú állott: egy hosszú, kivájt fatörzs, amelybe vas-csővön át ömlött be a hegyről lefolyó víz. Gőzölgő pofájukat a tiszta víz felé nyújtották. Hatalmasakat kortyolgattak belőle. Közben olykor szünetet tartottak, s ilyenkor a szemük sarkából rám bámultak. Azután meglóbáltam az ösztökémet, és félhangon rájuk ripakodtam: „Gyerünk, szépségeim, haza, haza!” Tulajdonképpen nem volt szükségük nógatásomra; miután szomjukat lecsillapították, maguktól is nagyon jól hazataláltak volna istállójukba.

Máskor Bertrand ragadta meg az ösztökét, én pedig fa-cipőt húztam, és talicskán elszállítottam a felgyülemlett trágyát. Ezek voltak csütörtökönként a tenni való irk.

23

Azután a tüzelő került sorra. Meg kellett nézni, van-e elegendő gyújtósrözse és gally meg jófajta, kemencébe való bükk- és

tölgyfahasáb. Amikor ezeket a munkákat elvégeztük, állva megtízóraiztunk.

Szóval, aznap reggel Daurin úr látogatott el hozzánk. Valamikor Virevent-ban tanított, és azóta is nagyon szívélyes viszonyban maradt a Valette családdal. Hol csak úgy, sétából — mert nagyon szerette a hegyeket —, hol azért, hogy egyet s mászt beszerezzen, amit Castérá-ban nem lehetett kapni, be-bekopogtatott Cyprien ajtaján.

— Á! Daurin úr! — kiáltott fel Cyprien bácsi. — Nem vártam ma reggel. Nincs valami szép idő. Na, jöjjön be! Adja ide a kabátját! Reggelizett már? És hogy van a család? Meg van elégedve a fiúkkal?

Nehéz volt valamennyi kérdésre egyszerre válaszolni. Ami a reggelijét illeti, Daurin úr olyasmit próbált mondani, hogy rnár megreggelizett, de máris mindenki sürgölődni kezdett: Maria Valette tojást ütött a serpenyőbe, anyám sonkát szeletelt, Bertrand pedig borért szaladt.

A tanító elmondta, hogy van a családjá, aztán a tanulásunkra fordította a szót. Nem volt elégedetlen velünk. Bertrand helyesírása most már nagyot javult.

— Ami pedig a párizsi fiút illeti — közölte, és itt nem tudtam megállni, hogy el ne piruljak —, derekasan megállja a helyét a főváros színeinek védelmében.

Daurin úr rövidesen rátért jövetelének tulajdonképpeni tárgyára.

— Azért jöttem, hogy egy kis bükkfát rendeljek — közölte. — Tudom, hogy jó száraz bükkjük van. Egy-két köbméterre volna szükségem.

— Majd tárgyalunk róla — mondotta Cyprien. — Foglaljon helyet, terített asztalnál mindent jobban meg lehet beszélni. A bükkfaeladás ügyét hamar letárgyalták. Cyprien-;

24

nek volt elegendő készlete. Azután az általános helyzet, az időjárás, a különböző virevent-i családok kerültek szóba. Daurin úr apámról érdeklődött. Kapunk-e tőle rendszeresen levelet? És vajon megkapja-e csomagjainkat? Ez idő szerint a dolgok látszólag normális mederben haladtak.

Úgy vettem észre, hogy a tanítónak volt valami mondanivalója, valami, amiről nem akar előttünk beszélni. Többször is az órájára nézett, majd felállt, és azt javasolta Cypriennek, hogy nézzenek be a faskamrába. Látni szeretné a tűzfát, amit a bácsi szállítani fog neki. Megértettem, hogy ez csupán ürügy. Daurin úr négy szemközt akart beszélni bátyámmal. Cyprien felénk fordult:

— Fiúk, az volna a javaslatom, lássatok neki most mindjárt a leckéteknek. Mutassátok meg Daurin úrnak; hogy lelkiismeretesek vagytok. Délután a kertben akad majd tennivalónk . . .

A két férfi kiment. Háttal ültünk a tűznek. A ködös udvart nézegettem az ablakon át. Anyám kötött. Maria felment a padlásra megnézni, hogy tojtak-e a tyúkok; a friss tojást Daurin úrnak szánta. Csend volt. Csak a tűzön fővő leves fortyogása hallaszott, tankönyveink lapjainak halk zizegése és tollaink szorgalmas percegése: Felemeltem a fejemet, s megláttam Cyprient és a tanítót, amint kijöttek a faskamrából. Lassan lépegettek a ház felé, pipájukat szíva. Vajon miről beszéltek? Arckifejezésük komorságából, a tanító egyes taglejtéseiből arra következtettem, hogy nagyon komoly kérdésről lehet szó. Az udvari kaputól nem messze még egyszer megálltak egy pillanatra, tovább folytatva beszélgetésüket. Cyprien közben figyelt, köszönt valakinek; aki arrafelé haladt el az úton, majd visszafordult, karon fogta Daurin urat, hogy eltávolítsa a kapu mellől; A konyha felé tartottak. Hallottam Cyprien bácsi határozott hangját:

25

— Rendben van, Daurin úr, rendben van::: Az a fontos, hogy . . . A többit nem értettem. Miféle „fontos” dologról beszélhetett oly nagyon komolyan és vajon mit tervezett a két férfi? Csak később tudtam meg.

Más okból is emlékszem még erre a reggelre. Alighogy a tanító elhagyott bennünket, úgy tizenegy óra felé járhatott az idő, egy törékeny alak szürke körvonalai rajzolódtak ki az ablak mögött. Halkan kopogtattak. Frédo felesége volt az. Visszaérkezett volna tehát a majmos ember a faluba? Erről mit sem tudtunk.

Bellininé elmondta, hogy leányával együtt most érkezett meg a reggeli autóbusszal. A férje csak néhány hét múlva fog megjönni. Béziers mellett turnézik.

Béllininé eléggé alacsony termetű, vékony, fekete asz-szonyka volt. Egyáltalán nem hasonlított jól megtermett férjéhez. Keze-lába piciny volt, arca szelíd, szeme sötét, a haja hosszú, fekete; egész megjelenésében volt valami gyermeki. Aznap reggel nem kísérte el a lánya. Odahaza hagyta a tűzhely mellett, Rigaléknál. A gyermek kissé köhögött, és fáradt volt. Később előfordult, hogy messziről nézve összetévesztettük anyát és leányát. Ez utóbbi tizedik évében járt, s korához képest inkább magasnak lehetett mondani, de ugyanolyan törékeny alkatú volt, mint anyja, szeme ugyanolyan nagy és mély tűzű, a haja éppen olyan, majdnem kékesbe hajló fekete volt, mint az anyjáé.

Az igaz, hogy ha figyelmesen nézte meg az ember az anyát, észre lehetett venni, hogy már nem egészen fiatal asszony. Szénfekete tincsei közé ezüstös szálak vegyültek. Keskeny és szép formájú szája köré zárójel alakú finom ráncok rajzolódtak ki.

Amikor belépett a konyhába, éppen tanultunk. Könyv

26

vek és füzetek az asztalon kitergetve. Cyprien a marhaistállóban volt. A két anya az emeleti szobákban foglalatoskodott.

Bellininé csodálkozó bámulattal nézte az előttünk levő papírtömeget. De Maria Valette már jött is lefelé. Meglátta látogatónkat, amint keresztülhaladt az udvaron.

— Jöjjön be, drágám, jöjjön csak be. Nincs valami nagy hőség! Hát visszajött?!

Bellininé tulajdonképpen nem hozzánk jött, hanem Daurin úrhoz. Azt mondták neki, hogy nálunk van látogatóban.

— Ó, ó, ó, szegénykém! — kiáltott fel Maria. — Éppen az imént ment el, de már nem fogja utolérni. Nagyon gyorsan jár.

— Isabelle-ről akartam vele beszélni — szólt az asz-**Bzony**. — A lányomról. Nehéz helyzetben vagyok, nagyon szeretném/iskolába járatni, de nagyon hosszú az út Castéraig.

A kislány nem szokta meg a gyaloglást, és az egészsége . . .

— Értem — mondotta Maria néni. — De mit lehetne tenni? A virevent-i iskola zárva van. Castérába kell járni. A gyerekek minden reggel ételhordóban magukkal viszik az ebédjüket, és Daurinné asszony felmelegíti a konyhájában.

— Nem hiszem, hogy Isabelle bírná most az utat. Pedig mégis tanulnia kellene. Nem valami sokat haladt a tanulmányaiban. Meglehetősen hányatott az életünk. Hol itt töltünk egy hetet, hol amott egy hónapot. . : Igyekeztem valahogyan tanulásra fogni. . . Maria Valette vállat vont.

— Mindezt meg lehet oldani. Daurin úr majd jó tanáccsal fog szolgálni. Házi feladatokat adhat a kislánynak. De most már itt maradnak, ugye? Jönnek a nagy hidegek. A telet itt fogják tölteni?

— Itt — mondta Bellininé. — Az uram utánunk jön, amint tud. Lejár a szerződése. Nem hinném, hogy **egy**^

26

könnyen másikhoz jut. Itt talán talál majd valami foglalatosságot.

— Itt azután nem vesznek éhen — szólalt meg ismét Maria Valette. — Van tej, krumpli és gesztenye. Tüzelőben sincs hiány. Ami pedig a kislányt illeti, a mi Jeannot fiunk időnként taníthatja. Egy kis diktálás vagy egy-egy számtanpélda nem olyan fene nagy dolog. Küldje csak el hozzánk.

— Köszönöm szépen — hálálkodott Bellininé. Gyorsan, félénken elköszönt tőlünk, majd eltűnt a ködbe burkolt udvarban, ugyanolyan lopakodó és rugalmas léptekkel, ahogy jött.

— De fura asszony ez! — jegyezte meg Bertrand.

— Ugyan! — tiltakozott Maria. — Nincs benne semmi furcsa. Anya, aki a lányáért aggódik. És most egy számára úgyszólván teljesen ismeretlen faluban telepedtek le. Egyedül vannak. Nemigen van pénzük. Azt várják, hogy majd az apa hoz magával. Vajon hoz-e?

Ekkor, nem is tudom, miért, Benjámín úr jutott eszembe. Biztosan a magányosság és a téltől való félelem gondolata idézte fel bennem a fehér szakállas kis öregúr képét. Levelet vártunk tőle, de még nem írt. Vajon miért? Igazán az unokahúga és családja körében van? Az első tőle érkezett levelezőlap egészen természetesnek látszott. Most talán azért nem ír, mert sok a dolga. Ide-oda kell futkosnia, a nagy utazáshoz szükséges papírokat kell beszereznie, rendbe tennie. És ugyan hova szándékozott menni? Arról meg voltam győződve, hogy Franciaországtól valahová messzire, hisz ezt világosan értésünkre adta. A falunk mögött átléphetne volna a spanyol határt. Most már tudtam, hogy ez nem volt lehetetlen vállalkozás. Ő azonban rokonaihoz akart csatlakozni. Más tervük volt. Talán valami hajó, mely továbbszállítja őket? . . . Biztosan azért nem ír, mert ezernyi elintéz

27

nivalója van. Akkoriban minden semmiséghez végtelen sok irkafírka kellett: kérvények, kitölteni való nyomtatványok, kérdőívek tömege.

A konyha egyik falán világos folt vonzotta magára tekintetemet. Benjámín úr egyik festménye. A kék ég háttéréből kiemelkedő nagy tölgyfa. Úgy akasztottuk fel a falra, hogy az ablak felől kapja a világosságot. Gyönyörű fa! Erőteljes, szilárdan meggyökeredzett, életerős ágakkal és dús lombozattal. Ez a tölgyfa valóban létezett. Ahogy a falu melletti erdőt elhagytuk, hogy a hegygerincen keresztülvezető útra térjünk, egy tisztásra értünk. Az ösvény pázsit között kanyargott, majd egy magányosan álló házhoz vezetett, csaknem egy óra járásnyira tőlünk. Egy ötven év körüli hegyilakó, Fauga apó élt itt. A tölgyfa nem messze állott a házától.

Bertrand követte a tekintetemet.

— Szép ez a tölgyfa, mi? — dűnnyögte.

— Igen, nagyon szép. Szegény Benjámín úr . . .

— Miért mondod: szegény Benjámín úr?

— Én . . . nem is tudom.

Novemberben lehullott a falura az első hó. Egy reggelen a völgy teljesen hófehér csillogásában tárult elénk.' Pedig ez még csupán az igazi tél első riasztójelzése volt; A lejtőkön a hóréteg éppen csak hogy befedte a fagytól sárga gyepet, és a gyenge hópelyhek nem takarták be sem a bokrokat, sem a fákat. Csak úgy szikrázott minden, amikor felkelt a nap; Még sohasem láttam ennyi havat, ilyen csillogó fehérséget.

Mint a havazások kezdetekor mindig, nem volt túlságosan hideg. A hegyek között mérhetetlen nyugalom uralkodott. Útban az iskola felé ugrándoztunk az enyhén kanyargó, szelid ösvényeken, a tündérmesékbe illő hóvirágoktól duzzadó sövények között. Elhajigáltuk az első hógolyókat. Egyes-egyedül egy első osztályos fiúcska maradt otthon.

28

— **Ez** még semmi — mondta Bertrand. — Ennyi **hó még** a sieléshez sem elég. Ettől még a postás is egész könnyen feljöhet. A postást abban az időben nagyon sok családnál várták. Ő hordta *szét* a hadifogságban levő apáktól és férjektől érkező leveleket, hírt hozott azoktól, akiket a háború és a megszállás távol tartott otthonuktól. Egy kis postahivataltól járt fel, amely Castéra alatt feküdt. Kerékpárját Castérában hagyta, és gyalog folytatta útját Virevent-ig. Gyakran találkozunk vele, amint a hegyilakók megfontolt, kimért lépteivel haladt a falu felé.

— Hé! — Idáltott ránk vastag, szürke bajusza alatt nevetve. — Lassan járj, tovább érsz!

Láthatólag nem is nagyon sietett, de azért rendületlenül haladt előre. Kerek arcú, köpcös kis ember volt, Jean Lopeznak hívták, és családja az Aran völgyéből származott. Olyankor érkezett, amikor a délelőtt vége felé járt már, hol előbb, hol később, aszerint, hogy milyen volt az idő, és hogy mennyire volt fontos a szétosztásra váró posta.

Ügy tíz óra tájban anyám vagy Maria Valette kiállt az ajtó küszöbére, olykor még az udvaron is átvágtak, hogy kimenjenek az útra. A falu vége felé irányították tekintetüket. Hány meg hány falubeli asszony cselekedett **ugj'**am'gy, a derék ember sötét színű köpenyét és postáscsapkáját lesve! Meggörnyedt háttal, körtefa botiára támaszkodva mászott felfelé. Oldalán kidudorodott a levelestáska. Mosolygásából, abból, ahogyan botját forgatta, ki lehetett találni, hogy hozott-e levelet. Az emberek marasztalták:

— Jöjjön be egy percre, igyék valamit. ►~ Mindjárt.

— Melegedj meg egy kicsit, Jean. Hiszen úgy megáztál, mint az ürge!

Majd, ha visszafelé jövök. Gondoljatok a többiekre!

28

Szinte sohasem volt hajlandó megpihenni, míg az oldalát veregető nagy, öreg, fekete bőrtáska ki nem ürült. Visszafelé jövet azonban szívesen megállt, egy kicsit melegegett a tűzhely mellett, egyik háznál egy harapás kolbászt, a másiknál egy darabka sajtot kapott be. Nem elégedett meg azzal, hogy egyszerűen csak széthordja a postát; családról családra járva hordozta a híreket, **besz**élt a hadifoglyokról, akiktől levél érkezett, a betegekről, az esküvőkről, eljegyzésekről, mindenfajta eseményről, ami hol itt, hol ott adódhatott.

Egyszerűen ő volt a vidék eleven újságja.

A következő csütörtökön a hó nagyobb pelyhekben, 'sűrűbben kezdett hullani. A postás későbbben érkezett, mint rendesen, köpenye csiUogó hópelyhekkkel volt teliszórva. Két levelet is hozott nekünk, az egyiket apámtól, a másikat pedig Benjámintól. Apám megnyugtató bennünket, hogy egészséges. Nagy késéssel kapta ugyan meg legutóbbi csomagunkat, de megkapta. Azt írta, hogy elég rendesen kap enni, majdnem elég a jóllakáshoz, s nem bánnak vele rosszul. A sorok között azonban elárulta, hogy nem mindenki járt ugyanígy. Őt mezőgazdasági és erdei munkára fogták. Mint általában szokta, levelébe — a német cenzúrát kijátszva — néhány tájszólásos kifejezést is kevert, amire még emlékezett. Az volt az értelmük: reménykedjünk, ne csüggedjünk.' Hamarosan ismét együtt leszünk.

— Lehet, hogy szökést tervez — jegyezte meg Cyprien, a levelet elolvastva.

De azután rögtön ajkába harapott, anyámra gondolva, aki most bizonyára aggódni fog. És valóban, meglehetősen aggódva csóválta fejét.

Szökni? Persze, persze. :. De ha elfogják, **elveszti** a nyugodt helyét.

— Megfontolt férfi ám 6 — fűzte hozzá Cyprien, ^ Nem tesz semmit anélkül, hogy jól **meg** ne gondolja: Előzőleg minden esélyt mérlegelni fog,

29

Anyám nagyot sóhajtott. Velem együtt félelem és reménykedés között hánykódott. Magam elé képzeltem apámat, a távoli Bajorországban, amint ismeretlen utakon lopakodik, kenyérvéget rágicsálva az éjszakában.

Ami Benjámintól érkező levélről van szó, rövid volt ugyan, de szintén megnyugtató. Azt írta a kis öreg, hogy minden a legnagyobb rendben van. Teljesen egészséges, és hosszú-hosszú utazásra készül. Gyakran gondol ránk, Virevent-ra, a hegyekre és az erdőkre. Meg fogja adni a címünket annak a barátjának, akinél lakik, és ez majd megírja nekünk, mit tud róla; alkalomadtán

esetleg meglátogat bennünket, ha úgy alakul, hogy a Pireneusokba vezet az útja. Monsieur Pierre a barátjának a neve. Megismertem Benjámin úr kerek és apró betűit, az idős kortól vagy talán az izgatottságtól remegő írását. Vajon ki lehet az a Monsieur Pierre? De hát meg kellett elégednünk ezzel a rövid felvilágosítással.

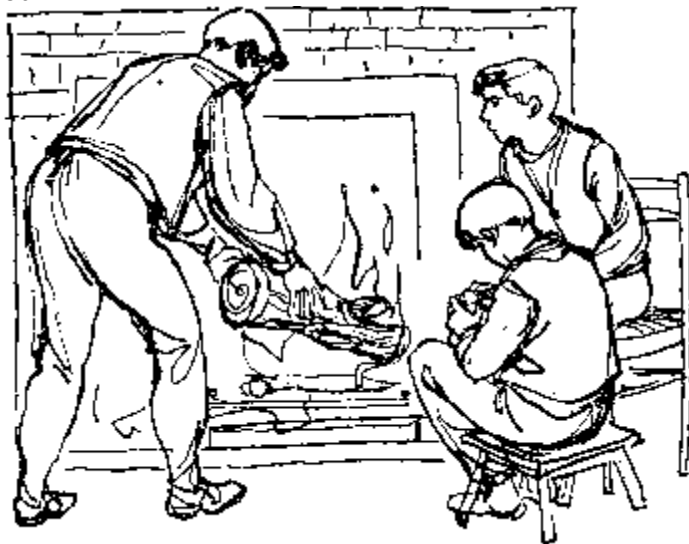
Egész nap egyhangúan; csendesen hullott a hó. A hórétteg lassan sűrűsödött, és a lenge hópelyhek egész este járták keringőjüket ablakaink előtt.

Szürkületkor Cyprien egy száraz repkényszárral ékesített, mohlepte, hatalmas tölgyfahasábot dugott a kemencébe. Amikor lefekvés előtt körülültük a tüzet, a fahasázból mindenfelől lángok csaptak fel.

— Karácsony estére — mondotta Bertrand — még vastagabbat rakunk rá.

Aznap este senki sem tért be hozzánk. A beszélgetés meglehetősen akadozott. Maria nénénk igyekezett ugyan élénkebbé tenni, de anyám csak gépiesen kötött, kötött, és álmodozva nézte a tüzet. Jómagam is álmodoztam. Bertrand sült gesztenyével kínált, s én lassan hámozgattam a szemeket. A zsarátnokra bámultam, és néhány pillanat múlva gondolatom, mint a madár, a néma és fehér völgy fölött szárnyalt. Onnan továbbszök-

30

kent az elefántcsontszínű és azürkék síkságon keresztül; átszelte a Garonne rónaságát, egészen Toulouse-ig, majd észak felé folytatta útját, ahol Párizs terült el az éjszakában. A főváros sötét volt és néma. Valamennyi ablakát elsötétítették, áthatolhatatlan sötét szövetvel vagy fekete papírral takarva el. A lakosságot kötelezték, hogy ablaküvegeiket úgy takarják el, hogy a legkisebb kiszüremelő fény se hívja fel a bombázógépek figyelmét a városra. A bombázók mégis eljöttek, és a nép örömmel és félelemmel vegyes érzelmekkel fogadta őket. Félelemmel a lakott negyedek fölött felrobbanó bombák máatt. örömmel, hogy az angol és amerikai repülők csapásokat mérnek a megszállókra, szétzúzzák a vasúti csomópontokat, a fegyver- és lőszerraktárakat.

A városokban kezdtek fel-felbúgni a riadót jelző szirénák. Hosszú, szaggatott bögés jelezte a bombázógépek közeledtét. A lakosságnak ilyenkor le kellett mennie a

31

pincékbe, a nyilvános tereken, a parkokban ásott óvóhelyekre. Mindenki jó melegen bebugyolálta magát, nagy sietve felkapta a bőrdödöt, melybe előzőleg belegyömöszölték a szerény családi kincsek legértékesebbjeit, és futottak le, az óvóhely felé.

Mindaddig lenn kellett maradniuk, míg újra fel nem harsantak a szirénák; ezúttal nem szaggatott üvöltés, hanem hosszú, egyhangú **bugás** jelentette be: visszatérhettek otthonotokba . . . Tovább álmodoztam. Átléptem az északi lapályt. Megérkeztem a német határra. Apámat kerestem az áthatolhatatlan sötétségben. . .

^ Mire gondolsz, Jeannot? — kérdezte szelid hangon Maria néni.

— Egy szót sem szólsz. Fázol?

— Dehogyan! Nagyon jó meleg van.

Cyprien Valette hirtelen tapsolni kezdett. Őt is nyomasztotta az est mélabús hangulata, hát gyorsan összeszedte magát.

— Hé! — kiáltotta. — Talán aludni akarnak a fiúk?

— Dehogyan — válaszolta Bertrand.

— Akkor azt javasolom, igyunk egy kis forralt bort — szólalt meg újból Cyprien.

— Na, te aztán jóra szoktatod őket! — jegyezte meg csípősen a felesége.

— Egy kis forralt bor nem árthat meg ebben a havazásban!

Csak egy cseppet, egy csipetnyi narancshéjjal. Narancsunk már nincs, de narancshéjünk még maradt.

— Borunk sincs valami túl sok! — szolt közbe mosolyogva anyám.

•— Nem baj! — vágta **rá** Cyprien. — Lehullott az első **hó**.

Emlékezetessé kell tennünk ezt az estét.

Lábast vett elő, telitöltötte borral, narancshéjat szórt belé meg egy csipetnyi fahéjat, amit egy fűszeresdoboz alján fedezett fel, s a forró hamura tette az edényt.

Maria Valette nótára gyűjtött. Nem szomorú románcokat, hanem élénk, lendületes, vidám dalokat énekelt. **A hoXha** lagzi jávai kezdte:

32

Házasodni készül im a bolha. Nagy népséget hívott vigalomba. Ropták vígan a lagzin a táncot. Hej, soha még olyan víg viháncot! Maria Valette sötét szeme csak úgy csillogott a dal mókás tartalmától, no meg a tűz visszfényétől.

Légy asszonyosság odament hívatlan. Megjelent a táncterem ablakban. Bolha uram nagy haragra lobbant, Fejbecsapta, hogy a földre pottyant. Cirripelve nevettek a tücskök, Csörömpöltek réztányérok, üstök. Felbolydultak mind a lagzis népek, Hamar kancsó fenekére néztek. Légy asszonyosság korsó szélén termett, Diadalmas víg danákat zengett. De elunta énekét a szarka. Odaugrott s a legyet bekapta.

— Na, látjátok, így járnak azok a csirkefogók, akik bosszúságot akarnak okozni a jóra való népségnek! — vont a Cyprien Valette a nótából a következtetést.

A forró hamu fölé hajolt. Ibolyaszínű és aranysárga hab lepte el a lábas oldalát. A fahéj és a narancs átható illata még kellemesebbé -tette a forralt bor ízes melegét.

— Hozz poharakat, Bertrand! Mindegyikünkre jut pár csepp. Nem valami rendkívüli, de nátha ellen kitűnő.

Bertrand felemelte egyik kezét.

— Figyeljete csak!

Kintről, csuszamlás, majd puffanás zaja hallatszott.

— Semmi az egész — mondta Cyprien. — A tyúkök tetejéről csúszott le egy csomó hó.

Bertrand felállt zsámolyáról, és az ajtó felé tartott. Én meg utána. Kissé kinyitottuk a nehéz ajtószárnyakat.

32

— Csukjátok be gyorsan! — kiáltott ránk Maria.

A hideg téli szél besüvített a konyhába. A lámpaernyő ide-oda himbálózott. A láthatatlanul sikló jeges áramlattól háborogni kezdtek a tűzhely lángjai.

A küszöbről bámultunk bele a fehér éjszakába. Most már ritkább, de vastagabb pelyhekben, csendesesen hulldogált a hó. Az ernyedetlenül hulló hópelyhek egészen betakarták a kerítést és a ház falait.

— Mit láttatok, fiúk? — kérdezte Cyprien.

— Semmit — felelte Bertrand. — Még mindig esik a hó.

Holnapra jó vastag lesz a hóréteg.

Cyprien megcsóválta a fejét.

— Végeredményben igazatok van, ha óvatosak vagytok. Amilyen időket élünk, jó, ha fülel az ember. Sosem lehet tudni. . . —

Majd egészen más hangnemben így folytatta: — Jól van. Igyátok ki a forralt borotokat.

Maria sebes ütemben ismét dalba kezdett:

Katalin választotta Az ötös számot húzta. Picinyem, ne sírj előre. Nem bújik angyalbőrbe. Nem vonul be a mátkád. A Saint-Subra-i direktor Szólt, hogy hagyják őt itthon! Picinyem, ne sírj előre. Nem bújik angyalbőrbe, Nem vonul be c mátkád. A semini plébános Járja érte a várost. Picinyem, ne sírj előre, Nem bújik angyalbőrbe. Nem vonul be a mátkád.

— Régi regrutanóta ez — magyarázta Cyprien. —• Katalin vőlegénye jorsot húzott. Nos, nem volt szerencséje, kis számot húzott ki, be kell tehát vonulnia kato-

33

nának. De a környék tekintélyesebb személyiségei mind, sorjában közbenjárnak érte, hogy odahaza maradhasson, és összeházasodhassanak . . . Az iskola igazgatója . . . A plébános . . . A helyi nagyságok. Végül is nem vonul be, és megtartják az esküvőt. . .

Egy darabig még fennmaradtunk. A forralt bor jókedvre derített bennünket. Kórusban újra meg újra elénekeltük Maria és Cyprien nótáit. A tűz élénken lobogott, Bertrand apró gesztenyeágnyalábokat rakott rá a tűzre, mely magasra felcsapó fehér fényt szórva recsegett-ropogott és durrogott. Az illatoktól, az ízekből és a nótázástól kissé megmámorosodtunk, A kemence kürtőjében már nem duruzsolt a szél. A ház körül álmokra szenderültek a hegyek. A halovány égből egyre hullott a hó a láthatatlanná vált háztetőkre és a gyepre meg a már amúgy is vastag hermelin paláستtal borított fákra.

Kis idő múlva szobánkba tértünk, s kedvem támadt az éjszakai tájat nézegetni. A keskeny ablakhoz léptem, amelyen át ki lehetett látni a völgyre és a falura. A párával belepett ablaküvegen át csak homályosan láttam.

— Siess — szólt rám Bertrand. — Az ágyneműnket bemelegítették.

— Igen, igen, megyek — válaszoltam fojtott hangon: A homályos ablaküveg mögött ebben a pillanatban olyasvalamit láttam meg, ami elfeledtette velem a parázs fölött megmelegített ágynemű pompás langyosságát. Sötét tömeg haladt lassan előre a havas úton, majd a házunk előtt ment el. Talán egy kutya — gondoltam magamban. De nem, jóval magasabb és szélesebb volt, mint egy kutya.

Megremegtem. Medve! Hátha medve volt? Cyprien egész komolyan elmagyarázta, hogy a Pireneusok egyes vidékein még élnek medvék. Talán egy kiéhezett medve jött le a hegyekből a faluba, hogy valami ételhulladékot keressen? Odahívtam vinokabátyámat:

4 Gamam

— Gyere gyorsan ide! Nézd csak!

— Semmit sem látok ... Várj! Igen ...

Ott — szoltam —, valamivel arrább, mint a kerítésünk ...

Ekkor kettévált az árnyék. Az, amit eleinte medvének véltem, két, szorosan egymás mellett lépegető embernek bizonyult. Most elváltak egymástól, és egymás nyomában haladtak tovább. Két jól bebugyolált, fejét kámzsával borító, sötét alak körvonalai.

— Kik azok? — kérdeztem.

— Azt nehéz volna megmondani. Az éjszaka világos, de ...

A két árny zajtalanul lépdelt a csendes hóesésben. A fal egyik sarkánál eltűntek.

— Hova mehetnek? — tettem fel az újabb kérdést.

Unokabátyám vállat vont.

— Ez az út az erdőbe vezet, Fauga apó házikója, a hegygerinc felé ...

— Nem ismerted fel őket?

— Hogy képzeled?

— Az alacsonyabbik lehet, hogy Fauga apó volt?

— Fogalmam sincs róla. Gyere, feküdjünk le. Holnap majd szólok apámnak. Két ember, aki errefelé sétál. ...

— Furcsa séta!

— Nem kaptunk rá megbízást, hogy szemmel tartsuk a környéket.

Bebújtam a meleg takaró alá. A házban semmi se moccant.

Olykor az istálló felől fojtott zaj hallatszott. Valamelyik tehén mozdulhatott meg álmában.

Bertrand rendszerint nagyon gyorsan elaludt. Alighogy ágyba bűjt, rögvést álomba merült Halkan szólítani kezdtem. Nem válaszolt.

Szerettem volna beszélgetni a hegyekről, a havazásról és arról a két emberről, aki az imént nesztelenül haladt el a házunk mellett, és a határ felé tartott

34

A MEDVÉK ÉS SASOK BIRODALMA

A tél első offenzívája után megenyhült az idő, elolvadt a hó, a hópelyhek hullását esőzések követték. Majd a száraz hideg időszaka következett. Egy szombat este Cyprien bátya így szólt hozzánk:

— Gyorsan feküdjetek le, gyerekek! Holnap korán útnak indulunk. Meglátogatjuk a fenyőfákat. Odafenn van egy erdőrészcském, amelyet jó ideje nem láttam, Bertrand kezét dörzsölgette, **így** adván jelt elégedettségének.
— Befogjuk a teheneket **a** szánkó elé?
— Természetesen. Szeretnék lehozni egy kis fát. Csakhogy marhafogattal két órát kell számítani **az** odafelé menetelre, **és** majd nem **ugyanannyi időt a visszafelé** jövetelre.
— Jaj de jó lesz! — szólaltam meg **én is**. — Még **sohasem** jártam a fenyvesben.
— Az bizony a medvék **és a** sasok birodalma — mondotta nevetve Cyprien. — De nálunk fejsze lesz ám! **Az** ágyba veletek, fiúk! Még éjszaka elindulunk.
— Tulajdonképpen — fűztem **hozzá** — **Isabelle-lel** volna óránk

...
— Eh! Egyszer **6 is** meglesz nélkületek. **Nem vihetjük** magunkkal. Nem lesz valami **nagy** hőség!
A kis Eellini lányka **az** iskolai szünetnapokon szokott eljárni hozzánk. Az asztal végén helyezkedett el, **én** meg tanítgattam. Eleinte amolyan kis vadóc volt. **egészen** összekuporodott a **székén, és érthetetlen szavakat**

4« M

dadogott, ha valamit kérdeztem tőle. Először csak diktáltam neki. Ilyenkor, miután kinyitotta a füzetét, meg-görnyesztette a vállát, és görcsösen szorította a toUszá-rat ügyetlen kezecskéjébe. Lassan, nehézkesen írt, sok hibát ejtett. Amikor megjelent az an5'ja, Isabelle végre felengedett, arca mosolyra derült, és természetes hangon kezdett beszélni. Azután fokról folira mégiscsak megbarátkozott velünk. Maria néni tejjel itatta, és palacsintát tett neki félre. Mindnyájan úgy vettük védőszárnyunk alá, mint valami fészkből kihullott kismadarat. Bertrand nagy mancsával megragadta a bizonytalan kis kezét, és úgy vezette írását az irka sorai között.
Isabelle sokáig élt magára hagyatva, szállodai szobákban, nagyon hányatottan; hol járt iskolába, hol nem.
,Néhány hét múlva kezdte a fejét felemelni, kérdéseket tett fel, majd kezdett velünk játszani. Aztán bemutatta a tudományát. Ujjai, melyek oly esetlenek voltak, ha betűvetésről volt szó, nagyon ügyesen mozogtak, ha egy szem diót vagy egy kártyát kellett elsinkófálni. Törékeny alakja feltűnően rugalmas volt. Elmesélte, hogy édesapja egész kislány kora óta gyakból vele. Amikor apjáról beszélt, fekete szeme csak úgy csillogott. Nagyon nagy bámulója volt apjának. A leányka szerint Bellini ezernyi titkos fortélyt ismert, s ezekre lassanként őt is meg fogja tanítani. Jövendő foglalkozását illetően a legkisebb kételye sem

volt: vagy bűvész lesz, vagy akrobata vagy állatszelistító, mindenesetre sohasem fog megválni a „vándornépségtől”. — Jól van, nagyon jól van! — helyeselt bólogatva Cyprien bátya. — Megértelek, kislányom. Te mindig a cirkuszosok világában éltél, és szereted azt a világot. Csakhogy ne felejtsd el, hogy egy kis tudás sohasem árt. Tudni kell számolni meg helyesen írni, ismerni kell a történelmet és a földrajzot. Bölcs tanácsait azzal fejezte be, hogy felemelte mutatóujját, és hozzátette:

36

— A lehető legtöbbet kell tudni!

Amikor Isabelle már teljesen megbarátkozott velünk, Bertrand kérdezgetni kezdte:

— Isabelle, bűjtál már be oroszlaneketrebe?

— Hát persze — felelte a kislány. — Édesapámmal voltam benn, nem féltem.

— És oroszlanok is voltak a ketrecben?

— Persze hogy voltak — tört ki a nevetés Isabelle-ből!

Sötét éjszaka volt, amikor a szán elindult. Cyprien elől lépdelt, a két befogott tehén előtt. Fagyott. A hegyi jármű féksarui könnyedén siklottak a vékony jégkéregre;

Bertrand és én követtük a tehénfogatot. Több kötött trikót és vastag, durva szövetmellényt húztunk magunkra. A fejünket hósapkába burkoltuk.

Körülöttünk még aludt a falu. Vastag, fehérbe játszó ködfolyó lepte be a völgykatlant.

Miután elhaladt az udvarunkat elkerítő fal mellett; jobb felé kanyarodott el az út, és sík térségen vágott át. Hol itt, hol ott lassanként megjelentek a fák. Az út emelkedni kezdett, és behatolt az erdőbe. Az útvonal egész első részét jól ismertem. Az égbolt borús volt. Semmit sem lehetett látni. Cyprien azonban már bekötött szemmel is tájékozódni tudott ezen a vidéken. Jól kiléptünk. A befogott barmok készségesen engedelmeskedtek gazdájuk parancsának.

„Hó, hó, hó!” — kiáltott rájuk időnként Cyprien. Felemelte fűtykösét, gyengéden megérintette vele a járorn-fát vagy az állatok szarva hegyét. A téli éjszaka csendjében nem hallatszott más, csak Cyprien hangja, a szánkó selymes siklása meg a vékony jégréteg recsenése a bakancsok alatt.

— Ha fokozódik napközben a fagy, nem lesz valami kényelmes a leereszkedés — közölte Bertrand. — Minden a rakománytól függ.

36

Elhagytuk azt a helyet, ahol néhány nappal előbb, egy este észrevettem, hogy két ember árnyéka tűnik el. Számunkra az

ügy változatlanul rejtélyes maradt. Ki lehetett az a két személy, és mit keresett erre felé?

Az éjszaka esett hó reggelre eltakarta nyomaikat. Cypriennek már beszéltünk róla. Kétkedő fintort vágott.

— Két ember, hogyhogy?

Mit felelhettünk erre? Két feje búbjáig beburkolód-zott ember, két ember, amint csendesen lépeget az éjszakában. Nem lehetett kivenni az arcukat, és semmit sem tudtunk róluk. Nehézkedő léptekkel haladtak a hegygerincen át vezető úton. Fauga apó házikója felé tartottak.

Fauga apót csak kevéssé ismertem, de már találkoztam vele.

Úgy ötvenéves lehetett, nem valami magas, robusztus, arcvonásai kemények, markánsak, szürkülő hajú. Faragatlan fráternek meg vén zsugorinak emlegették. Egyedül lakott egy palatetős házban az erdő szélén. Nem szerette a vendégeket. Ha valakivel találkozott, néhány szót dűnnyögött a foga között, és gyorsan odébbállt. Csak a legszükségesebb dolgokért jött le Virevent-ba vagy valamelyik környékbeli faluba: sóért, dohányért, kenyérért, gyufáért, olykor-olykor egy rakomány fát vagy egy zsák almát vitt le a faluba eladni.

Ha valaki anélkül lépett be birodalmába, hogy őt észrevette volna — és Fauga apó nem csupán a kertjét és saját földdarabkáját tekintette birodalmának, hanem mindent, ami a háza körül terült el, az erdőket és a gypet is —, biztos lehetett benne, hogy figyel. Nem mutatkozott volna, ott lapult az ablak zsalui mögött vagy valamelyik bozótban. Azt gondoltam magamban: olyan ember, alci mindig magányosan élt, és nem bírja elviselni a társaságot. Megsajnáltam ezt a remetét. Elképzeltem, amint egy nyomorúságos konyha csendjében ropogtatja a gesztenyét és az almát. De azután, hogy alkalmam nyílt találkozni vele, eltűnt ez a rokonszenv. Fauga

37

apó keskeny vágású szeme vadul villogott. Konok, gonosz ember benyomását keltette.

„Nem szegény ember — mondta Cyprien. — Van földje és erdeje, jó néhány almafája és gesztenyefája. Mostanában adta el az irtásból kikerülő fáját, ami bőségesen jövedelmezett neki.”

Ugyan mit csinálhatott Fauga apó a pénzével?

Ismét magam elé képzeltem sötét és szurtos hajlékában szaporán ide-oda tipegve-topogva, egy ládában turkálva, csengő pénzt és bankjegyeket számlálva, mohó és nyugtalan tekintettel, a tolvajoktól rettegve . . .

Még nem kelt fel a nap, amikor marhafogatunkkal rozoga házának magasságába érkeztünk. Semmi sem mozdult, sem

fény nem szüremlett ki a ködbe burkolt házból. Vékony füstcsik emelkedett a tető fölé.

Cyprien oldalán, a tehenek előtt baktattunk, és kíváncsian nézegettük a néma hajlékot.

— Meg vagyok róla győződve, hogy meghallott bennünket. Fél szemét mindig nyitva tartja alvás közben. Hallotta a kiabálásomat és a szán zaját. Mihelyt ránk ismer, vissza fog feküdni.

A házból hosszú ugatás hallatszott. Black, a kutyánk; ez a derék állat, mely elindulásunk óta hangtalanul ügetett a befogott tehenek mellett, rövid csaholással válaszolt. Cyprien nyugalomra intette. A láthatatlan kutya azonban tovább vonított.

Az út a háztól mintegy félszáz méterre haladt.

Minden további megjegyzés nélkül mentünk tovább:

Mielőtt a fenyveshez értünk volna, egy gypes és rekettyés területen kellett átvágnunk. Élénk szél fúj a napfelkelte azonban elfeledtette velünk a hideget A tölgy'erdőben, amelyen áthaladtunk, mielőtt a remete házát megpillantottuk, sűrű, sötét éjszaka volt. Követtük

38

a szerencsére jól kivehetően megvont utat, közben jóformán alig láttuk a fák ágazatát és koronáját.

Most az egész völgy feltárult előttünk, és a fokról fokra kivilágosodó égboltozaton kigyúltak a felkelő nap első sugarai. Vadul fülünkbe zúgott a hegyek hideg északi szele, de mi már nem törődtünk vele. Tündérmesébe illő tájak villantak fel előttünk. A hófedte magas ormoktól a szemben levő hegyoldal erdőiig, egymás után színesedtek ki a párarétegek. A szivárvány minden színében ragyogott a táj. A mezők sötét vagy zsenge zöldje a zúzvara és a köd fehér színeivel összefolyva fantasztikus festményeket alkotott. Olyan volt, mintha ismeretlen kövekből felépített városokat és falvakat látnék. Utak rajzolódtak ki, majd eltűntek sorjában. A havasok mögött egyre feljebb emelkedett a nap vörös golyóbisa, majd lángoló bíborkoronggá változott. A hó hol ibolya- hol mályva-, hol rózsaszínben csillogott.

— Már jó egynéhányszor láttam — mormolta Cyprien —, de mindig ugyanolyan szépnek találom.

Hátat fordítva a hajnal csodálatos szépségeinek, a fenyves felé vettük utunkat. Ekkor egy jó időre újból az éjszaka, a köd rejtelmek sűrűsödtek körülöttünk. Halkan suhogva siklott tovább a szán. A szélrázta ágak hangosan ropogtak. Enyhén fanyar, erős gyantaillat árasztott el frissítőleg.

A völgy felől a fák közé is egyre jobban behatolt a fény.

Az egész út alatt alig néhányszor álltunk meg rövid időre. A fagyban és a sötétségben nem támadt valami nagy kedvünk ahhoz, hogy hosszasabban elidőzzünk.

Cyprien erdőrészezsckéje a legmagasabb részen volt, a nagy erdőtől keskeny völgyecske választotta el. Itt vége szakadt az útnak. Tulajdonképpen nem is út volt ez, csak egy alig kitaposott csapás.

Távolabb sziklakkal és kőtörmelékkel tarkított gyept

39

küszött fel enyhén emelkedve a meredekebb sziklafalak felé.

A fenyves szélén Cyprien kinyújtotta a karját.

— Odafenn minden csupa szikla és hó. Odafenn. . .

Nem fejezte be mondatát. Bizonyára ezt akarta mondani:

Odafenn húzódik az országhatár, az ott már más föld. . .

De én már megéreztem, hogy az bizony más föld. Elhagyott és hallgatag föld. Néptelen föld. Lehet, hogy vadászok, csempészek, titokzatos és vad lények járnak.

— Legeltetnek arrafelé jószágot? — kérdeztem.

— Nem. Kevés a legelő, és a fű nem valami jó. A legelők a falu túlsó oldalán vannak. Ez itt vad birodalom.

Nevetett.

— A medvék és sasok birodalma.

— A medvéké? — kérdeztem én. — Hát vannak **itt** medvék?

— Persze hogy vannak a Pireneusokban medvék — felelte Cyprien. — Tavaly Luchon határában ütöttek egyet agyon.

Errefelé már jó régen nem láttak. Ha a

39

medve éhségtől úzve bemerészkedik, a nyájakat látogatja meg. És mint már mondtam neked, a legelőink a falu túlsó oldalán vannak.

Bertrand hirtelen felemelte a kezét.

— Figyeljetek!

Legelő és köves talaj terült el előttünk, mögöttünk pedig a hideg szélben hajladozó fenyves fekete mélysége. Cyprien vállat vont.

— Valami megreccsent — állapította meg Bertrand. Senkit sem láttam. Nem hallottam egyebet, mint az erdő susogását.

— A szél — nyugtatott meg Cyprien. — Egy letört ág. Meg kell szokni az erdőt. Az ember mindig azt hiszi, hogy járnak benne, hogy valaki mögöttünk lépdel. . .

Közben azonban észrevettem, hogy a fák felé fülelt, és valami gyanús morajt igyekezett felfogni.

Csendes, derűs nap volt, sápadt égbolt terült a hegyek fölé. Az átlátszó légben tökéletes tisztasággal rajzolódtak ki a sziklás hegynyúlványok, a fenyőfák sötét tűlevelei. A száraz és éles hideg cseppet sem zavart bennünket.

Miután kifogtuk az állatokat és megreggeliztünk, Cyprien magával vitt, hogy meglátogassuk az erdőrészcsekjét.

Szemmel láthatóan nem volt sietős dolga. Elegendő volt rakományak az a fa, ami már kivágva ott hevert. Nem sok tisztogatnivalónk akadt. A fenyvest nagyon szabályosan ültették be. Minden nehézség nélkül lehetett a fák között közlekedni.

Úgy gondoltam, hogy Cyprien tulajdonképpen nem is a -favágás miatt jött ki, hanem inkább azért, hogy egy szép, békés napot élvezzen ki a hegyek között, hogy magába szívja a hideg szél és a gyanta illatát. Később egy másik gondolat villant át az agyamon: Cyprien azért jött ide, hogy megfigyelje a környéket, és kipuhatolja a hegyerincek mentén haladó utakat.

40

Több olyan helyet megmutatott nekünk, ahol források és patakok voltak. Amikor az erdő szélén ballagtunk, észrevettem, hogy tekintete a határ felé fordul. Vajon Benjámint őrre gondolt-e, aki ezt az utat választhatta, és erre menekülhetett volna el Franciaországból, hogy így elkerülje a megszállók üldözését? Lehet, hogy másokra gondolt, akik itt, ezen az elhagyott környéken elbújhatnának?

Jóval naplemente előtt rátértünk a hazafelé vezető útra. Az állatok lassan lépkedve vonszolták a rakományt. Kezünk ragacsos és fekete volt a gyantától. Elárasztott bennünket a fenyőillat. Nem nagyon beszélgettünk. A vidéket csodáltuk, ahol a lemenő nap aranysugarai és az első éjszakai ködök ezüstös párái keveredtek egymással.

Fauga apó viskójának közelébe érve nem tudtam megállni, hogy meg ne keressem Bertrand tekintetét. És észrevettem, hogy őt is valami nyugtalan kíváncsiság fogta el.

A ház felől a legkisebb nesz sem hallatszott. Ezúttal még kutyaugatás sem hangzott fel jöttünkre. A hézagosan egymásra lakott kövekből épült rozszant házikó, a dülöút szélén kuporogva teljesen kihaltnak látszott.

Mindennek ellenére az volt a benyomásom, hogy valaki figyel bennünket. . . Űgy éreztem, hogy láthatatlan szemek leselkednek ránk, valamilyen rejtekhely mélyéből, a zsalu részén át, egy fal tövéből, a környéket borító homályban.

Mire hazaértünk, beállt az éjszaka. Abban a percben teljesen megfélekedtünk futó aggodalmunkról. Kimerültek voltunk és éhesek, tudtuk azonban, hogy jó forró leves és lobogó tűz vár bennünket. Az állatok is meggyorsították lépteiket, amikor megérezték az istállót. Bizonyára meghallották, hogy közeledünk, kinyílt a

41

kapu. Megismertem Maria és anyám hangját. A konyhából kiszűremlett az udvarra a lámpa fénye.

— Látogatónk van — állapította meg Cyprien.

Megláttam Isabelle vékony és törékeny alakjának árnyékát.

Mellette egy másik, nagyon sovány és nagyon magas alakét, az apját. Alfréd Bellini tehát visszajött.

Kutyánk csaholni kezdett, majd teljes sebességgel Isa-belle-hez futott, aki nem győzte simogatni. A csepűragó árnyéka is megtört, ő is lehajolt a kutyához, és megsimogatta.

Amint átléptem a konyha küszöbét, megértettem, hogy ez nem olyan este, mint a többi. Valami történik, valami történt. . .

Anyám keze reszketett, amikor karjába zárt.

MONSIEUR PIERRE

— Bemutatom Monsieur Pierre-t — szólalt meg az artista, karját a tűzhely felé kinyújtva.

Ekkor láttam meg új vendégünkét, egy meglehetősen alacsony termetű, ezüstösfehér hajú, szelíd és kerek ai:-cú, nem nagyon éles vonású férfit. Nehéz volt pontosan meghatározni a korát.

„Monsieur Pierre? Monsieur Pierre?” — mondogattam magamban, s közben emlékezetemben kerestéltem. Majd ugyanabban a pillanatban megvilágosodott előttem minden, amikor látogatónk megszólalt:

—Benjámín úr barátja vagyok . . .:

Hát persze, nem Benjámín úr volt-e az, aki legutolsó levelében jelezte, hogy alkalomadtán egy bizonyos Monsieur Pierre meg fog bennünket látogatni, **és hírt fog** róla hozni?

— A luchoni autóbuszban ismerkedtünk meg — magyarázta Alfréd Bellini. — Monsieur megkérdezte, ismerem-e a Valette családot, Bertrand-t és Jeannot-t A teringettét! Hát **hogyne ismerném! Hát így történt**, hogy elkísértem idáig. **Én. ;** . Elhallgatott, mintha természetből fogva vidám hangját hirtelen belefojtotta volna valami. **Egy** pillantást vetett sáros cipője orrára, **és** érezhető zavarában kezét **dörzsölte**. Azután Maria **néni** hosszan felsőhajtott, **és észrer** vettem, hogy anyám szeme könnybe lábadt.

— **Hát akkor őszintén örülök, hogy eljött hozzánk:::**

42

— kezdte rá Cyprien, majd habozva elhallgatott. Ugyan miféle hírt hoz a vendég?

— Nos? — szólalt meg újból Cyprien. — Hogy s mint van a derék Benjámín úr?

A fehér hajú férfi bizonytalanul vállat vont, s előbbre hajolt.

— Semmi újat nem tudok róla . . . , amióta ezek elfogták.

Körülbelül egy hónapja lehet, hogy letartóztatták.

— Letartóztatták? — mormolta Cyprien. — Mit beszél?

Letartóztatták? De hát miért? És hogyan tartóztatták le?

Marseille-ben. Egy kikötői razzia alkalmával. Mi ittünk, hogy maradjon otthon, legyen óvatos. Pedig azt hittük, hogy egy öregembert békében fognak hagyni. És azután . . . Már mindent megszereztünk az utazásához. Mi mindent magunkra vállaltunk. Csak egy kis türelem kellett volna, annyi, hogy várjon be mindent a rejtekhelyén . . . Tudom, hogy szeretett a rakodóparton sétálni, szerette nézegetni a hajókat. . . Most aztán . . .

— És nem tudták kiszabadítani a karmaikból?! — kiáltotta Cyprien.

— A világon mindent elkövettünk, ami csak tőlünk tellett, azt gondolhatja. Valakitől azt hallottam, hogy egy szállítmányba tették . . .

— Miféle szállítmányba?

— Egy vasúti szállítmányba, amely a napokban indult Marseille-ből Németországba.

Bertrand unokabátyám dühében a földet verte cipője sarkával, és ökölbe szorult a keze.

— Ez borzasztó!

Látogatónk kézmozdulatokkal jelezte, hogy tehetetlen.

— Most már nincs mit tenni — mondotta. — Leplobált vagonokba zsúfolják és a németországi táborok felé irányítják őket. . . Rettenő szenvedést jelent ez egy öregembernek . . .

Cyprien bólintott.

42

— Nem lehet tudni. Várni kell. Egyelőre csak annyit tudunk, hogy elfogták . . .

— Ez sok — suttogta Monsieur Pierre.

Cyprien megrázta magát, mint a kutya, amelyik éppen most jött ki a vízből.

— Sorscsapás! De majd megfizetnek! Nem, uram, nem, uram, ne mondja, hogy nincs mit tenni!

— Benjáminról szerettem volna beszélni — szölt Monsieur Pierre.

— Várjon egy kicsit. Lehet, hogy ki tud majd juttatni egy levelet valakivel. . . Ki tudja? Az biztos, hogy már nem fiatal, de az ilyen vékonyka embereknek gyakran nagyobb az eUenálló-képességük, mint a kövéreknek . . . Megszökhetik. Egy hadifogságból meg lehet szökni, az ördögbe is!

— Ezek nem olyan táborok, mint gondolja. Ez maga a pokol. Felidéztem magamban egy verőfényes reggelt az erdőben. A szakállas kis öregúr festővászna fölé hajolt. Finom, fehér keze könnyedén forgatta az ecsetet. „Látod, fiacskám, most egy kis piros színt kenek fel. . . Csak egy leheletnyit. . . Ide, látod . . . Szereted, fiam, a fákat? Szeretni kell a fákat. Nagyon szépek...” Magam előtt láttam Benjámin urat, ahogyan apró lépteivel a környező erdőben sétál. Megállapodott valamelyik tölgyfa vagy gesztenyefa lábánál. Hosszasan nézegette a zöld és rozsdavörös lombkoronák remegő tömegét Valamivel távolabb egy nyírfá meredezett. Tejfehér, vékony törzsét szürke foltok tarkították. Aztán a kis öreg a fenyves felé fordult Tekintetével követte a lejtőkön a fenyők sötét fodrosodását. A felkelő nap sugarai korall- és rózsaszínűre festették őket. Az alkony széles bíborfüggőnyt borított rájuk. Talán azért szerette annyira a fákat Benjámin úr, mert ezek jelentették szá-

43

Litára a szabadságot. Látta őket, amint az ég felé meredeznek a hegyi levegőben, az élénk szélben, nyugalommal terpesztve ágaikat.

Vendégünk fojtott hangja riasztott fel szelíd ábrándozásomból. „Leplobált vagonokba zsúfolják és a németországi táborok felé irányítják őket. . . Ezek nem olyan táborok, mint gondolja. Ez maga a pokol. . .”

Megpróbáltam még egyszer magam elé idézni öreg barátom képét. Láttam őt a marseille-i kikötő rakpartjain, amint a hajókat, az árbocokat, a vitorlákat nézegeti. Az árbocok szeretett fáira emlékeztethették, azok is a szabadságot, jelképezték számára. Egy este ezek közül a hajók közül valamelyik majd elviszi a fedélzetén, valahová messzire a veszélytől, messzire az üldözésektől, a razziáktól, a táboroktól. . . Túl késő volna?

— Derék ember — mondotta Cyprien. A falakra mutatott. — Nézze, reánk hagyta a képeit.

A vendég helyeslőleg bólintott.

— A legjobb ember.

— És ön, Monsieur Pierre — kérdezősködött Cyprien —, mit fog tenni? Itt szándékozik élni? Talán ön is párizsi?

— Igen, de egész családom Marseille-ben maradt.

— Jó hely ez ám itt — szólta közbe Alfréd Bellini. — Nézze csak, hogy meghízott itt a kislányom! Én éppen most fejeztem be egy turnét. Most megérkeztem a téli szállásomra. Biztosan találok itt valami foglalatosságot.

— Majd utána nézünk — szólta Cyprien.

— Errefelé volt dolgom, a környéken — mormogta a fehér hajú férfi. — Benjámin úr annyit beszélt a faluról és családjukról, hogy okvetlenül meg akartam magukat látogatni.

— Jól tette, Monsieur Pierre — mondotta Maria néni;

— Ha segítségére lehetünk valamiben. . . ;

44

Néhány másodpercre nyomasztó csend támadt. Majd Cyprien tapsolt egyet tenyerével, s erőltetetten nevetett.

— Na gyerünk, gyerünk, mit álldogálunk itt? Csak nézegetjük egymást. Én meg olyan éhes vagyok, mint egy farkas, és ezek a gyerekele is majd éhen vesznek, csak úgy kopog a szemük az éhségtől. Nem lenne jó, ha asztalhoz ülnénk? Monsieur Bellini, maradjon nálunk. Monsieur Pierre, azt hiszem, ma éjjel már nem szándékozik visszautazni Luchonba. Nincs is több autóbusz.

A Bellini család szabadkozott. A nagy Frédo, mint azt már elmondta, éppen most érkezett. Még ki sem csomagolt.

Szívesebben hazamenne az övéivel együtt.

Cyprien úgy érezte, helyesebb, ha nem erőszakolja.

— És a majma — kérdezte nevetve — megvan-e még?

— Hát persze hogy megvan, persze. Odahaza vár bennünket a tűzhely mellett. Köhécselt egy kicsit a napokban. Vár bennünket. Nagyon engedelmes állat.

A három Bellini hazafelé indult. Vendégünk társaságában helyet foglaltunk az asztal körül.

Az étkezés hevében Monsieur Pierre is felélénkült. Arca kipirult, szeme csillogni kezdett. Először Párizsról beszélt, a családjáról.

Kis könyvesboltja volt a Saint-Louis szigeten, nem messze Benjámin úr lakásától. Házasember volt, két nagy fia körülbelül velem egykorú lehetett. Hirtelen megkérdezte, láttunk-e németeket itt a környéken.

— Nem — válaszolta Cyprien —, mostanában ritkán mutatkoztak. A határ mellett helyeztek el csapatokat, de errefelé

alig lehet őket látni. Nem úgy, mint a megszállott övezetben, a demarkációs vonal túlsó oldalán.

Monsieur Pierre elmesélte, hogy alkalma nyílt titokban átlépni ezt a vonalat, hogy eljusson Párizsba.

— Mi volna, ha errefelé telepednének le? — javasolta Maria.

— Nem — felelte alig észrevehető habozás után lá-

5 Gamarra

togatónk —, Marseille környékén van dolgom. De nem lehet tudni, mi jön közbe. . .

A vacsora vége felé járt. Maria Valette hatalmas krumplis rántottát tálalt fel, amelyet vendégünk hitetlenkedő ámuldozással fogadott, mintha a csodák csodáját látta volna meg. De mégiscsak keveset evett. Azzal mentegetőzött, hogy már elszokott az ilyen ételektől. Amikor pedig behozták a tiszteletére készült nagy tál madártejet, szomorkásán mosolyogva megrázta a fejét. Majd hirtelen Cyprien felé fordult.

— Mondja, Monsieur Valette, nem tévedek? Innen el lehet érní a határt?

— El, az kétségtelen. Nincs túl közel, és ismerni kell az utat.

— Lakik errefelé egy Fauga nevű ember?

— Valóban lakik — szólt kissé elcsodálkozva Cyprien. — Ismeri?"

— Nem, nem ismerem. Luchonban hallottam róla. Egyik barátomtól, akivel véletlenül találkoztam össze az állomáson. Néhány héttel ezelőtt menekült Luchon-ba, és ezzel az emberrel lépett kapcsolatba.

Cyprien megcsóválta a fejét.

— Értem. Határátlépésről van szó, ugye?

— Arról — felelte Monsieur Pierre, ösztönszerűen lehalkítva hangját. — Csakhogj' Fauga sok pénzt kér.

— Hát így állunk! — mormolta Cyprien. — Ő, a haramia!

■— Nem árultam el annak a barátomnak, hogy meg fogom magukat látogatni. Azt tanácsoltam neki, várjon még egy keveset.

Cs^priennek ökölbe szorult a keze, és hevesen az asztalra csapott.

— Ezer ördög és pokol! — kiabálta. — Nem tűrhetem az ilyesmit. Az a gazember a mások szerencsétlenségén nyereszkedik. Megjegyzem, már rég sejtettem. De ez a zsugori fickó agyafúrt ám! Suba alatt végzi az üzemeit.

45

Mondjátok meg, eszembe jutott-e nekem valaha is bármit kérni azért, hogy valakinek segítsek?

Tehát ez volt a magyarázata Fauga apó titokzatos jö-vés-menésének. Embercsempész a csirkefogó! Egyes menekülteket

átsegített a hegyeken. Hová vezette őket? Erről semmit sem tudunk, valószínűleg édeskeveset törődött tovább a sorsukkal azután, hogy magukra hagyta őket a Spanyolország felé elterülő lejtőn. Neki csak az volt a fontos, hogy bezsebelje a pénzt, s hogy sok pénzt zsebeljen be.

Amikor itt tartottunk a beszélgetésben, mintha lépteket hallottunk volna az udvaron. Bertrásind volt az első, aki hegyezni kezdte a fülét. Majd a kutya vonított hossz-szasan. Kimentünk. A vaksötét éjszakában semmiféle gyanús árnyat nem sikerült észrevennünk. Az udvarból az útra nyíló kapu zárva volt. Persze minden különösebb nehézség nélkül átléphetett valaki a kerítés falán. A kutya közben a hegy felé fordulva folyton morgott.

46

1

AZ ELHAGYOTT HÁZ

Most, hogy visszaidézem azokat a téli estéket, amikor a háború és a nyomorúság morajlott körülöttünk, minden oly furcsa módon közelinek és egyben mégis távolinak tűnik. Közelinek, mert semmit sem felejtettem el a dolgokból és arcokból.

Világosan látom Monsieur Pierre szelíd és sima arcát, tiszta tekintetét, amint reám és Bertrand unokabátyámra szegi, majd hirtelen a tűz felé fordítja.

Ismét magam előtt látom a fehérre meszelt falon öreg barátunk, Benjámin úr festményeit, a fákat, a színektől és élettől duzzadó fákat, amelyekről néha azt hittem, hogy igazi remegés zizegteti meg lombjaikat. . .

Hallom Maria néni huncut hangját, ahogyan langue-doci románcokat énekel. Majd hirtelen minden sűrű ködbe süllyed. Evek telnek el. Jó néhány abból az időből való arc eltűnt. Mi történhetett Monsieur Pierre-rel? Egyik reggel nagy sebesen elhagyott minket. Lekísértük a luchoni autóbuszhoz, ugyanahhoz az agyonszűfolt és döcögő autóbuszhoz, amelyre néhány héttel azelőtt Benjámin barátunk felkapaszkodott. A busz elindult. Ahogyan továbbgördült a kanyargós hegyi úton, egyre kisebb lett. Visszafelé indultunk Virevent felé. Előttünk, a

ködben és hóban a Pireneusok meresztették fantasztikus sziklafalaikat.

Az idő tovább folyt. Hónapok és hónapok követték egymást, és ha ma próbálom őket felidézni, néhány másodperc alatt sikerül, akár csak az iskolás gyermeknek,

47

aki történelmi dátumokat sorol fel. 1941-ben a hitlerista hadsereg váratlanul megtámadta a Szovjetuniót, decemberben a japán repülők Pearl Harborban, a Hawaiiszigeteken szétrombolták az amerikai flottát. A háború világháborúvá szélesedett. Esténként Cyprien a lámpa alatt nagy Európa-térképet teregetett ki, amelyet Lu-chonban vásárolt, és mi ujjunlidal követtük a hadseregek útját. Bulgáriától Norvégiáig, Bretagne-től Sztálingrádig hódítóként vonultak végig a náci csapatok.

A franciaországi hírek sem voltak megnyugtatóbbak. Mindenütt csak éhség, nélkülözés. A németek elrekvirálták az állatállományt, a búzát, a burgonyát. Még azt is elrendelték, hogy minden községben össze kell gyűjteni az ócska ólom- és réztárgyakat.

— Nem, nem, semmit sem adok be — hangoztatta Cyprien mindenki előtt, akivel csak beszélt. — Mindenünket elszedik az utolsó ingünkig, az utolsó' bakancsszegünkig. A banditák! A rablók!

Maria és anyám igyekeztek észre téríteni, és kérték, hogy hallgasson. Vigyázni kellett. Ügyszólván mindenfelől letartóztatásokat, kivégzéseket jelentettek. Az ellenállásról is beszéltek. Burkolt szavakkal, óvatosan beszéltek róla, de inkább a meggondolatlanokkal, mint az ellenséggel szemben való elővigyázatosságból, mert a valóságban mifelénk a jóra való nép óriási többsége úgy vélekedett, hogy ebbe nem lehet belenyugodni.

Újból előttem van Daurin úr, a castérai tanító, aki saját falujában is meg a mienkben is ellátta a jegyzői teendőket; újra látom, amint azokat az aratási jelentéseket tanulmányozza, amelyeket a parasztok behoztak. Szeme huncutul csillogott szemüvege mögött.

— Ejnye, ejnye! Ne olyan hevesen — kiáltott fel —, miket jelentenek itt be? Biztosak benne, hogy ennyi búzát arattak le? Nem hinném. Sokkal gyengébb volt a termés , ,

47

Majd összevonta seémöldökéti és csúfondáros hangon így folytatta:

— Mit mondanak, hány szarvasmarha? És hány disznó? Jól megszámlálták? Mindenképpen azt kívánják, hogy elvegyék maguktól? Legyenek szivesek, csökkentsék ezeket a számokat. Parasztjaink hamar megértették, mire akarja őket figyelmeztetni a tanító. Mindig számítani lehetett rá, ha a megszállókat akarták rászedni. Jegyzői hivatalánál fogva Daurin úr kedve szerint járhatott-kelhetett a környéken; hol Luchonba ment, hol a hegyet járta. Hamarosan rájöttem, hogy nem elégedett meg a tanítással és annak a sok írkaírkának a kitöltésével, amivel az akkori közigazgatás elárasztotta a községi előjáróságokat. Egyik este, rövid idővel Monsieur Pierre távozása után, a tanító ellátogatott hozzánk.

Már besötétedett. Éppen az istállóban voltunk, amikor meghallottuk Daurin úr vidám hangját, amint anyámat és Maria nénit köszöntötte, majd a küszöbön topogó bakancsok ismerős zaját, amint lerázzák a havat.

-r- A.' Daurin úr! De örülök, hogy látom — üdvözölte Cyprien. — Szerettem volna magával beszélni. — Cyprien halkabbra fogta hangját: — Fauga apóról szerettem volna beszélni.

— Haligatom — szólt érdeklődve a tanító.

Cyprien néhány szóval tájékoztatta arról, amit Pierre úrtól megtudtunk, hogy Fauga apó busás ellenszolgáltatásért a határig kíséri el a menekülteket.

— Nem tetszik nekem az ilyesmi — szólt Daurin úr. — Sejtettem valahogyan a dolgot, csakhogy az a zsugori alak nagyon titoktartó. Nem szeretem az ilyesmit. Az ilyen emberben nem lehet megbízni. Előfordulhat, hogy azt szolgálja ki, aki jobban megfizeti.

48

Volna hős;gá egy-két szavam! — kiáltott fel Cyprien.

— Nem, Cyprien, ne mondjon neki semmit. Hagyja rám a dolgot. Majd én bésaélek Veié. Szükség esetén íá-ijesztek.

A tanító csettintett a nyelvével, amivel bizonyoe aggodalmának adott kifejezést.

— Nem szeretem az ilyesmit — ismételte. BosSS-zantó.

— Igen, bosszantó — vette fel Cyprien újra a Szót; A tűz éltől ültünk. Öéftrafid egy fakanálon faricskált:

Jómagam könyvet tartottam Ugyan a kezemben, dé nem olvastam, hanem Cj^jrien és a tanító beszélgetését figyeltem.

Anyám kötött. Maria babot fejtett. Daurin úr hirtelen felszegte a fejét.

— Aat hiszem, a fiúk eléggé értelmesek ahhoz, hogy tudják, mi kéaaül. Jobb, ha megtudják. Mi a véleménye erről, Cyprien?

Helyes volna tájékoztatni Őket.

Cyprien helyeslőleg bólintott.

— Mindnyájunknak tisztában kell lennünk a dolgokkal — folytatta a tanító. — Lehetséges, hogy a közeli napokban néhányan nálunk fognak menedéket keresni;

— 'Menekültek? — kérdezte anyám.

— Igen is meg nem is — válaszolta Daurin úr. — Fiatalok és kevésbé fiatalok fognak odafenn, a fenyvesük mellett letelepedni.

— EUenálláái csoport? — kérdezősködött Bertrand.

— Igen, így nevezik az ilyenfajta idegenforgalmat — tréfálkozott mosolyogva a tanító. — Viz van odafenn, meg egy vagy két kunyhó is. Többet is lehetne építeni. Onnan könnyű lesz szemmel tartani.

— Előfordulhat vágtam közbe —, hogy a németek egyre többet fognak majd a határvidéken közlekedni.

— Az biztos — mondotta Daurin úr —, de nem lehet^ nek egyszerre mindenütt. A fenyves eléggé messzire van a határtól, és egy meglehetősen omladékos rész vá

49

iasztja el tőle, amelyen keresi^ül egykönnyű a közlekedés.

Mindenesetre ez még csupán terv. Nagyon kérem, hallgassanak róla.

— Csak az a baj — szólalt meg Maria —, hogy ha odafenn egy ellenállási csoport rendezkedik be, Fauga apó felfedezi.

— Hát jó — szólalt meg újra a tanító —, majd beszélek vele. Megtudom, mit forgat a fejében!

— Elkísérem — határozta el magát Cyprien. A tanító habozott:

— Ahogy gondolja. Természetes, hogy mint szomszédot, érdeklí az ügy. De engedje, hogy én beszéljek, Cyprien. Nem kell a dolgokat elsietni.

Anyám lehajtotta fejét. Kezét összekulcsolta. Észrevettem rajta, hogy ez a hír aggasztja. Pedig küzdeni kellett. Éppen apám miatt kellett küzdeni. Elrejtteni az üldözötteket, megvédeni, támogatni a fiatalokat, akiket a megszállók kényszermunkára akartak elhurcolni Németországba.

Csendesen baktattunk a hóban. Leszállt az éj. A sötét égbolton a legkisebb fény sem szűrődött át. Hangtalanul haladtunk tovább a bizonytalan homályban. A szél sem fújt. Az ösvény mindkét oldalán súlyos fehér hótöme-gektől ellepert fák és bozótok meredeztek. Ahogyan egyre távolabb és távolabb kerültünk a falutól, minden zaj elcsendesedett. Elhalt a kutyaugatás, a tehénbögés, a kalapácsok vagy fűrészek jól ismert hangja. A téli erdő sűrű csendje borult ránk, s csak nagy néha törte meg itt-ott egy-egy hótömeg zuhanása.

Alig ismertem meg az utat. A hó és az éjszaka megváltoztatta a táj képét. A völgy, a magas hegyormok láthatatlanokká váltak.

— Közeledünk — sügta oda Bertrand.

50

Néhány pillanat múlva sötét tömeg rajzolódt ki a fakó háttérből. Ráismertem Fauga apó viskójára.

— Maradjatok itt, gyerekek, és várjatok meg bennünket — szóló ránk Daurin úr.

A házban semmi se moccan. A zsalukon át a legcsekélyebb fény sem szűrődött ki az ablakon.

— Talán lefeküdt — mormolta a foga között Bertrand.

— Vagy a kemence mellett. . .

Miközben ezt kimondtam, egy pillantást vetettem a kunyhó kürtőjére. Bertrand fürge tekintete azonban megelőzött.

— A kemence mellett? Nem hiszem. Füstnek nyoma sincsen. Halkan felnevettem.

— Ez a kapzsi jó ember még a fával is takarékoskodik! Ilyen vidéken!

Daurin úr és Cyprien a házikó felé tartott. Átléptek a félig leroskadt kerítésen, és az ajtóhoz mentek. Cyprien öklével bezörgetett. Előbb halkabban, majd erősebben.

A siri csend közepette a zörgetés hatalmas lármának tűnt.

— Hé! Van itt valaki? — kiáltotta Daurin úr. Semmi válasz.

Láttam, hogy a tanító a küszöböt fürkészi. Délután azonban havazott, és a legcsekélyebb nyom sem volt látható.

Cyprien tovább zörgetett, egyre erősebben.

A két férfi körüljárta a palakó falakat, és ismét szólították az esetleg benn tartózkodókat. Kárba veszett fáradság. Egészen biztos, hogy Fauga apó nincs otthon. De vajon hol lehet?

Luchonban? Valahol a hegyekben? Vagy pedig egyszerűen csak konokságból nem válaszol?

Elképzeltem, amint jéghideg szobája egyik sarkában kuporogva aranyait számolja. Amikor ezt elmondtam Bertrand-nak, unokabátyám a vállát vonogatta.

50

Biztos ftincs idéhaáá. Itt a tűzifa égy fityingbe sem kerül. Ha itthon lenne, tűzét gyújtott volna. Az meg éppen különös dolog, hogy a kémény sem füstölög. Tegyük fel, hogy elment. Akkor is szunnyadni hagyhatta volna a tüzet.

Bertrand nem is sejtette, mennyire fején találta a szöget.

Néhány nap múlva megtudtuk, hogy Fauga apó útra kelt.

Látták, amint a luchoni állomáson felszállt a tou-louse-i vonatra. Egyesek azt gondoltáli, hogy munkát talált valamelyik környékbeli gyárban, Montréjeau vidékén, és hogy majd ott vészeli át a telet. Mások úgy tudták, hogy rokonaihoz utazott. Valójában azonban a fiékö senkinek sem árult el semmit. Csak találgathattunk. Lehet az is, hogy elegendő pörtzt kapart össze

ahhoz, hogy hegyi hajlékánál kényelmesebb helyre vonulhasson vissza? Vagy pedig attól tartva, hogy feljelentik, elrejtőzködött valahol? A két feltevés igen jól kiegészíthette egymást.

Később unokabátyámmal együtt több ízben is visszatértünk, hogy megtekintsük a magányos házikót. Ott szunnyadt a hó alatt, mozdulatlanul, fagyosan. Még a környékén sem akadtunk nyomra, hacsak a magunkéra nem. Üres volt a tyúkól is, a nyúlketrec is. A fáskamrában néhány pórlepte rőzsenyaláb hevert.

Néhány héttel később egyik újabb látogatásunk alkalmával félfedeztük, hogy a szél leszakította a padlásab-lak szárnyait.

— Mi lenne, ha megnéznénk? — javasolta Bertrand, — ■■
Megnéznénk? Mit?

A házat. A házat belülről. Végeredményben az sincs kizárva, hogy ez az ember meghalt...

— Ugyan, dehogya! Hiszen tudjuk, hogy elutazott.

— Jobb lenne meggyőződni. A fáskamrában van egy

51

létra. A padlásról le **lehet** mászni az **ólba**, az **ól pedig a** konyhába nyílik.

Még haboztam. Az biztos, **hogy az a fickó cseppet** sem volt rokonszenves, de arfa **nem** volt jogunk, **hogy ilyen** módon hatoljunk be hozzá.

Hátha meghalt — erősködött Bertrand —, ki tudja? Meg kell tudni.

Unokabátyém mária odatémaaztotta **a létrát a ház oldalához**, és szaporán felkúszott **a padlásig**. Egy **pillanat** múlva ismét megjelent.

— **A ház üres — Bzölt** le. — Egy **lélek sinca benn**; Gyere, nézd meg!

Elhatároztam, hogy követem.

Milyen leverő benyomásom maradt **erről a** kiféndu-lásról! A ház valóban üres volt. Néma, fagyos, élettelen. A kietlen padlás szúrágta szarufák, dohos, agyonrepedezett deszkák alatt terpeszkedett. Az egyik zugot **egy** szemmel láthatólag réges-régen odahánjrt szénacsomó foglalta el.

Az ólba létrán ereszkedtünk le. Itt **is** ugyanannak **a** nyomorúságnak és elhagyatottságnak a látványa fogadott. Penészes szalmával teli jászolban ócska járom **hevert**. Néhány használhatatlanná vált hordó, néhány **rongyos** jutazsák hányódott szanaszét. Átkerültünk **egy** hosszú és alacsony, földes helyiségbe, a konyhába, amelynek bútorzatát egy görbe lábú asztal, egy ócska fekete fakredenc és két lyukas szék alkotta. Ehhez még hozzá kell képzelni két hokedlit és a lefolyó fölötti **kis** deszkára rakva hat repedt tányért. A padlót gondosan

kiseperték. A kemencében össze volt kaparva a hamu; Semmi mást nem lehetett látni. Még egy morzsát **sem**; Igazi fősvényotthon.

Az emeleten egy teljesen csupasz falú szobát vettünk szemügyre; mindössze egy szalmazsák és egy szék **volt** a bútorzata, meg egy faliszekrény, **benne** néhány nagyon ócska és agyonfoltozott rongy.

T5

Némán indultunk tovább, egy-egy szál gyufát gyújtogatva, hogy tájékozódni tudjunk a félhomályban. Valóban üres, elhagyott volt ez a ház. Sőt, valami különös érzésem támadt: valahogyan úgy rémlett előttem, hogy ennek a szomorú hajléknak sohasem volt eleven lakója, nem is emberi lény lakhatott benne, hanem valamilyen kísértet... Nem féltem. És mégis egyetlen igyekezetem volt: minél előbb elhagyni ezt a vigasztalan helyet, menekülni ebből a minden eleven embernek híján levő házból. Nagyon gyorsan, anélkül, hogy bármihez is hozzányúltunk volna, befejeztük látogatásunkat. Odakint a szabad szél, a gyantaillatú erdő, a megszokott fű és kövek vártak ránk.

52

KARÁCSONYÉJ

Az idő a hegyilakók életének majdhogynem nyugodt ütemében röpült. A mindennapi élet ebben az isten háta mögötti falucskában aránylag könnyű volt. Csaknem elegendő krumplink, gesztenyénk, borsónk, száraz babunk meg lisztünk volt. Tejben sem volt hiány, sem mézben. Minden családnak megvolt a maga méhese. Az igaz, hogy a ruhaneműt és lábbelit, a szerszámféléket, a gumiabroncsot adagolták, s ráadásul a minőségük is pocsék volt.

Az e[^]ész háború távolinak rémlett volna, ha a rádió; az újságok, a levelek nem vitték volna el minden otthonba a külvilág szomorú híreit. Nem volt ház, nem volt család, ahol ne vártak volna levelet a hadifogságban sínylődő fiútól vagy apától, valamelyik eltűnt rokontól vagy egy bajba jutott családtól. A németek az orosz síkságon folytatták előnyomulá-sukat. Már-már a Kaukázushoz értek. A városban rettenetes megszorításokat vezettek be. Beszélték, hogy a Languedoc borteremő vidékein a lakosság csalánlevest eszik. Majdnem mindenfelől letartóztatásokról, a fogolyszállítmányok németországi táborokba történt elhurcolásáról jöttek hírek. Párizsban a falakra kiragasztott vörös színű hirdeteményeken jelentették be tűszok csoportos agyonlövését.

Ezeknek a szomorú eseményeknek legtöbbször Daurin úr révén szereztünk tudomást, aki szünet nélkül járta a környéket.

Csütörtökönként és vasárnaponként járt

ügyei után. Egyszer Luchonba, másszor a liörnyéken levő falvakba ment. Rendkívül elfoglalt ember volt, és mi sohasem zaklattuk tapintatlan vagy tolakodó kérdezősködéssel. Esténként néha benézett hozzánk egy kis időre. Ilyenkor rendszerint a Bellini családot is ott találta. A kis IsabeUe és édesanyja rendszeresen ellátogatott hozzánk. A férfinak egy faldtermelésnél sikerült munkát találnia. Minden reggel elindult Virevent-ből a völgyben fekvő egyik faluba. Onnan egy sereg öszvért **hajtott lel a hegyekbe**, ahol puszpáanggal és csipkebogyóval **rakodtak** meg.

— Képzeljék csak **el** — mesélte a nagy Frédo a tőle megszokott kedélyes hangnemben —, azt kérdezi tőlem **a** munkavezető, amikor felvett: „Tud-e bánni az állatokkal?” **En erre** a legkomolyabb pofával így válaszoltam: „Állatokkal? Miféle állatokkal? Oroszlánokat még **sohasem** szelidítettem, **de** idomított uszkárkutyáim, **tudós** kocám, sőt, óriáskígyóm is volt már.” Mindenki azt **hitte, hogy** viceelek. Pedig eszemben sem volt.’

Egyszóval felvették, **és ő** csuda mód ellátta a dolgát: **a** favágást, **a** rakodást **és** a hajtást. Okosan és erélyesen **vezette az** öszvéreket, **s** azok jó szívvel engedelmeskedtek **neki**.

Olyankor, amikor Daurin úr összetalálkozott nálunk **Bellinivel, mindig eredeti és** kedélyes hangnemben folyt **a társalgás**. A nagyon kíváncsi természetű tanító szünet **nélkül** kérdésekkel ostromolta, és a nagy Frédo egyszer sem **kérette** magát, **ha** arról volt szó, hogy életéről vagy kalandjairól meséljen, összekóborolta Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Skandinávia valamennyi országútját. Minden circuszt ismert, hiszen jómaga **is** vándorcirkuszkocsiban **látta** meg a napvilágot. Persze **mi sem** fukarkodtunk **a** kérdezősködéssel.

—■ **És fókát**, Bellini úr, fókát idomított-e?

Természetesen. Ennekem magamnak nem volt

53

ugyan fókaszámom, de egy ideig alkalmam volt egyik barátomat helyettesíteni. -- Nehéz?

— Á, dehogy! Nagyon könnyű. Jegyezzétek meg, hogy nem nehéz az idomításuk. Ügyszólván zsonglórnek születtek. Az a fődolog, hogy mindig elegendő friss halat kapjanak, az a táplálékuk.

— És a tigrisek? Voltak már tigrisei?

— Nem. Tigriseklcel még nem dolgoztam. Kutyákkal, majmokkal. . .

— Hát gorillákkal?

— Nem, gorillákkal nem; volt viszont egy csodálatos csimpánzom, bámulatosan ügyes állat, a porondon tetőtől talpig felöltözködött, és evőeszközzel kifogástalanul, tisztán evett.

— És a kismajmát most is idomítja, Bellini úr?

— Természetesen. Nem szabad kijönni a gyakorlatból.

Valamelyik este bemutatom a tudományát.

És így történt, hogy a háború kellős közepén, egy karácsonyeste a Bellini család előadást rendezett nekünk; De akkor még nem sejtettük, mi mindent hoz ez az este.

Karácsony előtt néhány nappal havazott, majd egy Spanyolország felől jövő langyos széláramlat elűzte az első havat. A hideg kiújult, majd ismét mégenyhült. Egy reggel Cyprien, miközben az égboltot vizsgálgatta, így kiáltott fel: — Mégis fehér karácsonyunk lesz! — Felém fordult, s évődve így folytatta: — Na, te kis párizsi, mi a véleményed? Ha már a hegyekben vagyunk, hát tegyen ki magáért a hegységi Hó nélkül nem is karácsony a karácsony!

Bajuszát simitgatva tovább fűzte a szót:

54

— Azért hóból is megárt a sok. Vendégeink jönnek. Ha túl nagy a hó, a Daurin család otthon mai'ad.

Karácsonyestére csakugyan meghívtuk a tanítót feleségével együtt, valamint a Bellini családot. Ez allcalom-mal a legközelebbi szomszédaink is el fognak hozzánk jönni, hogy meglepszenek egy igazi cirkuszi előadást a nagy Frédo rendezésében.

Cyprien vállat vont. , — Ej! — mondotta. — Igazi karácsonyunk csak később lesz, amikor helyreállt a béke, és mindenki visszatért otthonába, aki most távol van. De azért nincs ok a siránkozásra meg kétségbeesésre. A nagy Frédo boldog, hogy meglephet minket valamivel.

Mi is — különösen édesanyám és én — boldogok voltunk. Volt is miért: hosszú, nyugtalanító hallgatás után **levelet** kaptunk édesapámtól. Levele nagyon felvillanyozott bennünket, mert érzett belőle, hogy jó hangulatban íródott, tele volt reménykedéssel. A megszokott mondatok mögül kiérezttük szilárd kitartását, azt, hogy **egy** percre sem csügged.

— Ez bizony — jelentette ki Cyprien — olyan ember levele, aki egészséges és reménykedik. Ez a fő. Az egészség mindeneke előtt. Azt írja, hogy megkapta legutolsó csomagunkat. Ez nagy szerencse. Nem mindegyik kapja meg. És mát tehetünk mi? Azon dolgozunk, hogy a legközelebbi karácsony már jó karácsony legyen.

Elérkezett karácsony hete, és megkezdődtek a nevezetes este előkészületei. Tágas konyhánk mestergere **ndáit** fagyönggyel és

magyallal díszítjük fel. A fáskamrában felfedeztünk egy nagyon öreg, korhadt tölgyfatör-Zjset, amelyet majd berakunk a kemencébe. Egész éjszaka fogja árasztani a meleget.

. Már reggel elkezdődött a havazás. A völgy felett sűrűn szállingóztak a hópelyhek, s a távolabbi tárgyak lassan-lassan elmosódtak. A sötét emelkedők mind szürkébbé váltak, mintha cukorral vagy sóval szórták volna be

55

őket, majd fokról fokra a nyugodt, patyolattiszta hó fehérsége terült el körülöttünk.

Hosszasan álldogáltam a küszöbön, és nézegettem, mint szállingóznak a türelmes hópelyhek. Karácsony volt, ehhez a szép naphoz fűződő minden reménységgel. Vannak languedoci énekek, amelyek a reménykedésnek erről az időszakáról szólnak, amikor arra várunk, hogy a nappalok egy kicsit hosszabbodjanak meg, és amikor a hideg napok is az eljövendő virágos tavaszt hirdetik. Én is, miközben a hó felé szimatoltam, a megújulás illatát kerestem a téli hidegben. Megjött a karácsony, narancs, csokoládé, frissen tisztított cipők, pörkölt rnan-dula és palacsinta illatával. Az igaz, hogy nem nagyon volt csokoládé akkoriban, a narancs pedig tökéletesen eltűnt, de ez a szó: karácsony, emlékeztünkbe idézte illatukat. Ezen a napon az öröm nem maradhat el.

Este tíz óra körül járhatott az idő. Az asztalt az ablak mellé toltuk, így teremtvé elég tágas teret az „előadáshoz”.

Kemencében sült aranylő buktát hoztak be, finom fehér lisztből készült, hatalmas, ropogós buktákat. Láttam, hogyan csillan fel a kis Isabelle Bellini szeme. Odafordult hozzám, s szelíden így szólt:

— Juj de gyönyörű! Sohase mernék belőle enni. Cyprien feljött a pincéből, néhány üveg fehér bort hozott. Megállt a nagy Frédo előtt:

— Iszunk a vándorművészek egészségére! — kiáltott. — És a jövendő Bellini Nagycirkuszra!

— Miért ne? — vágta rá Frédo. — A Bellini Cirkusz

Franciaország legnagyobb cirkusza. Miért ne? Amikor felveszük a sátrunkat Luchonban, meghívjuk magukat, A Bellini Cirkusz! Nem rossz név. Csak tessék, hölgyeim és uraim, csak tessék, mindjárt kezdődik az előadás , , ; A Bellini Cirkusz várja önöket... Idomított vadállataival, paripáival, bohócaival és akrobatáival.

« **Gamarra g j**

— Engem is szerződtesen, Frédo úr! — kiáltotta nevetve Bertrand.

Szerződtesselek? És mit tudsz? Tehenet hajtani? Ez nem elég. A cirkusz egész külön mesterség, de nem egy, hanem tíz mesterség, száz mesterség! Ki kell tanulni őket! — Fejét rázta.

— A padosorokból nézve minden könnyűnek tűnik. Amiről a nagyközönség nem tud, az a rengeteg munka és türelem, amivel a legegyszerűbb számot is be kell tanulni.

— Tudja, Frédo — szólt közbe Daurin úr —, ez minden mesterségnél így van. Ami a cirkusznál megtévesztő, az a könnyedség, amivel látszólag a számok lemennek. Az akrobata mosolyog. A zsonglőr kényelmesen sétál. Azt hinné az ember, hogy egy csepp fáradtságukba sem kerül az egész. Az erőfeszítés nem látszik. Elfelejtjük, hogy rengeteget kellett gyakorolnunk, mielőtt erre a könnyedségre szert tettek.

Ettünk a ropogósra pirult finom tésztából, fehér bort ittunk. Megjöttek a szomszédok is. A félig nyitott ajtón keresztül, mialatt bakancsukat tisztogatták, befújt a jeges szél a meleg konyhába. Eszünkbe juttatta, hogy odakint a hegyekben mindent sűrű hó fed az éjszakában. Egy pillanatra elfelejtkeztem a vidám társaságról, a jó süteményről és a borról, és magam előtt láttam a hatalmas, néma és fehér völgyet. Úgy tűnt előttem, hogy ez a fehérség egészen a távoli német határig folytatódik. Hideg borította Franciaország földjét. A metsző észali szél szárnyai alatt mozdulatlan maradt a föld, holtnak tündek a falvak, gémberedetten és némán terpeszkedtek a városok. Apámra gondoltam.

— Nos, Frédo barátom — kiáltott fel váratlanul Cyprien —, hát az előadás?! Addig is, amíg a Bellini Nagycirkusz megérkezik, azt ígérted, hogy előadást rendezel nekünk. Mi lesz az előadással?

Azt hiszem, hogy akkor este kezdett egymással tegeződni jó nagybácsikám és a nagy Frédo.

S2

— Készen vagyunk — szólt Frédo. Egy kis csendet kérek, hölgyeim és uraim.

Hirtelen felállt, hatalmas termete kiegyenesedett. Gyors mozdulattal ledobta magáról elnyűtt, öreg posztózuubbonyát a nyaka köré tekert barna sálját, és íme, az első csoda: a nagy Frédo megjelent csillogó, lobogó vörös selyemingében, ezer meg ezer fénytől sziporkázó üveggyöngy gombokkal összefogott ingujjakkal.

Egyik közeli székre támaszkodva ellődította két hosz-szű lábát, és átugrotta az odakészített asztalt, hogy ily módon szabad térségre kerüljön a tűz előtt. Már nem nevetett. Arckifejezése elgondolkodóvá, titokzatossá vált. Gondosan kikent,

koponyájához simuló fekete haja úgy csillogott, mint a holló tollazata.

Lassú léptekkel Madame Daurin felé tartott, meghajolt előtte, s úgy tett, mintha megsimogatná az állát. De abban a pillanatban elkapta kezét, mintha tűz égette volna meg. ökölbe szoritott tenyerét szeméhez emelte, majd kinyitotta, és **egy** kék gömb bukkant fel benne.

Villámgyorsan leánya felé dobta, aki élénk mozdulattal megragadta a kék golyóbist, és kezében tartotta. Isabelle meg se moccan a helyéről, de szemmel láthatólag egy csapásra megváltozott: láttam, hogy feszült figyelemmel fordult apja felé. Már nem **az az** ijedős és félénk kislány volt, akit ismertünk. Szeme csillogott, mint az a gömb, mely **az** imént a levegőben röpült. Ajka remegett. Egy egészen új Isabelle-t fedeztem fel. A nagy Frédo most anyámhoz lépett, ismét meghajolt, és úgy tett, mintha **Valamit** keresgélne anyám kontyá-ban. Édesanyám elmosolyodott, belement a játékba. A bűvésznek **egy** arcizma **Sem** rándult. Keze becsukódott, majd újra kinyílt, mindez **egy** szemvillanásnyi **idő** alatt. Bíborvörös golyó tűnt fel a tenyerében, amelyet ugyanúgy, mint **az** előbbit, odadobott kislányának; **á ő** éppolyan gyorsan, **mint az** előbb, elkapta röptében. A játék folytatódott. Cyprien orrából zöld golyó, egyik **" SS**

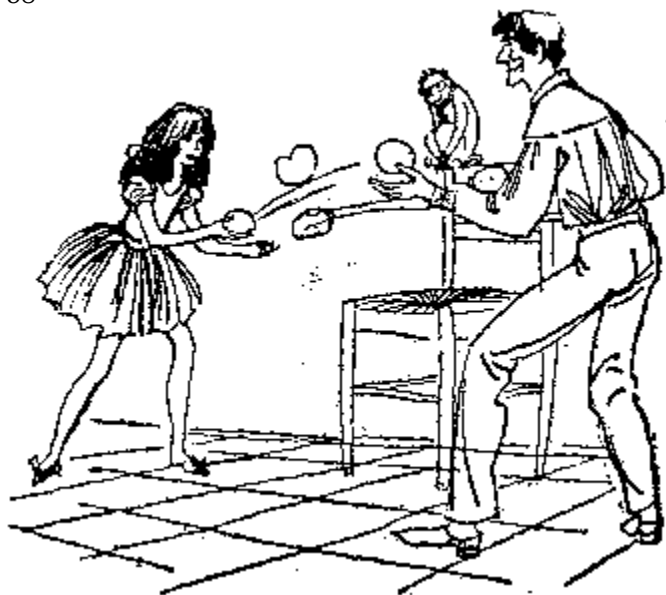
szomszédasszony füléből fehér folyó került elő. Majd a négy golyó kezdett ide-oda cikázni a levegőben, hihetetlen sebességgel röpülve apától a leány felé, és leánytól az apa felé. Isabelle piciny keze hol kinyílt, hol újra bezárult, páratlan ügyességgel ragadva meg és hajtva el a gömböket. Szívvel-lélekkel megtapsolták őket.

A nagy Frédo hat almát kapott fel egy gyümölcsöstájról, és egyszerre dobálta fel s kapta el őket a levegőben. Váratlanul ott termett mellette Isabelle. Zajtalanul az asztal alá bújt, észrevétlenül levette sötét gyapjútrikóját, és karmazsinvörös blúzba, élénkpiros szoknyába öltözve jelent meg, mint valami eleven lángocska. Mialatt apja tovább dobálózott, ő röptében elcsípte előbb az egyik, majd egy másik almát, azután egy harmadikat és negyediket, s ő is zsonglőrködni kezdett az almákkal. A szám befejezése után kecsesen perdült egyet a levegőben, majd meghajolt, így köszönve meg a tapsot. Ezután különböző kártyamutatványok következtek, majd mindenféle színes kendő hirtelen felbukkanásának és eltűnésének lehettünk tanúi. Egy aranyozott dobozba helyezett sütemény közönséges hegyi kavicsá változott át. Az apjának segédkező Isabelle minden egyes mutatvány után úgy szökdécselt és mosolygott, mint valami tapasztalt művésznő.

Az est tetőpontja persze a majom, Maliko szereplése volt. Az egész vacsora alatt szépen engedelmesen a tűzhely közelében üldögélt fűzfavesszőből font ketrecében. Időnként kísétált a ke'ecből, és gazdája vállára kapaszkodott. Számunkra ez nem volt már különleges látvány. Többször is láttuk már a kedves állatot ebben a helyzetben, és mindig megbámultuk rózsaszínű kis mancsát, barna gyöngyhöz hasonló, csillogó két szemét, hajlékony farkát.

IsabeUe könnyű kis asztalkát helyezett el azon a helyen, ahol eddig apjával együtt bűvészkedtek, és a fűzfavesszőből font ketrec felé fordult.

58

— Maliko úr, kérem — szólalt meg —, az ön száma következik. Tessék, várjuk.

Maliko egy füрге ugrással az asztalnál termett, az asztal egyik lábán felmászott rá, majd a közönséggel szembefordulva ült le. Piros nadrágban és piros zekében volt. Ugyanilyen színű bojtos sapka fedte a fejét. Legyen szíves, köszönjön — szólt a kislány. A majom gyorsan levette, majd újból fejére tette sapkáját; jutalmul egy darabka süteményt kapott.

— Most táncoljon, kérem — parancsolt rá Isabelle; Az állat erre nevetető ugrándozásba és forgásba kezdett, közben farkával a levegőt csapkodta.

— Énekeljen!

Csicsergő sikitásfelét hallottunk.

Ezután a nagy Frédo két. saját készítésű farudacskát szerelt az asztalra, közéjük zsinórt feszített ki. Maliko parancsszóra felpattant a kifeszített zsinórra, és teljcr

59

sen kiegyensúlyozottan megállt rajta, majd könnyedén ide-oda szaladgált a két rúd között a zsinóron. A zsinórt lejjebb engedték.

— Most magasugrás következik — jelentette be Isabelle. — Maliko úr, lesz szíves ugrani!

Az állat meg se moccant, és a lányra nézett. Isabelle odalépett hozzá, megcirógatta, és megint egy dsirabka süteményt adott neki.

— Lesz szíves ugrani? — ismételte. Maliko nem mozdult.

— Értem — mondotta Isabelle —; szeretne valakinek a kedvéért ugrani. Na jó, Maliko úr, ugorjék *Cyp*-rien úr kedvéért!

A majom gyors nekirugaszkodással átugrotta a zsinórt.

— Nagyon jó volt. Most ugorjék, kérem, a tanító úr kedvéért!

És Maliko ugrott, nem kérte magát. Majdnem mindenkinek a kedvéért ugrott már. Végül aztán fekete szemében htmcut csillogással IsabeUe még egyszer a majom felé fordult.

— Maliko úr, kérem, ugorjék Hitler kedvéért! — szolt; Maliko éles rikoltást hallatott, és ketrecébe menekült. Mmdenki nevetésben tört ki, majd bravót kiabált.

És ugyanebben a pillanatban; miközben derűs és vidám hangulat töltötte be a konyhát, észrevettem, hogy kutyánk felkel a tűzhely mellől, ahonnan békésen figyelte bűvész-művész barátaink mutatványait. Black átbújt a vendégek lába között, és az ajtó felé közeledett. Orrával a földön, nem tudni, mi után szimatolgatva lépett előbbre. Az ajtóhoz érve még egy nagyot szimatolt, majd rövid vakkantást hallatott. — Valaki jár kinn! — szoltam.

Eleinte senki sem hallott meg, felálltam, és Black mögött én is az ajtóhoz mentem. Anyám felfigyelt

59

— Mi történt? — kérdezte a nyugtalanság árnyalatával hangjában.

— Nem tudom.

Black ugatni kezdett. A konyhában csend lett, én pedig hirtelen mozdulattal kitártam az ajtót.

Cyprien, Bertrand és a nagy Frédo ott termett mellettem a küszöbön. A kutya egyfolytában csaholt. Ki akart szaladni. Gazdája visszatartotta.

— Valaki van a kerítésnél — dűnnyögte Bertrand. Egy hang csendült fel a havas éjszakában, és én soha

életemben nem fogom elfelejteni a csengését. Hirtelen tört elő a tél mélyéből. A fagyos csenden, a magányon át szállt szívem felé. Az a hang... Annak a deszkakerítésre ráhajló alaknak a körvonalai a sötétben... A két kart, mely a levegőbe emelkedik. Nem tudtam elfojtani egy hosszú kiáltást. Most már rájöttem, tudtam, nem féltem többé. És mögöttem máris meghallottam édesanyám felindultságtól, meghatottságtól remegő hangját; — Papa, papa, papa! — kiabáltam az éjszakába. Mint a bolond, úgy futottam a kerítés felé, de annyi idő sem maradt, hogy a kerítés reteszét eltoljam. Két nedves kar kapott fel. Borostás s mégis oly lágy arc érintette arcomat, s hirtelenjében nem tudtam, hogy az orcámat fürdető nedvesség a hótól, örömkönnyeimtől vagy újra megtalált apám könnyeitől ered-e. Itt volt. Az édesapám. Az ő alakja bukkant fel az éjszakából. Soká, soká gyalogolt a hegyekben, és rátalált erre a házra, amelyben réges-régen nem járt. Fő, hogy — rátalált! Anyám hangját hallottam:

— Lehetetlen... , lehetetlen .;:

Apám karjába szorította anyámat. Az egész család kö-^ rülvette, tuszkolták szeliden a ház felé, leszedték róla tarisznyáját és ócska civil köpenyét, melyet ki tudja, hol szerzett.

Cyprien szeliden káromkodott, s közben a szemét törölgette.

60

— Ó! Betyár sors! Ó! Ezer ördög! Hát itt van! Hát kiszabadult a karmaik közül! Iudtam én, hogy valami ilyenfajta meglepetést készít számunkra! Ezer mennydörgős ' mennykő! Sejtettem én ezt! De nem hittem, hogy ilyen gyorsan itt lesz. És hogy karácsony éjszakáján pottyán le hozzánk. Ó! Hát megjöttél! Tudtam, biztos voltam benne! Ezer ördög! Betyár sors! Jól kijátszot-tad őket. Gyere, hadd mutassalak be. Ez itt Bertrand, a fiain, ők pedig a barátaink és a kis Isabelle. Frédo, bemutatom Fernand unokaöcsémet, Jeannot édesapját, aki Németország kellős közepéből érkezett.

Az este nem is sikerülhetett volna tökéletesebben. Édesapám velünk volt. Elevenen, lesoványodva, de jó egészségben, börtönőreitől megszabadulva. Egész Franciaországot bejárta, míg ebbe a távoli pireneusi faluba érkezett. Óvatosan készítette elő szökését, és vissza tudott jutni hazájába. Itt volt közöttünk. Úgy éreztem, vége a háborúnak. Elfelejtettem a korlátozásokat, a sok-sok szomorúságot. Hogy édesapám mosolyogott rám, hogy ismét megtaláltam az ő szerető két szemét, gyöngéd és erős kezét — semmi egyéb nem volt többé fontos.

— Ejnye már! — kiáltott Cyprien dörgő, de meghatottságtól mégis remegő hangon. — Hagyjátok asztalhoz ülni. Ennie kell és innia. Bertrand fiam, eriggy, hozz be még kolbászt. A

legnagyobbat hozd be. Bort is hozz a pincéből. Frédo, told idébb a sonkát! Ezer ördög, hát itt van közöttünk, és méghozzá sértetlenül!

Odakünn hullott a hó. Lassan, nyugodtan szálltak a hópelyhek a néma völgyre. Nyugalom volt. A fenyőfák kiterjesztették fehér vattával megrakott ágait, mintha onnan fentről, a magasból védelmeznék ezt a kivilágított faluvégi kis házat, ezt az egyszerű paraszthajlékot, amelyben egy apa türelem és bátorság árán újból visszatalált az övéihez.

61

REJTKEHELYEN

Megint elmúlt egy év, virágaival, ködjeivel és havazásaival. A korlátozások egyre szigorúbbakká váltak. A keleti fronton őrzőgött a háború. Észak-Afrikában harcok dúltak. Itt a szövetséges hadseregek 1942. november nyolcadikán partra szálltak. Ez még nem az oly forrón óhajtott európai „második front” volt, de az ellenséges erők jelentékeny részét lefoglalta. Ezerkilencszáznegyvenkettő november havában még egy nagy újság jutott el hozzánk: a szovjet hadsereg támadásba ment át. Az újságok hazugságai ellenére is megtudtuk a legújabb eseményeket, az idegen rádióállomások, a szájról szájra sugott értesülések, eme makacs hírközlési forrás révén, amely ellen tehetetlenek voltak a megszállók. Megtudtuk, hogy a Volgánál hatalmas méretű ütközet kezdődött. Szenvedélyesen hajoltunk rá esténként Európa és Észak-Afrika térképeire, megpróbálva megtalálni azokat a helységneveket, amelyekről a rádióban beszéltek, s be-bej egyeztük az arcvonalak állását, megjelölve a helyeket.

Most már tudtuk, hogy a fenevadra halálos csapást mértek. Most kezdődött meg az az ellenállhatatlan előrenyomulás, amellyel a szovjet csapatok a Volga partjától Berlinig értek. Más hírek is eljutottak hozzánk. Franciaország minden részében kegyetlen volt az elnyomás. A Gestapo és az úgynevezett „Vichy-kormány” rendőrsége hajtóvadászatot indított a hazafiak ellen, börtönbe vetették, német

61

országi táborokba hurcolták őket. Elérkezett a deportálások tragédiája. Száz- és százezer, millió és millió asz-szonyt, öreget, fiatal egyaránt, sőt még a gyermekeket is, akiket Európa minden országában összefogdostak, a táborok szögesdróttjai mögött zsúfoltak össze. És itt elérkeztünk a borzalmak borzalmaihoz.

Édesapám nem tudta megállni, hogy ne fogja halkabbra a hangját, amikor ezekről az embertelen dolgokról mesélt nekünk. Nem félelemből, hanem inkább szégyénérzetből, ösztönös

elutasításból. És bizonyára érezte, hogy hihetetlen számunkra az, amit felidézett, hisz még elképzelni is nehéz a kínoknak és a bűnöknek ezt a tébolyát, millió és millió emberi lény éheztetését, meg-kínzását s legyilkolását: a lengyelországi Auschwitz, a németországi Buchenwald és annyi más tábor emberégető krematóriumait. . .

Az ellenállási mozgalom mégis folytatódott, s a fegyverhiány és a szervezkedési nehézségek ellenére egyre jobban kiterjedt.

Tudtuk, hogy az országban mindenfelé csoportok harcolnak. A mezőkön, a hegyekben ellenálló partizáncsoportok alakultak, összegyűjtve mindazokat, akik csapásokat akartak mérni az ellenségre.

Egy-egy este megszorodtak vendégeink. Ilyenkor Cyprien bácsi, Daurin úr, a tanító, édesapám, a nagy Frédo és a környékbeli hegyilakók egyike-másika ült össze. Tudtuk, hogy mindegyikjük jó néhány feladatot hajtott már végre. Teljesen és részletesen nem avattak be minket mindenbe, de azt tudtuk, hogy az ellenállásról van szó.

— Ezek a fiúk idestova tizennégy évesek — mondogatta édesapám. — Meg kell tudniuk. Segítségünkre lehetnek. Először a hegyerincek mentén működő ellenállási csoport került szóba. Az ötletet a múlt évben biztonsági okokból elejtették. A németek a közelünkben akartak egy légvédelmi elhárító üteget felállítani. A terv kivite

62

lezésére azonban nem került sor. Később megtudtuk, hogy másik helyet választottak ki. A környék nyugodt **maradt**.

Édesapám mind többször és többször elutazott. Azt, hogy mikor jön vissza, nem jelentette be. Toulouse-ban, Marseille-ben, Lyonban járt, és még több olyan helységben, **ameljTiek** nem tudtuk a nevét. Ismét felvette a kapcsolatot több régi párizsi barátjával. Azután kezdett hosszabb időre elmaradozni. Anyám ismét lesni kezdte Jean Lopezt, a postást. Sápadtan, kezét szívére téve várta érkezését. Lopez már messziről lobogtatta a borítékot vagy levelezőlapot.

— Irt az unokahúg! — kiáltotta tréfásan, hiszen **ő** is be volt avatva egybe s másba.

Ezekon a látszatra teljesen ártalmatlan levelezőlapokon vagy a levelekben ez állt:

Szerető unokahúgotok
Marinette

Rendszerint az időjárásról esett bennük szó, meg a család egészségi állapotáról De a semmitmondó **sorok** között édesapám elmondta, hogy az ellenállási mozgalom egyre erősödik.

Olykor megtörtént, hogy egy éjszakára, esetleg több napra vendégeink érkeztek. Ezek üldözőik elől megszökött hazafiak voltak, egyszer egy ejtóernyővel a környéken leszállott szövetséges pilóta, akit a mi házunkba kísértek. Néha visszaindultak az ország belseje felé.' 'Volt, akit rejtett ösvényeken a határra vittek. Nem mertünk tőlük túl sokat kérdezősködni, különben amúgy is csak azt válaszolták, amit válaszolni akartak. „A biztonság, fiaim, a biztonság mindenekelőtt —

63

mondotta komoly hangon CjT)rien. — Egyetlen elővigyá-satlan bizalmas szó egy vagy több ember életébe kerülhet ...” Erről természetesen mi is meg voltunk győződve, de égtünk a vágytól, hogy azt az ellenállási mozgalmat szolgálhassxak, amelyről éreztük, hogy körülöttünk szervezkedik.

Olykor, amikor az iskolából hazaérkeztünk, édesanyám vagy Maria diszkréten intett, így jelezvén, hogy valaki elfoglalta az emeleten berendezett egyik szobát. „Aha...” — mondtuk. Csillogott a szemünk. Szemmel tartottuk a ház környékét, figyeltük, nem tér-e be valamelyik falubeli ember az udvarba. A vendég meg-megjelent az étkezéseknél, vagy lejött, hogy együtt melegedjék velünk a tűzhely mellett. Az a repülő, aki ejtóernyővel ugrott ki a gépéből, elmesélt valamit kalandjából. Amikor földet ért, kifecamította a bokáját, és nagy nehezen vonszolta el magát egy tanyáig. Az ottaniak megsegítették, ápolták. Polgári ruhába öltöztették, és se.gítségére voltak, hogy érintkezésbe kerülhessen megbízható barátokkal. Az emberi összetartozás hatalmas, láthatatlan láncolata vonult végig egyik várostól a másikig, egyik falutól a másikig.

Amikor szóba került, hogy a pilótát a határra kell kísérni, Bertrand ajánlkozott a feladatra, mondván, hogy kitűnően ismeri az utakat. Én is vele mehetnék, mi ketten elegendők is vagyunk.

— Türelem, türelem! — intett bennünket mosolyogva Cyprien. — Ne féljetek, akad számotokra feladat. Ebben az ügyben már más lépéseket tettünk. De nyugodjatok meg, nem feledkeztünk meg rólatok. Különben máris sokkal nagyobb segítséget nyújtottatok nekünk, mint gondoltátok. Hát azt hiszitek, hegy az a sok megbízás, amit hol itt, hol ott teljesítettetek, az semrni? Nagyon fontos ám a kapcsolat fenntartása, rendkívül fontos! Csak csitt! Cimboráim, egy szót se! Fegyelem,és titoktartás, értitek?

63

És tényleg, a következő hetekben megsokszorozódtak azok a feladatok, amelyeket ránk bízta. Már nem jártunk a castérai

iskolába. Először arról volt szó, hogy egy Luchontól nem messzire levő továbbképző tanfolyamra iratkozunk be. De ez komoly lakás- és ellátási nehézségekkel járt volna. Tehát úgy döntöttek, hogy otthon maradunk, falun, ahol sokféleképpen hasznossá tehetjük magunkat. Daurin úr vállalkozott rá, hogy magánúton készít bennünket elő a vizsgára. Valahányszor ideje volt, órát adott nekünk. Egyébként is munkatervet készítettünk magunknak, és egyénileg taniultunk.

Ez a módszer már csak azért is előnyös volt, mert igazolta Vireyent és Castéra közötti gyakori jövés-mené-sünket. Időnként Cyprien vagy Daurin üzeneteket küldött velünk a környékbeli falvakba. Olyanoknak, akiket értesíteni, figyelmeztetni, riasztani kellett.

Egyik legutolsó hazalátogatása alkalmával édesapára azt mondta, hogy végéhez közeledik a dolog. Biztos volt benne, hogy már nem keU sokáig vármmk. A szövetségesek végre partra szállnak. Ez meg fogja könnyíteni az ellenállási harcosok hősi erőfeszítéseit. Nem volt elegendő fegyverünk; amit ejtőernyőkkel dobtak le, édeskevésnek bizonyult.

Azután édesapám távolléte egyre jobban elhúzódott.

Mindezek ellenére a belső ellenállás egyre keményebb csapásokat mért a megszállókra. Fegyver-, lőszer- és élelmiszer-utánpótlási raktárak röpültek a levegőbe. Ellenséges vonatok siklottak ki. Az ellenállók kijöttek, rejtékhelyeikről, levonultak a hegyekből, s egyre merészebb és jelentősebb rajtaütéseket hajtottak végre. Több helyen már szabályszerű csaták zajlottak le. Véres megtorlásokra került sor^ A Délvidék egyes városaiból tömeges kivégzésekről, nyilvános akasztásokról, SS-alaku-latok elpusztította falvakról, lángszórókkal felgyújtott

64

házakról és pajtákraól érkeztek jelentések. Németország felé pedig egyre folytatódtak a tömeges deportálások, egyre újabb és újabb vagon sorokat indítottak a haláltáborokba ...

Akkoriban kezdtek dudorászni egy dalt, a Partizánok dalát:

Fel, fel, partizánok!

Fel, parasztok! Fel, munkások!

Fegyvert a kézbe!

Nem hull könny hiába,

Nem hull vér hiába —

Megfizettek érte!

Unokabátyám is, én is büszkék voltunk rá, hogy ehhez a háttérben harcoló bátor és szegény hadsereghez tartozhattunk, mely gyakran még a legszükségesebbnek is híján volt, de ádáziól védelmezte a haza földjét. Cyprien mostanában nem beszélt olyan fennhangon, mi azonban tudtuk, hogy éppen úgy

gondolkodik, mint azelőtt, és boldog, hogy a maga módján harcolhat.

Végül is megtudtuk, hogy a környéken több különböző ellenállási csoport működik. És ekkortájt kezdtek rebesgetni Tavasz Kapitányról.

Luchontól nem messzire, egy szabadcsapat alakulat **eléli** Tavasz Kapitánynak különösen merész rajtaütést sikerült végrehajtania. Több vagon fegyverkészletet zsákmányoltak az ellenségtől egy ravasz elterelő hadművelet eredményeképp. Toulouse alatt jelentős üzemanyagraktár vált a lángok martalékává. Ez is Tavasz Kapitány műve volt. Ismét másutt egy katonavonatot siklattak ki. A vágányok több napon át használhatatlanul heverték. Megint csak Tavasz Kapitány tevékenykedett.

Cyprien markába nevetve így szólt:

— Ahá! Tavasz Kapitány majd alaposan megmutatja nekik! Azt nemigen kapják ám el!

Lopez, a postás, nagy bőrtáskáját és botját lóbálva járkált házról házra.

— Mi újság van, postás koma?

— Toulouse-ban rajtaütöttek egy tisztiszálláson. Alaposan elintézték a náci banditákat.

— Tavasz Kapitány?

— Persze! Mít gondolsz, ki más lett volna? Mindenütt ott van, és sehol sem találják.

Vajon egyetlen ember volt-e Tavasz Kapitány, vagy több? Mit számított? Mindenki szerette, a szíve mélyén mindenki vele tartott. Láthatatlanul, megfoghatatlanul, de mindenütt jelen volt, ahol ki kellett fogni a megszállókon. És jól illett hozzá a neve. Igen, Tavasz Kapitány, a Tavasz, amely mindig visszatér, s amely átfúrja magát a föld mélységein, a hóviharak között, hogy végül is legyőzze az éjszakát, a fagyot és az éhséget...

Egyik este Cyprien így szólt hozzánk:

— Gyerekek, tartsátok nyitva a szemeteket! Figyeljétek, ki járkkal, ki jön, ki megy. Könnyen lehetséges, hogy a napokban vendégeink érkeznek. Sok vendégünk.

Másnap Daurin úr jött el látogatóba, és bejelentette, hogy döntöttek; egy ellenálló csoport telepszik meg a hegygerincen keresztülvezető ösvény mentén.

Odafenn, a fenyves mellett állott már egy kunyhó: Még egy másikat kellett felhúzni, és ez elegendő az első érkezők befogadására. A környékbeli falvakból segítségünkre jön majd néhány férfi.

Egy hetet töltöttünk a hegyekben, a fenyőfák és a pázsitok mezsgyéjén. A meglévő kunyhót ki javígtattuk, az egyik közeli

tisztáson felépült a második. Még jobban megtanultam a fejszével és baltával bänni.

— A jól forgatott fejsze — mondogatta Cyprien -* pótolhatja a fűrész és a gyalut.

A kímhókat fakéreg lemezekkel és gyalulatlan desz

66

kával fedtük be. Megtanultam a deszkát összezsapolni anélkül, hogy szegeket kelljen használnom. A gyantától ragacsos volt a kezem. Boldogan jártam-keltem a fenyvesek magányában, hol favágóskodtam, hol az építkezésen dolgoztam. Senki sem zavart meg bennünket. Amarra lejjebb most is néma volt Fauga apó viskója; már elborította a csalán és a bozót.

Fáradtan és nyugodtan tértünk vissza egy tavaszi estén otthonunkba. Odafenn elkészültek a kunyhók, lakóik beköltözhetnek.

Édesanyám félelemmel vegyes büszkeséggel szorított karjába.

Édesapámtól hosszú hetek óta semmiféle hír sem érkezett. Úgy gondoltuk, hogy valahol Toulouse környékén lehet.

, — Semmi hír, az jó hír! — kiáltott fel Cyprien. — Akármilyen történnék is, értesíteniük kell minket, és fognak is. Fernand ezt megígérte, és erről gondoskodás is történt. Ha azonban valahogyan mégis a gyalázatos gazemberek karmai közé kerülne, erről is azonnal értesítenének. De nem fogják a kezükbe kaparintani. Résen áll, jól ismeri őket!

A derülátó szavak ellenére édesapám arca ismét a távollét aggasztó kódébe merült. Úgy rémlett, hogy arcvonásai a messzeségbe tűnnek előlem, hogy többé nem sikerül rájuk találnom. Minden erőmből magam elé idéztem, ismét magam előtt láttam nevető fekete szemét, magas homlokát, amelyet már enyhe ráncok barázdáltak, ezüstös száakkal tarkított sötét haját, a táborban eltöltött évek folyamán megbarnult, sovány, beesett arcát. Nyugodt hangján a fülembé duruzsolta: „Csak bizalom ... Ne félj, nagy fiam ...”

Ismét magam előtt láttam ideges és sovány kezét, ügyes fémmunkás kezét, melyet Cyprien annyiszor megcsodált, amely mindig készen állt valamilyen masina megvizsgálására és kijavítására.

— Nekem — mondogatta — nagy mancsaim vannak.

66

Szántóvető- és favágómancsaim. A mi Femand-unknak műszerészeke van.

— Mind a kettőre szükség van — vágott vissza ilyenkor nevetve édesapám. — Meg olyanra is, amelyik a tollszárat forgatja, ugyebár, Daurin úr?

Munkában nem volt hiány, és ez segített elviselni aggodásunkat. Az ellenálló csoport érkezésének előkészítése közben is folytatni kellett a gazdasági munkákat. Az egyik fontos problém.a a tábor kenyérellátása volt. Elegendő lisztet kellett összegyűjteni, és hetenként legalább egyszer jókora, ötkilós kenyereket kell majd belőle sütni. Az igaz, hogy konyhánkban, mint a vidék minden konyhájában, ott állott egy öreg kenyérsütő kemence is, a tűzhely bal oldalán volt a nyílása, a kandallótest borítása alatt. Ami a húst illeti, úgy tervezték, hogy időnként egy-egy borjút vágnak le. Mindehhez sikerült valamennyi virevent-i és más falubeli család segítségét biztosítani.

Meg kellett szervezni az összeköttetést is Virevent és a partizáncsoport között. A nagy Frédo javasolta, hogy erre a célra a rábizott ösvéreket kellene felhasználni. Úgy ismerte most már a hegyvidéki terepet, mint a tenyerét. Az állatok vakon engedelmeskedtek neki. Kész volt hetenként egy-két éjszaka fellátogatni a csoporthoz. Később azután majd maguk a partizánok szervezik meg az összeköttetést.

Mindamellet még a hegyekből történt hazatérésünk napján megvolt az első riadalom. Az éjszaka beálltakor megérkezett napi munkájából Frédo. Elmesélte, hogy összetalálkozott két járási csendőrrel. Már régebről ismerte őket, és beszélgetni kezdtek. A csendőrök elmondták neki, hogy újabb parancsokat kaptak bizonyos megfigyelésekre. Gyanús jövés-menésről érkeztek jelentések a környékről. Hozzátették, hogy a németek érdeklő-

7 Gamarra 97

dését felkeltette a vidék. A toulouse-i parancsnokság és a helyi rendőrség között többszöri telefonbeszélgetés folyt, amelyeknek tárgya főképpen a megfoghatatlan Tavasz Kapitány volt. Az kétségtelen, hogy a csendőrök sokkal többet tudtak a mi tevékenységünkről, mint amennyit elárultak. Pillanatnyilag nem volt velük más kapcsolatunk, mint az, hogy többé-kevésbé nyíltan figyelmeztettek egyre-másra. „Óvatosság, minél kevesebbet mozogni, úgy végezni a munkát, mintha mi sem történt volna... ”

Cyprien azonnal a tanítóhoz sietett, hogy értesítse a hallottakról. Üzenetek mentek mindenfelé, és az ellenállók letelepedését egy időre fel kellett függeszteni.

Elérkezett a szénakaszálás ideje. Már nem voltam újonc. A hosszú, görbe pengét, amellyel annyi bajom volt, amikor először ragadtam kaszát, most már hajlékonyan és biztosan vezettem. Nem mondhatni, hogy kényelmes dolog volt, a virevent-i rétek ritkán lapályosak és vízszintesek. Legtöbbször meglehetősen

hepehupás lejtőkön kellett kaszálni, vigyázva az apró kavicsrakásokra és palaerekre, amelyeken egykettő kicsorbul a penge.

Reggelenként, virradatkor indultunk útnak, vállun-kon a kaszával, övünkben a cinktartállyal, amely a fenő-kő megnedvesítésére szolgál. Isabelle is velünk jött, nagy, hajlékony fagereblyét cipelve. A kislány minden régi félenksége eltűnt. Már nem volt olyan sovány és kicsiny, mint amikor megérkezett. Ott ugrándozott és énekelgetett körülöttünk, mindig készen állva a játékra éppen úgy, mint a munkára. Kedves, barnára lesült arcában csak úgy csillogott huncut két szeme. Megtanulta, hogyan kell az állatot hajtani, legeltetni. Tudott tehenet fejni, és esténként elkísérte az istállóba Maria nénit. Amikor tanítás volt, a falubeli gyerekekkel együtt járt be Daurin úr iskolájába.

Ezekről a sötét évekről alkotott emlékemben Isabelle
68

spámomra a fiatalság és a remény eleven és bájos lángjaként él tovább. Magam előtt látom, amint összevissza faricskált vaskos asztalunk fölé hajolva könyvet fog a kezében, és leckéjét tanulja. Finom kis ujjai türelmesen forgatják a tollszárat.

Elindul az iskolába. Az utóbbi időben sokat nőtt. Kar>-csú, légies alakja ringatózik a zsenge, falevelek alatt. A fekete haját díszítő piros pántlika a halvány reggeli fényben himbálózó havasi virágra emlékeztet a kavicsos ösvényen. .JJJ:^.

Iskolatársnőivel ide-oda szökdécsel és énekel

A júniusi réten, a tiszta harmaton, a frissen levágott fű illatában kecsesen ugrándozik IsabeUe. Minket is szeretne megtanítani fortélyaira, de hiába, mi nem rendelkezünk az ő könnyedségével, gyakorlott és ruganyos izomzatával. Mi már csak amolyan kemény favágó munkához, kőfejtéshez, tehénpásztorkodáshoz szokott hegyilakók vagyunk. És látva, hogy elvétel az ugrásokat, kristályos, ezüstcsengésű nevetés tör ki bugyborékolva Isabelle-ből. A leányka gyöngyöző nevetése a derűs azúrkék ég felé száll, hogy megkapó szárnycsapással érje utol egy harang vagy üllő távoli, de tiszta csengését, s belevegyüljön a csermelyek és zuhatagocskák dalába.

Kibontakozik előttünk a völgy. Az almáskertek és a tejfehér hegyi patakok felett szivárványszínű fátyol lengedez. Valahol a távolban, nagyon-nagyon messze és az ember mégis azt hinné, hogy kezével érintheti — azúrkék és ibolyaszín erekkel tarkított fehér hőtömegek tornyosulnak a mozdulatlan erdők fölé.

IsabeUe szerette ezt a tájat, és nem gondolt rá, hogy valamikor is elhagyja. A nagy Frédo lemondott arról, hogy cirkuszhoz vagy kabarétársulathoz szerződjen. Már alig-alig működtek ilyen

társulatok. Virevent-ban telepedett tehát meg, és minél jobban megismertük, annál nagyobbra becsültük. Felesége nálunk és a szomszédoknál váUalt varrás- meg szabásmunkát, hol itt, hol ott se

69

gített a háztartásokban, és ha pénzt nem is kapott túl sokat, néhány kosár zöldséget és gyümölcsöt megkeresett.

Mindannyiunk segítségével sikerült a Bellini családnak nagyobb gondok nélkül megélnie.

És bizony nagyon szomorúan váltunk volna meg — ha arra került volna a sor — a hosszú, fűrge ujjú és fekete hajú kislánytól, a drága kis Isabelle-től, aki mint valami parányi tündér szaladgált ide-oda a hegyi ösvényeken.

Teltek-múltak a napok. Egyre melegebbre fordult az idő. Egy este végre kezdtek a házunk felé szállingózni a rejtőzködő emberek. Egy héten keresztül egymás után érkeztek. Voltak, akik nyugodtan autóbuszra szálltak, mások itt-ott megpihenve a völgyoldalón baktattak végig, majd Virevent felé tartottak. Olyanok is akadtak, akik nagy csendben, éjjel, kerékpáron jöttek.

Eleinte azt hittem, hogy rengetegen vannak, és úgy képzeltem el őket, mint az ország minden sarkából ősz-szesereglett, az éjszaka homályából tovalopózó, óvatos hangyákat. Valójában azonban az első csoport mintegy húsz férfiből állhatott, akik elszórtan szálltak meg néhány virevent-i házban. Egyik éjszaka azután nálunk gyűltek össze, és mi elvezettük őket a hadiszállásra.

A szokott úton haladtunk fölfelé. Az oszlopot Cyprien vezette, Daurin úr volt a sereghajtó. Az ellenállók zsákjait és málháját két őszvérenek hátán Frédo szállította. Bertrand és jómagam a szomszédóságunkban lakó három hegyilakóval együtt az oldalvéd feladatára vállalkoztunk, hogy minden esetleges váratlan felbukkanást felfedezzünk.

Szép tiszta júniusi éjszaka volt. A holdfényről szívesen lemondtunk volna, pedig csodálatos fénnyel vonta be a hegyet. Az illatozó homályban bogarak végtelen sokasága zsongott Szellő se rezdült Az iramot Cyprien

69

diktálta, és mi lassú, nagyon szabályos léptekkel, szótlanul követtük. Ügyszólván semmit sem lehetett hallani. Olykor-olykor meggördült egy-egy kő, meg-megcsi-kordult egy-egy talp, valamelyik szikla szélén egy-egy földcsomó gördült le tompa zajjal. A hallgatag árnyak tovább folytatták útjukat.

A férfiak közül néhányan Toulouse környékéről érkeztek. A Garonne vidéki síkság darabos, meleg tájszólását beszélték.

Mások Párizsból jöttek. Négy spanyol és egy portugál is volt közöttük, akik nem voltak hajlandók Németországba menni munkára, és Franciaország földjéért akartak harcolni. Kevés fegyverük volt: egy régi típusú géppuska, vagy fél tucat kézi golyószóró, néhány katonai és vadászfegyver, kevés muníció. Egy fegyverszállítmány érkezését későbbre várták. Bal felől magunk mögött hagytuk Fauga apó rozzant kalyiba ját. A holdfény teljesen bevilágította nyomorúságos oldalát. A pajta tetőzete beroskadt valamelyik megelőző év hótömegei alatt. A bejárati ösvényt teljesen eltorlaszolta az összevissza nőtt csalán- és túskebozót.

Az eltűnt vén zsugorira gondoltam. Majd az emlékek fonalát követve, ismét magam előtt láttam Benjámint úr cingár alakját. Sohasem sikerült megtudnunk, mi lett vele. Elsodorta a fergeteg, mint az őszi lombot... Monsieur Pierre sem adott magáról soha semmiféle életjelt. Nem mertem rágondolni, hogy ez a két ember azokban a leplombált, szörnyű vagonokban robog Németország felé, a szögesdrótokkal bekerített táborokba, ahol az SS-banditák üvöltöznek a foglyokkal...

A fenyves bejárata előtt Cyprien pihenőt javasolt.' A férfiak Daurin úr köré sereglettek, aki hallc hanganon néhány helyrajzi útmutatással szolgált. Megmutatta a tábor helyét, és megjelölte, hogyan fekszik Virevent felől nézve és hogyan a Luchonba vezető völgy szemszö-géből

— A későbbi vállalkozásokkor — magyarázta a tanító — sohase ezen az úton ereszkedjenek le, hanem a másik völgyön keresztül, amelybe a hegygerinc vonalának mentén érhetnek le. Megmutatom a térképen, de nem árt, ha minél előbb megismerkednek a tereppel.

Daurin úr mosolyogva nézett a köréje sereglő férfiakra. Nyugodt, tanítói hangján szólt hozzájuk, mintha kissé nehezebb leckét magyarázna:

— A virevent-i utat az újonnan érkezők és az utánpótlás számára tartjuk fenn. Hogy érzik magukat? Nem nagyon fáradtak?

— Nem, nem, jól vagyunk — válaszoltak többen. Mellettem egy fiatal spanyol feltartotta kezét, és Daurin úrhoz fordult:

— Y la tierra de Espzifta, donde está?*

• Es Spanyolország földje merrefelé van?

71

— Toronyirányban előttünk — felelte spanyolul a tanító. Majd néhány pillanatnyi csend után így folytatta: — De figyelmeztetnem keU, hogy nincs valami közel, és nem túl kényelmies.

— Yo lo sé, yo lo sé^ — mormolta fejével bólingatva a fiatalember.

A többi spanyol komoran nézegetett a tanító által megjelölt irányba. Arra volt a hazájuk. A bozótok és fenyvesek sűrűje mögött, a szirteken, sziklafalakon és havasokon túl, ott kezdődött szeretett szülőföldjük. Úgy rémlett, hogy a szél hirtelen nemcsak a gyanta és a pázsitok vadvirágainak illatát hozza. Paradicsom, paprika, jázmin s a Délvidék minden gyümölcsének és virágának illatától volt terhes a szellő.

Későbbben, amikor a férfiak elaludtak, ki a kunyhóban, ki a tisztásra leterített hálósákján, észrevettem, hogy a spanyol fiatalember szülőföldje felé fordul. Az volt a kívánsága, hogy az elsők között állhasson őrséget Vele virrasztottam én is. Cyprien, Frédo és Daurin úr elindultak visszafelé, Bertrand és én néhány napra a csoporttal maradtunk, hogy biztosítsuk Virevent-nal az összeköttetést.

Az ifjú spanyol — később megtudtam, hogy Esteban-nak hívják — virrasztott, és a hegyet nézte. Éreztem, hogy minden erejével szeretné eltüntetni ezt a tömör, súlyos sorompót, s elérni ebbe az oly közeli és egyúttal oly távoli országba. Lassan, hangtalanul lépegetett a harmattól nedves gyepon, örködött a tábor környéke felett, akárcsak jőmagam, de nem tudta megállni, hogy tekintete el ne kalandozzék az országhatár felé. Szerette volna, ha mint a madár, átkelhet az akadályokon, hogy az Aran völgye fölött, a

Maladetta fölött, Katalónia síkságai fölött, Aragónia és Kasztília földje fölött lebegjen. Arrafelé terült el a láthatatlan haza.

* Tudom, tudom

72

10

Csakhamar több mint száz ember verődött össze két táborban a hegygerinc lábánál.

Virevent-ban semmit sem lehetett észrevenni. Völgyünkben nyugalom uralkodott. Látszólag ugyanez volt a helyzet a faluban is. A hegyilakók, mint rendesen, állataikkal, földjükkel és erdejükkel foglalatoskodtak; trágyát fuvaroztak, kapáltak a krumpliföldeken, kaszálták a fűvet rétdarabkájukon. Kapával, kaszával a vállukon jártak-keltek; ki talicskát tolt maga előtt, ki pedig vaskos kerekű szekere előtt baktatott, amelyet két tehén húzott.

Az átutazó semmi rendkívülit sem látott volna ezekben a palaköböl épült, palatetős vagy éppen zsüpfede-les házakból álló falvakban. Az élet ugyanolyan mederben folydogált tovább, mint ahogyan hosszú évek óta mindig: szerényen, észrevétlenül, szorgosan.

Napközben kakasok és tyúkok cirkáltak nagy komo-^ lyan a kiszáradt tehéntrágyával teleszórt csendes utcácskák mentén. Az iskolás gyerekek bejártak a castércii iskolába. A levélhordó elvégezte mindennapos körútját, egyik-másik háznál megpihent, hogy cigarettát sodorjon, s elmondja és meghallgassa a legújabb híreket. A falusiak hetenként egyszer bejártak Luchonba, hogy ellássák magukat fűszerfélével, és lebonyolítsák különböző vásárlásaikat. Leginkább az apostolok lován, hátizsákjuk súlyától meggörnyedt háttal jártak, olykor egy kis öszvért kísérve,

A FENYEGETÉS

72

Vajon a béke képe volt ez? Látszatra semmi sem történt itt, semmi sem zavarta a kertek és az öreg házak nyugalmit. A castérai iskola nyitott ablakán gyerekhangok moraja szüremlett ki. A kicsinyek a szorzótáblát gyakorolgatták. Időnként felbukkant Daurin úr, kihajolt a hársfák és akácok árnyékában nyugvó udvar felé. Az utat fürkésztette jobbra és balra, azután visszament asztalához. Már kintről észre lehetett venni szürke kabátjában, nyugodt hangján a leckét magyarázta, megmeglöbálva a falitábla vagy valamelyik térkép felé irányított pálcáját. Az osztályban tanító pedagógus volt, sem több, sem kevesebb.

Amikor beállott az este, az emberek hazatértek otthonukba. Az állatok jó hosszan elidőztek az itatónál, azután bevonultak az

istállóba. A parasztok habzó tejjel telt vedrekkel léptek ki az istállóból. Az ablaktáblákat behajtották. Pattogott az estebédhez megrakott tűz. Tányérok és kanalak csörömpölését, gyerekzsibongást, a le-halkított rádiókészülékekből zeneszót lehetett hallani. Azután az éjszakai csend következett. Rátelepedett a falvakra és a völgyre. Még megtörte egy-egy utolsó te-hénbögés, kutyaugatás, hangosabb beszélgetés. Úgy rémlett, hogy az itatóba ömlő víz és a hegyről leáramló patakok morajában alszik a falu.

És ekkor láthatatlan élet kezdődött. Az ellenállási csoport emberei hetenként többször leereszkedtek Virevent felé.

Átvágtak a fenyvesen és a bükkfaerdőn, s rugalmas, spárgatalpú vászoncipőjükben zajtalanul suhanva érkeztek, mint az árnyak.

Legtöbbnyire a mi házunk felé tartottak, és hosszabb-rövidebb pihenő után ugyanolyan hangtalanul indultak vissza, kenyérrel és zöldséggel teletömött zsákkal a vállukon. Olykor-olykor egy vagy két öszvér indult el a hegygerinc felé vezető ösvényen. Az emberek a nyomukban lépdeltek, mindössze arra szorítkozva, hogy egy

73

nyelvcsettintéssel, egy rövid, alig hallható „hó!” kiáltással nógassák vagy visszatartsák őket.

Az árnyaknak, a kísérteteknek ez a sétája rövid ideig tartott. Az alakok körvonalai hamarosan eltűntek a sövények homályában, a fák árnyékában. Az éjszaka sűrű csendje magába szívta a szokatlan zörejeket.

Konyhánkban újfajta esti összejövetelek kezdődtek. Volt úgy, hogy a családtagokon kívül fél tucat vagy egész tucat szabadságharcos ült az asztal vagy a kemence körül. És mindegyikük felváltva mesélt nekünk valamit az életéről, családjáról, arról a vidélről, ahová való volt. Különféle úton-módon levelek érkeztek, és mi továbbítottuk őket a rejtőzködő embereknek.

Voltak közöttük párizsi munkások és alkalmazottak, Limoges vidékéről való faianszkészítők, Garonne vidéki parasztok, a languedoci alföldről jött szőlőgazdák, sőt niieig tanítók is, bordeaux-iak vagy normandiaiak, akiket a háború és az ellenállás szeszélye vezetett el mihozzánk. Megszaporodott a spanyolok csoportja. Az ifjú Es-tebanon kívül, akivel már a legelső este barátságot kötöttem, voltak közöttük higgadt, szűkszávú baszkok, madridiak, katalánok, barna és szapora beszédű andalú-ziaiak.

Különös esti összejövetelek, amelyeken annyiféle arc, annyiféle emlék gyűlt egybe. A maga módján mindegyikük egy darabka

francia föld követének tekintette magát. Egyik Beauce vidéki földműves csodálkozott a lejtőkre rendszertelenül, zsebkendőkként ráaggatott, nevetségesen kicsiny búzaföldjeinken. Egy másik, aki Hé-rault megyéből jött, leírta a véptelen szőlővidéket, ahol egész életét töltötte, összehasonlították egymással a városokat, Toulouse-t és Bordeaux-t, Carcassonne-t és Li-moges-t. Párizsra, a fővárosra terelődött a szó, ahová még csak kévésűknek nyílt alkalma ellátogatni. A spanyolok Spanyolországról beszéltek, az északon fekvő Atlanti-óceán menti kantabriai bányavidéken kezdve,

74

ahol almabort isznak, ahol gyönyörűek az erdők, és a forró andalúziai tartományokon végezve, ahol a gránátalma, a narancs, a gyapot terem. A szőlőföldjüket vérbe borító háborúról is meséltek, meg arról, hogy hogyan veszett el a köztársaság.

— Hej — kiáltott fel Esteban —, utánunk rátok került a sor! Spanyolország után Franciaország. Ez vágható Volt. Hitler hordái a mi hazánkba jöttek gyakorlatozni, mielőtt megtámadták Európa többi országát.

Megnevezett egy várost, amelyet már hallottam emlegetni: a baszk földön fekvő Guernicát, a dühödt légi-bombázásoktól elpusztult várost.

Időnként csend támadt. Az emberek álmodoztak mozdulatlanul, bizonyára mindenki arra a láthatatlan földre szegezte tekintetét, amelyet szívében és emlékezetében hordozott: egy messzi távolban levő házra, egy édesanyjára vagy menyasszonyra, egy falvacskára, egy kék vagy zöld folyóra. . .

Június vége táján arról értesültünk, hogy fontoe had* művelet indul meg.

Egy mintegy hatvan szabadságharcosból álló Csoport készült a miénkkel szomszédos völgyön keresztül leereszkedni. Luchon környékén egy nagy mezővárost igyekeztek dél felől megközelíteni. A csoport feladata volt, hogy felhívja az ellenség figyelmét; keresse velük az összetűzést, és a lehető legtovább feltartóztassa őket. Ezután bizonyos, mindegyik alakulat által Ismert, előrfe kijelölt útvonalakat érintve, gyorsan visszavonulnak majd a hegyekbe.

Az összecsapás közben egy másfelől érkező és az *éstA**-ki részen működő csoportnak egy rendkívül fontos üiem*-anyagraktárát kell megtámadnia és megsemmisítenie: A művelet egyszerűnek ígérkezett. Az elterelő hadmoí-dulattal elfoglalt ellenség kénytelen az őrségekből em

berekét elvonni, és így az izemanyagraktár ellen a legkedvezőbb körülmények között indulhat meg a támadás. Természetesen mindezt meglehetősen jövés-menés, ősz-szejövetelek és megbeszélések előzték meg. Daurin úr és Cyprien több ízben is fellátogatott az ellenállási csoporthoz.

Az utasítás, amelyet Daurin úr továbbított, **úgy** szólt; hogy az elterelő hadműveletnél ne takarékoskodjanak a lőszerrel.

— Nahát! Nevetnem kell! — horkant fel Cj[^]Jrien. —; Ne takarékoskodjanak a lőszerrel! És mi marad akkor nekik? Amúgy sincsenek bővében. Nem kell a lőszerrel takarékoskodni! Egy ejtóernyővel ledobott szállítmányra várunk, **de** úgy látszik, sohasem fog megérkezni!

A tét azonban nagy volt, s az akciót ennek megfelelően kellett végrehajtani. Bertrand és jómagam szeretttünk volna ebben az első vállalkozásban részt vennL

— Nem, nem — intett le bennünket Daurin úr. —< Mindenkinék megvan a maga feladata. Különböen is **kissé** fiatalok vagytok még.

— Vannak odafenn; akik majdnem olyan fiatalok; **mint** mi. Tudunk puskával bálni. Megtanultunk.

— Ebben nem kételkedem, csakhogy reátok **itt** van szükségünk, hogy különböző megbízásokat teljesítsetek, és hogy a kapcsolatokat fenntartsátok. Virevent-ban nyugalom van ugyan, **de** résen kell állni! Ki tudja? Az ellenség végül is észreveheti, hogy útjaink a hegyre **vezetnek**, és hogy az, aki onnan jön le, innen mehetett fel. **Így is** hallatlan szerencse, hogy **erre** mindeddig nem jöttek rá. Ne idegeskedjeteK, gyerekek, és tartsátok nyitva a szemeteKt!

A raktár elleni támadást szerda éjszakára tervezték; Sokáig virrasztottunk aznap éjjel, s a fentiekre gondoltunk, akik különböző utakon és ösvényeken ereszkednek le a hegyekből, hogy leérjenek céljukhoz, a völgybe. Szinte láttam őket agyongyűrt zubbonyukban, elnyűtt,

75

ócska bőrzekékükben, amint libasorban suhannak a pázsittól a cserjésig, a cserjéstől a szántóföldig, megkerülve a csűröket, a falvak szélén osonva . . .

Reggel Jean Lopez, a levélhordó jött meg a hírrel: Daurin úr kitűnő híreket kapott luchoni unokahúgától. A hajnali óraltban megtelefonálták neki, hogy tökéletesen sikerült az unokahűg operációja. Később azután megtudtuk a részleteket. A német üzemanyagraktár hajnali két óra óta lángokban állt. A benzineshordók százai és százai váltak hatalmas tűzvész martalékává. Lőszeresládák röpültek a levegőbe. Nagyon messzire ellátzó fekete füstfüggöny takarta el az egész völgyet,

ahol a szóban forgó város volt. Az elterelő hadművelettel megbízott alakulatainknak sikerült veszteség nélkül rendben visszavonulniuk.

A „déli” csoport, a mi csoportunk természetesen nem takarékoskodott a lőszerrel, és az ellenség abban a hitben volt, hogy sokkal jelentékenyebb erők támadták meg. Altalános zűrzavar keletkezett a megszállók soraiban, s jó időbe tellett, mire észbe kaptak. Majd mint a vörös posztóra rontó megvadult bika, rohant az ellenség dél felé — és egy lelket sem talált.

— Mintha csak vizet markoltak volna! — magyarázta nevetve Daurin úr. — Páncélautókat vetettek be, sőt még tankokat is, a mieink azonban minden irányba elpárologtak, és visszatértek a hegyekbe.

Luchonban nagyon gyorsan szárnyra kelt a hír. Megint csak Tavasz Kapitányt emlegették. Tavasz Kapitány újabb csapást mért a hitleristákra. Ezer meg ezer liter benzín illant el, mint a kámfor; az ellenség pedig egyre jobban megrémült.

Szegényes kivitelű, sokszorosított papírlapokon terjesztették ezeket a híreket. Emlékszem, hogy a kezembe került a szabadságharcosoknak az a híradása, amely sok más pusztítás között erről is hírt adott. Ennek a szürkés papírra nyomott, alig olvasható, sok kézen át

76

ment, teljesen összegyűrődött és megfeketedett titkos újságnak néhány, tárgyilagosan száraz, tömör mondata egész drámát fejezett ki, amelyet magam is átéltem.

„Szerdáról csütörtökre vLrradólag a B. . .-i fontos üzemanyagraktár teljesen megsemmisült. Haderőink a legkisebb veszteség nélkül vonultak vissza.”

Persze sok minden hiányzott ebből a híradásból, amiről én beszámoltam: az emberek arca; a minden égtáj felől összesereglettek különböző tájszólása, a menetelés a gyepon a hűvös éjszakában; a dróttal megkötözött magas szőlőtökesorok, amilyeneket itt a hegyoldalakon annyit láthatunk; a lucernások; a szunnyadó falvak, amelyekben annyian és annyian virrasztanak szóltanul, azokra gondolva, akik a homályban előretörnek . . .

Esteban, a spanyol fiú, aki részt vett a hadműveletben, elmesélte, hogy egyszer csak elszakadt csoportjától, és teljesen elszigetelődött. Motorzúgást hallott a háta mögött, és éppen csak annyi ideje maradt, hogy felmász-szon az utat szegélyező sziklafalra. Meglapult az árnyékban. Közvetlenül alatta egy géppuskás páncélkocsi állt meg. SS-legények ugrottak ki belőle. Habozva fel-alá járkáltak, semmit sem láttak, semmit sem hallottak. Egy pillanatra meglátta arcukat a holdfényben. A

rohamsisakok alatt ismeretlen lények fakó, színtelen arca, mint akik más bolygóról jöttek. Csizmájuk otrombán taposta a kavicsokat. Gépfegyvereik fenyegetően meredeztek az árnyék fölé, attól rettegtek, hogy hirtelen felbukkannak előttük azok, akik ezt az országot védelmézik.

Esteban várt. Az SS-katonák visszafordultak. Az elrejtőzött fiatalember néhány pillanatig mozdulatlan maradt, s hallgatta az erdő és az éjszaka meghitt moráját. A következő pillanatban furcsa érzése támadt: azt hitte, spanyol földön van. Az enyhe szellő bor és narancs illatát árasztotta, meg-megrázta az olajfák és a paratölgyek ágait

77

— Hogyhogy? — kérdeztem. — Hiszen mifelénk nincsenek olajfák!

— Nem — felelte mosolyogva Esteban ~, olajfák nincsenek, de vannak szilfák és tölgyek. Azt képzeltem, hogy visszakerültem a hazámba. Úgy képzeltem, hogy az ösvény a falumba vezet, s mindjárt meglátom apám házat fehér falaival és barna ablaktábláival. Faerkélyé-vel és az ajtó fölé kúszó szőlővel. Érted? Amolyan álom^ féle volt. Nem csupán Virevent-t és a te hazádat védelmeztem, hanem az én falumat és az én házamat is..^ Érted?

Megértettem. Már réges-régen ugyanaz volt az ellenségünk, és ugyanazokat a földeket, ugyanazokat a háza^ kat, ugyanazt a boldogságot védelmeztük.

1944. június hatodikán a szövetségesek partra szálltak Franciaországban a Cotentin félsziget és az Orne torkolata között. Éreztük, hogy közeledik a vég, de azt is éreztük, hogy még nehéz órákat kell megélnünk.

Mindenkinek megszorodott a feladata a napi munkáján felül. El kellett látni utánpótlással az ellenállási csoportot, biztosítani kellett az összeköttetést a járás székhelyével, a környékbeli falvakkal. Az ellenállási mozgalom szünet nélkül folytatta vidékünkön az ellenség nyugtalanítását.

Egy reggel éppen az istállót takarítottam, egyszerre csak ott állt előttem apám. Zajtalanul érkezett, mosolyogva és nyugodtan, minha a földből pattant volna ki: Karjába vettem magam. Édesanyám a kertben volt Maria nénivel. Elsápadt örömeiben, amikor meglátta. Hebegni kezdett. Hogy érkezhett így fényes nappal, anélkül, hogy előzőleg értesített volna bennünket?

— **ugyan** — mondotta édesapám —, nem szoktam ára hűhót csapni magam körül. Senki sem vette észre Virevent-ban, hogy megérkeztem.

77

Elmondta, hogy végigjött a szabadságharcosok kezén levő területeken, majd a hegygerinceken át völgyről völgyre haladt. — Szép kis táborozóhelyek vannak odafenn — tette hozzá tréfásan. — Nagyon jól szállásoltátok el azokat a fiúkat. Néhány napig velünk maradt, pihengetett, nagyon keveset járt el hazulról, Daurin úrral és a különböző látogatókkal beszélgetett, akik éjszakánként kopogtattak be hozzánk. Kijelentette, hogy teljesen biztos a győzelemben. A háború utolsó heteit éljük. Teljesen ki kell verni az ellenséget, a felszabadulás és a szabadság napjait is elő kell készíteni. Újjá kell építeni, minden téren rendbe kell hozni az országot. Újbóli elutazása előestéjén az asztal körül ültünk. A konyhában halvány fényű villanykörte világított. Az ablak kitarva a nyári éjszakára. A holdfény behatolt a házba, megsimogatta az öreg, barna gerendákat, és kék fénybe vonta a falakat. Édesapám éppen a jövő napjairól beszélt, amikor azon kell majd munkálkodni, hogy bekötözzük a háború ejtette sebeket. A Bellini család velünk volt. Bellininé csendesen kötögetett édesanyám mellett. Isabelle az asztalra könyökölve, állát kezébe támasztva nézegetett kifelé.

— Ezer meg ezer tennivaló akad majd az országban — jegyezte meg Daurin úr.

— Először is mindenütt jó utakat kell építeni — szólt közbe Cyprien. — A jó utakkal át lehet alakítani a hegyvidéket. Tonnaszámra vész el ott fenn a fa, amit nem tudnak kitermelni. — Utak kellene és házak — szólt a nagy Frédo. — Házak, ez a fődolog. Az embereknek lakás kell.

Fejét lehajtva, elgondolkozva nézegette a kezét, mely sebhelyes, összevissza karmolt nagy favágókézzé változott, ő, aki élete legnagyobb részét azzal töltötte, hogy az országutakat járta a „vándornépség” társaságában, ő

78

álmodozott most egy jól megalapozott, jó terméskölvi épült kis házról. Szép és kényelmes házról.

— És iskolák — tette hozzá Daurin úr. — Ne feledkezzünk meg az iskolákról. Sok iskolára van szükségünk. Az iskolák, ez a fődolog.

Apám bölintott.

— Ezek a hegyek, egészen idáig, mind elnéptelenedtek — mondotta. — A fiatalok nem akarnak tovább az isten háta mögötti falvakban maradni. Nehéz itt a munka, és nem jövedelmező.

— Jó utak kellene — erősködött tovább Cyprien.

— Utak — ismételte apám —, házak, iskolák. Nagy közmunkákra van szükség ahhoz, hogy ez a vidék

átalakulhasson. Sokba fog kerülni, de meg lehet csinálni. Ha megint béke lesz...

Bellininé felsóhajtott, majd — ő, aki oly ritkán kapcsolódott be a társalgásba — elismételte édesapám szavait. „Ha megint béke lesz, igen, ha béke lesz, mindent fel lehet építeni, amit akarunk ...”

Körülöttünk minden nyugodt volt. A hegy zsongott-bongott. Az esti harmattól nedves falevelek illata beáradt a konyhába, belevegyült a kihűlt zsarátnok szagába. IsabeUe meg se moccan. De azért nem aludt. Néztem. Olyan volt, mint egy kecses szobor, amely az ablak s az éjszakai illatok felé fordul. Kifakult vászonruhát viselt. Tojásdad arcát kedvesen keretezte fekete haja. Szemét félig lehunyta. Tekintete azonban eleven volt. Szótlanul hallgatta a felnőttek beszédét. Az ő életét, az ő jövőjét próbálták felidézni: hófehér házakat, kerteket, a hegyeken keresztül vezető jó utakat, amelyeken mindenféle hasznos dolgot szállítanak.

Édesapámnak másnap reggel ismét útra kellett kelnie. Ezúttal azonban — bizonygatta — nem lesz hosszú a távolléte. Feladat vár rá, de a győzelem felől biztos, tökéletesen biztos.

IsabeUe felállt, és az ablakhoz lépett.

f Gamarra 113

A kutya ugatott.

— Mi történt? — kérdezte a nagy Frédo. Apám is felkelt és kinézett.

— Azt hiszem, valaki elment itt — közölte Isabelle.

— Nem látok semmit — mondta édesapám.

— Talán valaki, aki a hegyekbe tart — szólaltam meg én is.

— Igen — válaszolta Isabelle kissé tompa hangon. Bertrand hirtelen felém intett.

— Megnézzük?

— Veletek megyek — ajánlkozott Isabelle.

— Nem mész, kislányom — szól nyugodt hangon édesapám. — Akadályoznád őket. — Felénk fordult. — Menjetek, fiúk, de óvatosan, és tartsátok nyitva a szemeteket!

Gyorsan átvágtunk az udvaron, és ahelyett, hogy a rácsos kerítés felé vettük volna utunkat, átmásztunk a falon. Bertrand ugrott le először a fűvel benőtt utcasze-gélyre, és leguggolva fürkészte a környéket. Én utána. • — Semmit sem látok — suttogtam.

Nekivágtunk a hegy felé vezető útnak.

Az egyik kapaszkodó aljában, mielőtt Fauga apó házához értünk volna, Bertrand megragadta a karomat, és visszahúzott.

Fenn, a lejtő felső részén, otromba árnyék bontakozott az égbolt halvány háttéréből. De rögtön el is tűnt, mintha elnyelte volna az éjszaka homálya.

Bertrand a fülembe súgta:

— Nem a fentiek közül való... Különben beszólt volna hozzánk.

Egy mozdulatot tettem, mely bizonytalanságot árult el,

— Nem ismerted fel? — kérdezte unokabátyám.

— Nem.

80

— **Én azt hiszem, ráismertem.**

— **Ki az?**

— **Fauga apó.**

— **Hazajött volna?**

— **Senki sem akadályozhatja meg. Az ő háza.**

— **Persze hogy az ő háza. De nem szeretem, hogy itt van.**

~ **Én sem. Észre fogja venni, hogy túl sokan járnak az úton. Már-már továbbindultam volna, de Bertrand ismét visszahúzott.**

— **Várj. Meg kell tudmmk, mit csinál ideferm.**

— **Akkor menjünk utána.**

— **Várj. Majd a lejtő mellett, a fák között fogunk felmenni, azután elébe kerülünk.**

Néhány pillanat múlva az út mezsgyéjén levő fák alatt lépdeltünk, a hegyi ösvény fölött. Fauga apó alat-timk bandukolt. Nem hallott meg bennünket. Óvatosan haladt előre, ott, ahol legsűrűbb az árnyék, közben gyakran hátrafordult és hallgatózott.

Eleinte azt hittük, h[<]y a házába igyekszik. Keresztültörte magát a gyomokon és a csalánbokrokra, s eljutott a féregrágtá ajtóhoz.

Ügy ötvenlépésnyire lehattunk egy puszpángbokor mögött kuporogva.

ÍFauga apó fellépett a küszöb előtti lépcsőfokra, kotorászni kezdett a zsebében, nyilvánvalóan a kulcsát kereste. Majd hirtelen egyet gondolt, lejött a lépcsőről, és a pajta felé indult. eltűnt a sötétségben. Nem mozdultunk. Vajon mit csinálhat?

Különös alak! Ügy hagyta el a viskóját, hogy senkinek sem szólt egy szót sem, és most ugyanígy jött vissza.

„Zsugori ember — mondogatta Cyprien. — A menekülteket kizsákmányolva egy cscnnó pénzt szedett össze, és itthagya a környéket, mert nem volt nyugodt a lelkiismerete. Félt, hogy leszámolnak vele.”

80

Körülbelül az lehetett az igazság. Fauga apó nem sokkal azután, hogy elment, azt üzenté néhány falubelinek, hogy egy időre montréjeau-i rokonaihoz költözött. A házikója mindenesetre néhány éve teljesen elhagyatott volt. Most pedig visszatér. Vajon miért?

Reccsenés hallatszott a ház felől. Visszafojtottuk lélegzetünket. Fauga apó kilépett a pajtából, és viskójának hátat fordítva, az út felé tartott. Mindenféle dolog megfordult a képzeletemben: ez a furcsa figura azért jött, hogy elvigye a fészkerben elrejtett kincset. Most majd olyan titokban megy vissza, ahogyan érkezett.

De nem, a bükkerdő felé indult.

— Gyere — mondotta Bertrand —, menjünk utána.' Lehet, hogy a képzeletemben motoszkáló kincs nem a fészkerben volt elrejtve, hanem valamelyik fa lábánál **vagy** egy szikla tövében ásták el.

— Maradjunk kissé mögötte — szólaltam meg.

Spárgatalpú vászoncipő volt rajtunk. Tökéletesen ismertük **az** utat és környékét. Könnyen a fickó nyomában tudtunk maradni anélkül, hogy szem elől tévesztettük volna, mindamellett olyan távolságra maradtunk mögötte, hogy ne vegyen észre bennünket.

Jó alaposan kilépett előttünk. Azt hitte, hogy egyedül van, és nemigen óvatoskodott. A terep azonban egyre meredekebb lett, ahogy a fenyves felé közeleedtünk, és Fauga apó kénytelen volt lassítani. Sőt, olykor-olykor megállt, hogy kifújja magát.

Nem volt már fiatal. Habár edzett hegyilakó volt, **kifogyhatott** belőle a szusz, már **nem volt** olyan ruganyos és biztos a lába, mint valaha.

— Mi a csodát, vajon **mit** kereshet errefelé? — **moPr** mogta Bertrand.

— Keres valamit::;

81

— De mit?

— Pénzt, amit eldughatott valahova.

— Ha ugyan nem a határon akar átmenni... Természetesen meglehet, hogy így állt a dolog. Ki

akar szökni az országból. Miért? Mi nyomhatta a lelkiismeretét?

— Ez azért meglepne — mondtam. — Nézd. Semmit sem visz magával. Ha át akarna jutni a túlsó oldalra, legalább egy kénitáskában vagy batyuban magával vinné a cókómókját. Ő is spárgatalpú vászoncipőben volt, vastag, lötyögős, bő nadrágot és posztózubbonyt viselt.

Majdnem egy órája már, hogy úton voltunk.

— Odahaza nyugtalankodni fognak miattunk — jegyeztem meg halkan.

Bertrand vállat vont.

— Tudják, hogy ismerjük a terepet.

Fauga apó továbbbsietett, ő is úgy ismert minden darabka földet, mint a tenyerét, és időnként le-letért az útról, ahol kényelmesebben esett a járás, átvágott a rövidebbik útra, a palaköerekbe vágott otromba lépcsőféléken át.

A fenyveshez értünk. Itt már könnyebb volt a járás.' A legcsekélyebb zaj nélkül haladtunk a tülevél és humuszszőnyegen. De egyre nehezebb volt szemmel tartanunk az öreget. Néhol szinte teljesen sötét volt.

Kezemet Bertrand vállára tettem.

— Rájöttem — szóltam.

— Én is.

— A tábor érdekli.

— Persze.

— Tudni akarja, mi történik odafenn.

— Ezért jött ide.

— Mit tegyünk?

— Nem tudom. Egyelőre maradjunk a nyomában; Nem szabad szem elől téveszteni.

82

— **És ha elcsúsznánk?**

— **Milyen címen?**

Igaz, milyen címen? Ez az ember itt lakott a vidéken. Itt állt a háza. Mindenkinek jogában áll hazajönni a saját házába. És mindenkinek joga van a háza körül sétálni. Nem tudta ugyan, hogy figyeljük, de valószínűleg attól tartott, hogy valami órszembe, valamilyen kémlelőbe botlik. Most nagyon lassan haladt, a bozótos részeket, a fák árnyékát kereste. Meg-megállt, hallgatózott, előregörnyedve, mindenfelé fürkészve tekintetével. Az egyik tisztás szélén hirtelen elterült a földön, teljesen láthatatlanná vált. Azután ismét telkeit, egy pillanatra leguggolt, majd nagy óvatosan tovább folytatta útját. Láttuk, amint többször is megáll, igyekszik kikerülni a holdfényes helyeket.

— **Észrevette az úton a nyomokat — súgta oda Bertrand.**

Egy száraz gally hirtelen megreccsent a lábam alatt.

Messziről megláttam, hogy Fauga apó alakja a földhöz simulva hirtelen eltűnt. Követtük példáját, és többé mi sem mozdultunk. A fenyőfák messzire elhallatszók zúgása vett körül. Néhány pillanat múlt így el. Úgy éreztem, órák

óta fekszem a földön. Halvány fény surrant át a fenyők között. Nem, még nem hajnalodott, a holdfény volt csupán. Amarra tovább Fauga apó meg se moccant, óvatos volt, mint a vadállatok; majd csak akkor kel fel, amikor holtbiztos benne, hogy elmenekülhet. Felemeltem a fejemet. Igyekeztem jobban látni. A tisztáson minden mozdulatlan volt. A vastag faágak alig

83

lengedeztek, a gyenge szellő meg-meghimbálta őket. A holdfény rásütött a fűre.

~ Vajon mit művelhet? — mormogtam a fogam közt. Bertrand erőlyesen megfogta a karomat, hogy csend* re intsen.

Tovább figyeltünk. Ujabb percek teltek így el. Bertrand végtelenül óvatosan közelebb csúszott hozzám.

— Biztos vagyok benne, hogy már nincs itt. A földön kúszva lépett meg előlünk.

— Hol lehet? — kérdeztem nagyon halkán.

— Sejtelmem sincs róla.

Meglehetősen zavarban voltunk. Az az ember rájött, hogy valaki követi, és nagy ügyesen a maga javára fordította a helyzetet. Most talán ő leskelődik ránk.

— Mit csináljunk? — suttogtam.

— Haza kell mennünk. Elvégre nem fog felfalni, ha találkozunk vele.

— Várj — szóltam gondoljuk meg. Ha ez az alak a tábor után érdeklődik, az rossz jel. Mielőtt hazafelé indiünánk, figyelmeztetnünk kell a fentieket, hogy kettőzött éberséggel örködjének.

— Igazad van — mondotta Bertrand. Kússzunk el az első őrszemig. De lehet, hogy követni fog minket.

— És aztán? Ha meg akarja találni az ellenállókat, nélkülünk is a nyomukra akadhat.

Alighogy felkeltünk, s kettégömyedve, fától fáig lassan haladtunk tovább, élénk fény villant fel előttem. Éreztem, hogy valaki közvetlenül mellettem van.

— Allj! — parancsolta egy érdes hang.

Hosszúkas zseblámpa éles fénynyalábja vetődött ránk. ösztönösen oldalt ugrottam, hogy elváljak Bertrand-tól, és az esetleges ellenfelet arra kényszerítsem, hogy kétfelé figyeljen. A zseblámpa fénye követett, ingadozott, majd ismét rám talált. Annyi időm volt azonban, hogy megismerjem: Fauga apó volt az. Bertrand nem tévedett.

83

Az öreg a földön kúszott, hogy meglephessen bennünket.

— AUj! — ismételte ugyanaz a haragos és gonosz hang. — Mit kerestek itt?

— Az a mi dolgunk! — feleltem szárazon.

— Ez az én területem! — reccsent ránk az öreg.

— A dűlőút mindenkié — vetette oda Bertrand.

— Itt minden az enyém, hallod?! Ez a fenyves az enyém! Ha meg akarom tiltani, hogy átjárjatok, meg is fogom!

— Ne bolondozzék, Fauga apó — szólalt meg Bertrand, igyekezően békülékenyebb hangot megütni. —, csak nem fogja megtiltani, hogy átjárjunk a fenyvesén?! Hiszen maga is át járkál a miénken.

Az öreg dühösen toppantott.

— Amit mondtam, megmondtam: az én földemen nem fogtok keresztüljárkálni. Itt én vagyok az úr! Nincs szükségem az efféle csirkefogókra. Ha még egyszer rajtakaplak, seréket eresztek a feneketekbe! És mindenekelőtt, mit kémkedtek utánam?! Már jó ideje a nyomomban vagytok, biztosan tudom. Mit ólálkodtok errefelé?

— Az a mi dolgunk! — ismételtem.

De a hangom, a hangnem, amelyet használtam, dühbe hozta az öreget, öklét felemelve felém lépett, és komolyan azt hittem, hogy rám veti magát.

— Semmirekellő kölyök! Megtiltom, hogy átjárj az én földemen, megtiltom! Majd én megtanítalak kesztyűbe dudálni!

Egyszerre megállt. Arca hirtelen kivált a homályból. Egy másik fény sugaráLr villant fel. Szürke bajsza alatt elfintorította a száját.

Szemét összehúzta. Szemügyre vettem mocskos sapkája alatt konok homlokát, petyhüdt, borotvátlan arcát. Hátralépett.

Higgadt hang szólalt meg mögöttünk:

— Ne beszéljen ostobaságokat, Fauga úr.

Daurin úr volt. ő bukkant fel mögöttünk Cyprien bácsi társaságában.

— Megismer, Fauga úr? Daurin vagyok, a castérai tanító. Fauga összeszorította a fogát, majd hirtelen nagyot lélegzett.

— Na és, mit akarnak tőlem?

— Semmit sem akarok, Fauga úr — szólt szelíden Daurin úr. — Semmit sem akarok magától. Csak arra kérem, hogy hagyja békében ezt a két fiút.

— Ez az én területem.

— Senki sem fog hozzányúlni ahhoz, ami a magáé, Fauga úr, erről biztosíthatom.

— Ugyan! Hazudik! Itt fákat vágtak ki. Az én fáimat. Betörték a házamba.

Cyprien bácsi közelebb lépett. Láttam, hogy széles válla megrázkódik. Forrt a dühtől.

85

— Micsoda?! Mit mesélsz?! A te részedden semmihez sem nyúltak. Úgy ismerem ezt az erdőt, mint a tenyeremet, tudod jól!

— Láttam a kivágott fákat.

— Nem a te fáid.

— Én is ismerem az erdőt, ezt az egész hegyet, éppen olyan jól ismerem, mint te!

Úgy éreztem, hogy ennek az alaknak a hangjából fenyegetés csendül ki. Nyilván azt akarta tudtunkra adni, hogy hem sokáig

lehet őt becsapni, és nagyon jól tudja, hogy odafenn egy ellenálló csoport ütötte fel tanyáját.

Daurin úr karon fogta Cyprien, és hátrahúzta.

— Lassan, Cyprien. Csillapodjék. Hagyja, hogy én beszéljek.

Tudom, Fauga úr, hogy ismeri a hegyet, tudom, hogy nagyon jól ismeri.

Fauga összeráncolta szemöldökét.

— Na és?

— Sok mindent tudunk ám, Fauga úr. Azt is tudjuk, hogy a hegy jól jövedelmez olykor-olykor...

— Hát aztán?

Hirtelen eloltotta zseblámpáját, hátraugrott, és eltűnt a sötétben. Cyprien már-már utánavetette magát, Daurin úr azonban ismét visszatartotta.

— Hagyja, Cyprien. Menjünk szépen haza. Lehet, hogy az egész merő véletlen. .

Cyprien fejét rázta.

Nem tetszik nekem ez a gazember. Már régóta nem tetszik. A menekültek nyomorúságán gazdagodott meg. Most meg visszajön. Mit akarhat?

— Nem tudom — szölt Daurin úr. — Ki tudhatja, mi jár ennek a fősvény fickónak a kobakjában? Na, menjünk haza.

A tanító most felém fordult

— Nem tudtuk elképzelni, mi történt veletek. Elhatároztuk, hogy megnézzük.

— Nem volt veszélyes a dolog — mondotta Bertrand.

86

— Mi ketten könnyen elláttuk volna a baját. Nem volt nála fegyver.

— Honnan tudod? — kérdezte Cyprien. Elmeséltem, hogyan kerültünk fel idáig, és elmond'

tam, milyen óvatosan járt el Fauga apó, amikor a szabadságharcosok táborának közelébe ért.

— Igen — mondotta elgondolkozva Daurin úr —, a dolog eléggé világos. Biztos akart lenni a dolgában. Most már tudja, hogy odafenn emberek tanyáznak. Bizonyára azelőtt is tudta, de a saját szemével akarta látni.

— De hát miért? — tette fel Bertrand a kérdést. — Azért, hogy feljelentsen ftiinket?

— Nem tudom.

— A német rendőrség nyilván jó árat fizet neki a felvilágosításaiért. Talán már meg is fizette.

11

ISABELLE

Kavicsos ösvény torkollott a megyei útba valamivel a kanyar előtt. A kanyartól kezdve Luchon felé lejttem kezdett az út. Az ösvény torkolata és az út jókora része fürdött a holdfényben. Halvány ezüstszerű csapás terült el előttem, amelyen az utacska bemélyedései és hepehupái sötét himzészékként hatottak. Tudtam, hogy ha kijövök búvóhelyemről, a mogyoróbokrok és puzspángcserjék sűrű fedezékéből, teljes világosságba kerülök. Egymagam voltam az útkereszteződésnél, s mindkét utat egyszerre tartottam szemmel.

A reggel hűvösnek ígérkezett. Hajnah három óra körül járhatott az idő. A nyári éjszaka még mindig elárasztotta a hegyet a bogarak, a vizek és a remegő falevelek szelid dallamával, amelyet már én is olyan jól ismertem.

„Vigyázat! — mondtam magamban. — Ne álmodozzunk!” Nem volt elegendő szemmel tartani a vidéket, figyelmesen hallgatózni is kellett. Egy távoli kutyaugatás, egy éjszakai portyájában megzavart madár vijjogása veszélyes közeledést jelezhetett. A homályban rejtőző kanyar mellett alig hallhatóan megroppant a kavics. Azon nyomban odapillantottam. Nem nyugtalanokodtam. Ismerős ropogás volt: az út szegélyére kissé jobban ránehezedő spárgatalpú vászoncipő okozta. Majd emberi alak körvonalai bontakoztak ki: Estebané. Alig észrevehetően odaintett, s az ezüst párás háttér alapjára ez a rövid mozdulat is úgy rajzoló

87

dott ki, mintha fekete tussal húzták volna meg. Ez azt jelentette: „Minden rendben.” Rövid füttyentéssel válaszoltam, így adva tudtul, hogy észrevettem a jeladást.

A spanyol fiú körvonalai egybemosódtak az árok sötétjével. Óvatosnak kellett lenni. Az út ezen a részen teljesen kopár volt, nem szegélyezték nyárfák.

Úgy rémlett, hogy az ösvény felől, a sarj erdő tőszomszédságából guruló kavics zaját hallom. „Ha ők azok — gondoltam magamban —, minden a legnagyobb rendben van. Jó alaposan kiléphetek.” Tudtam, hogy Frédo nagyon ügyesen vezeti az öszvéreket, alig keltenek zajt. Azt \s tudtam, hogy olykor megállítja őket, azalatt fülel, kémleli a környéket. Ilyenkor egyik állattól a másikhöz suhan, egy-egy barátságos szót sűg a fülükbe, meg-megveregeti a nyakukat. Az állatok pedig engedelmeskedtek neki, sohasem botladoztak. Frédo érezte, hogy az állatok bőrq meg-megremeg a keze alatt. Egyetlen nyelvcsettintésére ismét elindultak, és a menet úgyszólván zajtalanul haladt tovább.

Semmi se mozdult. Megint az út felé pillantottam. Esteban nem volt egyedül. Pascal, egy Hérault megyei fiatal szőlőgazda állt

őrséget a spanyol fiúval. Ha minden jól megy, jelt adnak, s akkor én is jelezhetem a „karavánnak”, hogy szabad az út. A menet azonban még messze járt. Különböznél is tudtam, hogy jóval az ösvérek előtt Bertrand unokabátyám fog megérkezni, ő kísérte el Frédót az egyik eléggé távoli faluba, ahová lisztért mentek.

Meglehetősen nehéz út állt előttünk. Néhány kilométert a megyei úton kell haladnunk, mielőtt a Virveht felé vezető dűlőútra térnénk a hegyoldalban, egy omladékos sziklafal mentén.

De úgy látszott, hogy nymgalom uralkodik. Ugyan ki is járna sötét éjjel ezen az úton? Ami a németeket illeti, úgy vettük észre, hogy ez idő szerint nem gyanakodnak ránk-

88

Ismét megcsikordult a kavics, és Esteban karja emelkedett ki az árnyékból, jelezve, hogy minden rendben van. Az ösvény felé füleltem. Most már semmi kétség sem volt. Megérkeztek az ösvérek. Majd könnyű lépteket hallottam. Bertrand jött.

— Te vagy az? Odafutott hozzám.

— Nem késtetek — sügtam neki oda.

— Én ném. De Frédo nem akar sietni. Az egyik állat lába megsérült. Nem bírja el a terhet. At kellett raknunk a zsákokat a másik kettőre. Fog ez menni, csak hát lassabban. — Az út felé fordult. — Minden rendben?

— Semmi jelentenivaló — feleltem. — Azt hiszem, ma este nyugalmunk lesz.

Bertrand lassan megrázta a fejét, és fojtott hangon válaszolt. Megértettem, hogy akárcsak én, ő is arra gondol, amit néhány nappal ezelőtt megtudtunk.

Egyik reggel, még egészen korán volt, Jean Lopez, a levélhordó sietett hozzánk. Szörnyű hírrel érkezett: egy tőlünk nem is olyan távoli völgyben fekvő falut, az Ariège környéki hegyek mellett, a földdel egyenlővé tettek az SS-ek.

A hír nagyon gyorsan elterjedt Luchon környékén. Egyik tanya a másiknak adta át a borzalmas történetet: elpusztult a falu, a házakat felgyújtották. Az áldozatok számát nem is tudták.

„Az egész falut elpusztították?” — kérdezgették az emberek kételkedve. A hírt megerősítették. Nagyon is úgy volt: az egész falu odaveszett.

— Hogyan lehetséges?! Hogyan lehetséges ilyesmi?! *-mormogta édesanyám.

Egy tankokból és páncélos gépkocsiból álló német hadoszlop indult rohamra a vidéken harcoló egyik ellenálló csoport ellen. A szabadságharcosok azonban látha-»

89

tatlanok maradtak. Mivel a páncélos járművekkel nem lehetett a szűk kis hegyi utakra behatolni, a hadoszlop visszafordult. Visszafelé ezen a falun haladtak keresztül az SS-legények. És akkor a villárh alakú SS-ekkel megjelölt szürke és fekete egyenruhát viselő katonák hirtelen, minden ok nélkül úgy töltötték ki bosszújukat, hogy üzöbe vették a hegyilakókat, közvetlenül közlőrlő lövöldöztek az öregekre, a nőkre, a gyermekekre; a lakóházakra és a pajtákra irányították lángszórlőikat. Minden porrá égett. Azok beszélték el, akik túléltek a gáztettét.

— Még nem is mindenről tudunk, amit elkövettek — mondta fojtott hangon Lopez. — Űgy hírlík, hogy bezárták a családokat a pajtákba, mielőtt felgyűjtötták, ötven halottat emlegetnek. De lehet, hogy több volt. Nem lehet tudni. Fentről is, letről is eltorlaszolták az utat. A lentiek fel akartak menni, de kénytelenek voltak visszafordulni és elbűjni, hogy le ne mészárolják őket. Nem lehet tudni... Szörnyetegek...'

— Igen, szörnyetegek — ismételte édesanyám. — ^ Nem emberek.

A konyhánkban voltunk. A hegyen ragyogott a nyár. Elképzeltem, milyen gyönyörű idő van odakint. A rózsas-és mályvaszínű hegygerincek úgy rajzolódtek ki a derűlt égbolton, mint a legfinomabb akvarell. A napfényre gondoltajn, mely lassacsckán hatol be a bűkkfák és fenyőfák szálerdejének mélyébe, melegével árasztva el az ezernyi virággal teli réteket. A kertekben tekintélyes napraforgók lengnek. Illatoznak a rózsabokrok, a muskátli, a nebáncsvirág. Képzoletemben megjelent ez a csendes és illatozó táj. Láttam, hogyan nyúlnak el a Pireneusok a tenger felé, hogyan ereszkednek le a szőlő-, gabona- és kukoricatermő síksáig. „Annyi dűs termőföldűnk van” — hallottam a tanító hangját. És ez az

89

egész termékeny föld békében terűlhetett volna el a nyári napsűtésben.

— Szörnyetegek! — ismételte édesanyám.

Hasát veregető nagy fekete táskájával a postás állt az ajtó előtt. Az érdes asztal előtt űlő Valette bácsi Itinyűj-totta mezitelen karját, és ökölbe szorult a keze.

— Ide is éppűgy el fognak jönni — suttogta Maria.

— Hát jöjjenek, próbálják csak meg! — mordult fel Cyprien. — Tudjuk, hogy jöhetnek. Régóta tudjuk.

— Félnek — mondta nyugodt hangon a tanító. — Az olyan ember, aki fél, veszélyes. Egyáltalán nem érzik magukat biztonságban ebben az országban.

— Vajon valaha is biztonságban érezték itt magukat? — kérdezte Cyprien.

— Eleinte azt hitték. Azt képzelték, hogy az emberek meg se mernek mozdulni, hogy majd mindenbe beletörődnek. Most tudják, hogy ennek vége.

— A legszörnyűbb gazetteket is elkövethetik — szolt Lopez. — Ezek már nem emberek!

— Bocsáss csak meg nekik! — horkant fel Cyprien.

— Nem bocsátok meg nekik. Sohasem fogok nekik megbocsátani. Ki felejtheti el valaha is a felgyújtott otthonokat, a lemészárolt ártatlanokat?!

Daurin úr ekkor elmondta, hogy ez nem volt elszigetelt eset. Sok helyütt követtek el ugyanilyen borzalmakat. Beszéltek az ország belsejében fekvő egyik faluról, ahol a templomba zárták be a nőket és gyermekeket, mielőtt felgyújtották: ez volt Oradour-sur-Glane.

Csendes, nyugodt reggel. Hallottam a ház körül csivitelő madarakat. 'Galambok turbékoltak egymásnak. Az úton egy hegyilakó nógatta teheneit.

90

Egy öszvér szuszogott a sötétben.

Frédo hangja hallatszott: „Hé, arra;:: Gyerünk, gyerünk ... Csendesen ...” Megpillantottam az első állatot, amint két első lábát megfeszítve mendegélt lefelé. „Gyí, erre . . . , erre ... Csendesen ...”

Szabad volt az út. Tovább lehetett menni. Bertrand és én haladtunk a sor élén. Kis távolságra Esteban és Pascal követett minket a menet végére ügyelve. Fegyver csak náluk volt.

A menet hosszan elnyúlt, igyekezett az út legsötétebb részén haladni. A facipők kopogását eleinte óriási lármának hallottam; azt hittem, az egész környéket felverjük. De nem, a zaj nem volt számottevő. A nagy Frédo fúrge árnyéka hol itt, hol ott bukkant fel az oszlop mentén. El-elidőzött a sebesült öszvér mellett, megsimogatta a nyakát, suttogó hangon buzdította.

Biztosan minden jól fog menni. Hamarosan elhagyjuk a veszélyes utat. A hegyoldalba vágott ösvényen megyünk fel. A hegy fái bezárulnak fölöttünk, és tökéletesen eltakarnak.

Áthaladunk az elnémult falun, szürke háztetőivel és holdfénytől kékben fürdő homlokzataival. És akik meghallják átkelésünk lopakodó nesztét, meg se fognak mozdulni, jól tudva, hogy miről van szó. Egyszerűen azt gondolják: az ellenállók pékjei érkeztek meg a lisztjűkkel. . .

Ennek a pillanatnak, minden fenyegető veszély ellenére, nagyon éles és nagyon kellemes képe maradt meg bennem. Az veit az érzésem, hogy a fák, a pázsitok, a sziklák ismernek bennünket, hogy az egész hegység barátunkként és ciltalmazónkként kísér utunkon. Már nem fűjt a szél. A recés gesztenyefalevelek mozdulatlanul rajzolódtak ki a kék égbolton. A tölgyek, a kőrisek, a hársak nem moccantak. Úgy éreztem, hogy bennünket néznek,

■ Gamarra 129

s el vannak szánva, hogy megrezzenjenek a legcsekélyebb vészjelre. A tájék örkdött fölöttünk.

Eszemben jártak útitársaim is, a hegyekben lakó Bertrand, a spanyol Esteban, Pascal, a Hérault környékéről való vincellér. Elkísértek bennünket az ő emlékezetükben hordott képek is: Spanyolország szikár, illatozó földje; a kék mennybolt alatt messze elterülő, vörös téglás lakóházakkal és ezüstös olajfákkal tarkított nagy languedoci szőlőkertek. A kenyeret, a bort, az olívaolajat, a gesztenyét, a reggelek nyugalmát, amikor a földművesek munkába indulnak, a csendes falusi estéket, ezt mind, mind magunkkal visszük. És az ellenség számára talán ez is van olyan erős, van olyan veszélyes, mint a puskák és az ágyúk...

Virevent-hoz közeledtünk, amikor a szörnyű lárma megcsapta fülünket. Úgy rémlett, egészen közelről hangzik. Szörnyű recsegés, mintha szövetet szakítanának szét. Hosszú és harsány csattanások törték meg a pireneusi éjszaka csendjét.

Lövöldözés ..., puskaropogás ...

Az elől haladó öszvér megtorpant, és hátsó lábára ágaskodott. Frédo megragadta a kantárszárát, és hallottam, amint csillapítja az állatot: „Nyugalom, nyugalom ... Nyugalom, öregem ...”
Ismét lövés. Azután újabb sortüzek zaja csapott ki az erdők sötét mélyéből.

Mindez felettünk volt. Az ütközet felé haladtunk.

Esteban és Pascal felzárkózott mellénk.

Az öszvérek féltősen fűjtattak, habár Frédo folyton simogatta őket.

Az út mentén csoportosultunk.

— Nos? — kérdezte Bertrand.

i — Megtámadták a falut — mondtam.

— Nem, nem — szólt Esteban —, a lövöldözés sokkal

91

messzibbről hallatszik. A hegyen támadnak. Figyelj jól!

— A másik völgy útját választották — csatlakozott Frédo is Esteban véleményéhez.

— Az ember azt hinné, hogy egészen közel van — mormogtam.

— Nem, sokkal távolabb van, mint gondolod — szólt Pascal. — Minél előbb el kell érünk Virevent-ba.

Láttam, hogy Frédo elgondolkozik.

— Az a furcsa — szólalt meg kis idő múlva —, hogy ezen az oldalon egy lélekkel sem találkoztunk.

— Miért, kivel kellett volna találkozoznunk? — kérdeztem.

— Értesíteni kell a lenti partizáncsoportot. A faluban biztosan gondoltak erre. Biztos odaküldtek valakit.

— így van — mondta Pascal. — A fritzek feljuthatnak ezen az úton. Ha a lenti csoportok nem zárják el előlük az utat...

— A fritzek jobbnak látták, hogy a másik völgy felől támadják meg a mi csoportunkat — jegyezte meg Esteban. — Félnek ettől az úttól. Ezt könnyű védeni.

— De azért mégis értesíteni kell a lenti csoportot — erősködött Frédo. — Erre gondolhattak a faluban. Kellett küldeniük valakit...

— No és? ■— vágtam közbe.

— Azzal a valakivel találkozoznunk kellett volna. Az a valaki ugyanazon az úton ment, mint mi. Megállt volna, hogy velünk beszéljen, hogy minket is figyelmeztessen.

Pascal vállat vont.

— Nem volt rá idejük. A támadás biztosan csak most kezdődött.

— Akkor pedig a mi kötelességünk figyelmeztetni őket.

Valamelyikünknek le kell menni a lenti ellenállási csoportot figyelmeztetni.

Frédo felemelte az egyik kezét.

92

— Várj egy kicsit, fiam. Mire figyelmeztessük őket? Pontosan tudnunk kell, mi odafent a helyzet.

Feszülten figyelt.

— Már semmit sem hallani. Űgy látszik, lecsendesedtek. — Fejét rázta. — Pedig biztos, hogy nincs vége. Gyerünk. A legjobb, ha minél gyorsabban visszamegyünk Virevent-ba. Meg kell tudnunk, mi van. Rövid negyedóra alatt ott vagyunk, ha jól kilépünk. Jean és Bertrand, ti menjetek elől, és nyissátok ki a szemeteket! Esteban, add oda nekik a géppisztolyodat! A veszély arról az oldalról fenyeget.

Nem tudtam megállni, hogy fel ne ugorjak. Ujabb sortűz dördült el. Odafenn, messze fölöttünk úgy látszott, mintha valami kegyetlen zápor tépdeste volna meg a távoli lombkoronákat. A dörgés továbbvonult a völgyek felé.

A sötétben hirtelen megmozdult egy bokor.

— Allj! — kiáltott fel Frédo. — Ki vagy?! Az úton egy alak tűnt fel, és felénk szaladt.

— Csak semmi ostobaság, legények!

Cingár és ferge párizsi fiú volt, még majdnem gyermekarcú. Fejét rendetlen szőke hajzat fedte. Alig húszéves volt. Találkoztam már vele nálunk, és elbeszélgettünk a messi fővárosról. Csúfondáros kedvű, fiatal vasmunkás volt, s örökösen gúnyt űzött magából és másokból, a párizsi utcagyerekek módján. Megállt előttünk, és nem tudta megállni, hogy rögtön ne mókázzon.

— Szevasztok, pékek! Nem adnátok el nekem egy pár kiflit? Eleinte fritzeknek néztelek benneteket.

— Na mi van? — kérdezte kissé szárazon Frédo.

— Megkezdődött az előadás — válaszolta a párizsi fiú. — Azok az urak a túlsó völgy felől támadnak. Biztosan azt hitték, hogy jó kis meglepetést okoznak nekünk. Pillanatnyilag semmi vész. Két csoportunk volt készült

93

ségben, és megállítottuk őket. A helyzet jó. Én megyek, hogy erről az oldalról vigyek értesítést.

— Semmi baj odafenn? — kérdezte a vincellér.

— Nem hinliém, kis cibora. Pillanatnyilag sokat lövöldözünk, hadd lássák, hogy létezőnk. Ha tényleg be akarnak hatolni a hegyekbe, ráfizetnek a sétálhatnék-jukra. Most pedig, bár nagyon jól érzem magam veletek, fickók, le kell lépnem. Odalenn el kell állni az utat. Titeket meg várnak odafenn. Daurin úr kéri, hogy minél hamarább térjetez haza.

Majd röviden elmagyarázta, hogy az egyik lenti község tanítóját kell figyelmeztetnie, annak viszont a környékbeli csoportokat kell mozgósítania.

— Mindenfelől mozgósítanak, de valami azt sűgja nekem, hogy ez az utolsó menet. Szervusztok, péklegényké! Helyeztetek gyorsan biztonságba ezt a lisztet. Ja! Majd elfelejtetem: egy különítmény le fog jönni, és itt foglal állást. Lehet, hogy találkoztok velük. Üdv! — Fülelt. — Minden rendben, semmi mozgás. Kihasználom a felvonásközt.

A párizsi fiú eltűnt az árnyékban. Nesztelenül, kissé előregörnyedve járt, géppisztolyát szorongatva. Az éjszaka nagyon gyorsan elnyelte.

Ismét útnak eredtünk. Néhány perc telt el.

Hirtelen lövés hangja törte meg a csendet. Ezúttal egészen közel lőttek, efelől semmi kétségünk sem lehetett. Még sohasem hallottam lövést ilyen közlelről, magam mellett. Egyetlenegy lövés. Úgy hallatszott, hogy hosszan elnyúlik mögöttünk, harsányan, a végtelenségig-

— Ez nem odafent van — mondta Bertrand.

— Itt van, errefelé — állapította meg Frédo az árnyék felé mutatva, ahol a párizsi fiú az imént eltűnt.

Másik lövés dördült el

94

■— Húzódjatok a sziklafalhoz —■ suttogta Frédo. — Miránk lőnek.

Csillapítgatta az állatait, összeterelte és az utat szegélyező szikla oldalához hajtotta őket.

— Nem, nem mireánk — mondotta Bertrand. — A párizsi fiúra.

— A párizsira? — kérdeztem;

Esteban leguggolt. Lassan megindult lefelé.

Azután sikoltás hallatszott. Éles hang, fülsértő trillához hasonló. A félelem vagy a figyelmeztetés kiáltása volt-e, nem tudtam. Ki sikolthatott? Nem férfihang volt, hanem női vagy gyermeki... Igen, gyermekhang volt. Szorongás fojtogatta a torkomat. Majd ismét felhangzott, és én egyszerűen megismertem.

— Vigyázat! Vigyázat! — kiáltotta.

Frédo is ráismert. IsabeUe! A kislánya kiabált, legfeljebb száz méterre tőlünk, úgy rémlett, az utat szegélyező sziklás omladékokban és bozótban.

— A kicsike ..., a kicsike ... — hebegte Frédo. Megéreztem, hogy remeg a keze az öszvérek gyepelőjén, és tudtam, hogy arca hófehér az aggodástól.

— Fogd az állatokat! Fogd az állatokat! — szólt oda hozzám.

Elkezdett lefelé futni. Abban a pillanatban rövid lövéssorozat szaggatta meg közvetlenül mellettünk a lombokat. Első ízben hallottam golyók zaját a fák lombjain: A fák... Magam elé képzeltem az átyuggatott, megperzselt, Ezéttépdelt faleveleket. Gondolataim villámgyorsan cikáztak. IsabeUe..., a fák, a lombok, Benjámin úr ... Az öregember halk hangja hangzott fel a háborúból és az éjszakából. „Szépek a fák, fiacskám, nagyon szépek.” Aznap este golyók tépdesték a fákat.

Mellettem Pascal mormogott:

— A párizsi az. A párizsira löttek. És a fiú védekezik.' Frédo hangját hallottam:

94

— A kislány az, a kicsike. Mit keres a kicsike a he-; gyekben?

Csak később tudtam meg, mi minden történt aznap*

éjszaka... - -

A mi konyhánkban tartották a haditanácsot. Jelen volt Daurin úr, Cyprien Valette és a virevent-i ellenállási csoport különböző osztagainak felelősei.

A másik völgy bejáratánál az ellenség gyanús mozgó-; lódását jelenék. Kétségtelen volt, hogy a németek meglepetésszerű

támadásra készülnek. Gondoskodni kellett a megfelelő visszavágásról, és számítani kellett egy ütközetre is a fennsík környékén. Ismerve a megszállók kegyetlenségét, Daurin úr még Virevent teljes kiürítésével is számolt.

Az összejövetel a késő éjszakába nyúlt. Az emberek komolyak voltak, feszülten figyeltek. Híreket vártak mindenfelől, a normandiai hadszíntérről, ahol a szövetségesek előnyomultak; a szomszédos területekről, ahol az ellenállók nyílt támadásba mentek át; és ebből a hegységből, amely körül most az ellenség ólálkodott.

Cyprien Valette nem hitt benne, hogy támadni fognak.

— Már késő — mondotta —, már késő. Egyéb gond-, juk is akad csöstül. Menekülniük kell észak vagy nyugat felé. Itt nem időzhetnek tovább. Ha itt maradnak, elvesztek.

Daurin úr a fejét rázta.

— Résen kell állnunk, barátom, résen kell lennünk." Sok bajt okozunk nekik, és ők tudják ezt. Ha jobban meggondolják, az ellenállási csoportok általános bevonulásától fognak tartani a Garonne völgye és Toulouse irányában. Ez pedig komoly veszélyt rejt magában számukra. Nyilván tiszta terepet akarnak teremteni. És tudjuk, mit jelent az, hogy tiszta terep.

135

Valamivel hajnali három óra után riadót jeleztek. Daurin úrnak igaza volt. Az ellenség meg akarta kísérelni a hegy megrohamozását. Csakhogy az őrosztagok helyükön voltak. Erőteljes tüzelés fogadta az első SS-járőröket. Visszavonultak. Megfigyelőink azonban páncélos gépjárműoszlopokat jeleztek a környékbeli utakról. A falu felriadt, mert a szabadságharcosok támadásának híre futótűzként terjedt házról házra. Daurin úr és Cyprien Valette nyugalomra intett. „Ne gyújtsatok lámpát, ne veszítsétek el a fejeteket, álljatok résen...”

A kisgyermeket még aludni hagyták, majd csak az utolsó pillanatban ébresztik fel őket, ha a kiürítést szükségesnek látják.

A hegyilakók egy csoportja állandóan udvarunkban állt készenlétben. A kis utcákon, a sötét házak körül, a fenyvesek felé vezető úton csendes nyüzsgés folyt.

, Édesanyám igyekezett aggodását eltitkolni. Édesapámra gondolt. Csak annyit tudott róla, hogy valahol a vidéken, Luchon környékén vagy talán Toulouse-ban van. Vajon részt vett-e ebben a legutóbbi ütközetben, és hogyan?

— Ugyan, ugyan! — kiáltott fel Cyprien Valette, minden erejével azon igyekezve, hogy tréfás arcot vágjon. — Nem kell már soká várni! Kikergetjük azokat az „urakat". Tavasz Kapitány majd

megmutatja nekik, milyen fából faragták. Jó tölgyfából és jó gesztenyefából!

Bellininé és a kis Isabelle mindjárt hozzánk sietett, ahogy a riadó megkezdődött. Tudni akarták, hogy megérkeztünk-e a lisztszállítmánnyal. A leányka egy szót sem szólt. Leült a konyhaablak mellé, és onnan figyelte az emberek jövés-menését; az udvarban Bellininé igyekezett hasznossá tenni magát.

Elkísérte anyámat és Maria nénit a közelünkben levő egyik házba, ahol segélyhelyet rendeztek be. Késő este egy környékbeli öreg orvos érkezett. Castérában lakott, Daurin úr falujában. Higgadt

96

és nyájas férfi volt. Rögtön észrevette Bellininé njmg-talankodását, és ő is igyekezett megnyugtatni:

— Nono, vége van már — mondotta —, vége van! A fenevad utolsó mérgét fröcsköli ki. Nem állítom, hogy ártalmatlan, de[^] tudom, hogy már nem húzza sokáig. Az idegeskedés semmire sem jó ...

— Igen, doktor úr, igen — szólt bágyadt mosollyal a szegény asszony. Közben azonban rémült pillantásokat vetett az orvoságokra, amelyeket a derék férfiú egy polcra kirakosgatott, és a műszerekre, amelyeket elren-: dezgetett.

— Készenlétben kell állni. Lehet, hogy minderre nem is lesz szükség, de mégis! Fel kell készülni.

Bellininé fejét csóválta, majd órájára nézett, és nem tudta megállni, hogy így ne rebegjen:

— Még mindig nem jön az a szállítóoszlop! Legutóbb, úgy hiszem, korábban megérkeztek.

— Hamarosan itt lesznek — felelte Maria néni. — Arrafelé, ahol ők vannak, teljes a nyugalom.

Később tudtam meg, hogy amikor Daurin úr elküldte a párizsi fiút, hogy értesítést vigyen a lenti ellenállóknak, Isabelle az udvaron volt.

A fiatalember a tanító előtt állt. Nem tréfálkozott: Figyelmesen hallgatta az utasításokat, és bólogatva felelte:

— Igenis, kapitány úr! Értem, kapitány úr!

Daurin úr pedig, aki a földalatti hadseregben tényleg kapitány volt, türelmes, tanítós hangján beszélt vele:

— Megértetted, fiam? Abban az iskolában Cassagnac urat fogod keresni. Őt már biztosan értesítették. Mondd meg neki, hogy el kell zárni a völgyet, úgy, ahogy az előbb elmagyaráztam.

Lépcsőzetesen helyezkedjenek el az egyes csoportok. Gyorsan meg fogja érteni. Előre számoltunk ezzel a védelemmel. Meséld el neki, mi történik odafenn. Jelenleg körül vannak zárva, már nem nyomulnak előbbre. Na jó. Most siess, és légy óvatos, ne

a házak mellett menj. Biztosan találkozni fogsz Frédó-val és a fiúkkal. Lisztért mentek az öszvérekkel. Mondd el nekik, hogy mi a helyzet. Várjuk őket. Ne késlekedjenek. Világos?

— Világos, kapitány úr!

A kis párizsi köszönt, sarkon fordult, és elsietett az udvari kapu felé. Már többször látott el ilyenfajta összekötő feladatot, és jól tudta, melyik a legrövidebb út. Éppen olyan gyorsan eljutott mindenhova, mintha kerékpáron ment volna; az országutat csupán egészen kis szakaszon vette igénybe.

Abban a pillanatban senki sem törődött Isabelle-Iel, Daurin úr azzal volt éppen elfoglalva, hogy egy különítményt szervezett, amely a falu kijáratánál foglal majd el tüzelőállást.

A leányka kilopózott. Akik látták, azt gondolhatták, hogy hazamegy, vagy hogy valami elintéznivalóval bízták meg a faluban.

Szopora lépésekkel sietett tovább az éjszakában, nem tévesztve szem elől a párizsi fiút, aki alaposan kilépvé haladt előre. Nem gondolt arra, hogy nem cselekszik helyesen. Édesapja és pajtásai elébe kívánt csupán menni. Tudta, hogyha megkéri a fiút, hogy vele mehessen, az kereken visszautasítaná, és visszaküldené Daurin úrhoz.

A párizsi gyorsan haladt. Körvonalai lassacskán elmosódtak. A kislány néhányszor teljesen szem elől tévesztette. Kezdtet kifulladásra. De azért fürgén és könnyedén lépdelt. Szandálja nesztelenül taposta a kavicsos ösvényt. Félrehajtotta az ágakat, úgyhogy zajtalanul sikerült köztük áthatolnia.

Már-már lemondott róla, hogy egyedül folytassa útját, amikor egy kavics gördült el előtte. Isabelle-nek jó szeme volt. Tisztán kivette a távolban a párizsi fiú kör

vonalaikat, majd egy másik ámyék bukkant fel, egy földre hajló, otrombabb alak.

Isabelle fokozott óvatosságot tanúsított, de most már nem kételkedhetett benne: valaki követi a fiút. Milyen céllal? Hogy mejí^adályozza küldetését teljesítésében? A mögötte settenkedő ember valahogyan kifürkészhetette Daurin úr utasításait. Isabelle feszülten gondolkozott, igyekezve nyugalma megőrizni. Igen, valaki kihallgathatta a tanító szavait... Sokan jártak-keltek a házuk körül. Valaki elrejtőzködhetett a fal árnyékában, majd a falu kijáratára felé futhatott, hogy ott várja be a párizsi fiút.

A fák fölött, az első magaslatok gerincei táján puska-ropogás iszonyatos zaja reszkettette meg a levegőt. Isabelle szíve vadul dobogni kezdett. Félt. De mégis megpróbált okoskodni: „Apám itt van valahol egészen közel, az öszvéreivel érkezik, nincsen

egyedül. A fiúk vele vannak... Hamarosan meglátom őket felbukkanni. Elébük fogok futni..."

A párizsi fiú át-átvágta a kanyarokat. A palakőbe vájt réges-régi pásztorösvényekre tért a bokrok és a fák között.

A leányka hirtelen összerezett. A férfi alakja kivált a tiszta éjszakában, és ő azonnal megismerte Fauga apót, a vén zsugorít. A riadó pillanatában tehát a faluban tartózkodott, és a házuk körül ólálkodott.

Isabelle-nek eszébe jutott egy mondat, amelyet meghallott és megjegyzett: „A német rendőrség jó pénzt fizet a felvilágosításaiért..."

-Az ösvény a lejtő oldalában kanyargott, és egy szikla-omladék-féle felé tartott. A párizsi fiú egyszerre csak eltűnt. Fauga apó megállt. Isabelle látta, hogy előrehajolva, majdnem leguggolva lefelé néz valamire, ami alatta

98

volt, és amit a kislány riem láthatott. Mit tartott a kezében? Botot? Nem, puskát! Faugánál fegyver volt.

Isabelle a leselkedő felé kezdett kűszni. Ekkor váratlanul hangfoszlányokat hallott. Azt hitte, édesapja hangját hallja, amint öszvéreit nyugtatgatja: „Lassan, csendesen..." Nerh, a faleveleit zizegése volt csak és a hegyekből leereszkedő patak csobogása. A leányka tovább fület.

Fauga apó továbbhaladt előtte. Puskája ide-oda himbálózott a jobb alsó karján. Felegyenesedett. A kislány azt hitte, hogy vállalához emeli a fegyvert. Fauga futni kezdett.

■ IsabeUe, nem törődve a meztelen karját és lábát felsebező tüskékkel és kavicsokkal, kűszott előre. A reggel közeledett. Kelet felé sápadni kezdett az égbolt.

„Egészen a közelébe kell jutnom — gondolta magában a kislány. — Minden mozdulatát figyelniem kell. Ha a párizsira lő, kiabálni fogok. Fauga apó meg fog ijedni... Azután elbűjök a hegyoldalban, és a párizsi fiú mégmenekül..."

Egyszer csak meghallotta a lisztszállítókat. Ezúttal nem tévedett. Tisztán kivehette a kövecses ösvényen **baktató** öszvérek patájának dobogását, eljutott hozzá édesapja hangja.

Ugyanabban a pillanatban meglátta, hogy Fauga újra felegyenesedik. Látni lehetett a halvány égen kirajzolódó puska csövét. A férfi vállalához emelte a fegyvert. Célzott. Kire? A párizsira, édesapjára, az-öszvérekre? A zsugort öregember bosszút akart állni. Tele volt gyűlölettel, dűhvel és félelemmel. A kislány reszketni kezdett, torka összeszorult a félelemtől. Most már késő, túl messze van. Mit sem tehet a gazember ellen. Kiáltani kellene, kiáltani, fel kellene őket lármáznii! Képtelen volt. A harag és a félelem megbénította.

Majd sikoltás tört fel ajkáról. Torkaszakadtából kiáltva figyelmeztette azokat, akiket a puska fenyegetett.

99

Amott a férfi meghökölt. Hátrafordult arra, ahonnan a sikoltás felhangzott. Isabelle pirosas villanást látott és összerogyott. Isabelle a köves ösvény szélén hevert elterülve, amikor rátaláltunk. Nem sebesült meg. Csak valami nagy-nagy ijedségre emlékezett, és arra a vörös fényre, mely felvillant tekintete előtt, mielőtt ájultan összeesett.

Világosodott. A leányka csendesen sirdogált apja karjaiban, az meg halkan nyugtatgatta, hogy már nincs mitől tartania. Hazafelé indultunk a faluba.

— És az az ember? Hol van az az ember? — kérdezte remegő hangon a leányka.

— Ne félj, ne félj — felelte az apja. — Elment, eltűnt, beleveszett az éjszakába. Már nem árthat nekünk. Erősebbek vagyunk, mint ő. Nézd, mindenki itt van véled... Itt van Jean és Bertrand. És Pascal meg Esteban.'

99

— És az az ember? — kérdezte egyre IsabeUe. — Nem fog többé visszajönni?

— Nem — szólt komoran az apja —, nem fog többé visszajönni. Nem tud többé visszajönni.

Felkelt a nap. Nagyon messze, völgyünk végében vörös és sárgás fények jelezték a napfelkeltét. A hegy nyugalomban ébredezett. A gerincek felől nem hallatszott többé puskaropogás. Az ellenség lemondott a támadásról.

Az enyhe reggeli szél kakasszót hozott. Alig-alig hallható kukorékolás hatolt át a légen, és a kora hajnali szellők üde szárnyán eljutott hozzánk.

Ez a halk kiokorékolás felelevenítette a tanyai udvar képét, a reggeli munkákat, a gazdasszonyt, amint meggyújtja a rőzsét a kemencében, a friss tej szagát, a vályúhoz békésen lépegető barmokat, a padlásról vasviUá-val az ökrök jászlába vetett széna selymes zaját...

— Véget ért — ismételte IsabeUe apja a gyermek arcát cirógatva. — Tavasz Kapitány győzött.

— Elűzte a fekete embert?

— Elűzte.

Az előbbi jelenetre gondoltam. Láttam Fauga apót, ahogyan egy örült arckifejezésével egy sziklacsúcson áll, puskával a kezében. Néhányszori golyóváltás után egyszer csak felhagyott a rejtőzéssel. Meg akarta adni magát? Talán rájött, hogy túlerőben vagyunk, és hogy elkerülhetetlenül foglyul ejtjük?

— Dobd el a puskád, gazember! — kiáltott rá Pascal.

Fauga apó nem válaszolt. Még láttuk, hogy egy piUa-natig ingadozik, majd levetette magát a mélységbe.

100

12

TAVASZ KAPITÁNY

A délelőtt közepe táján jelentették, hogy egy hosszú pánccéloszlop halad észak felé, hátat fordítva a hegyeinknek. Az ellenség lemondott az ütközetről. Most az volt a célja, **Sogy** amennyire csak lehet, elkerülje a szabadságharcosok szüntelen csapásait, elérjen az Atlantióceán partjáig. Még mindig veszedelmes volt az ereje, de a falvak és városok úgyszólván mindenütt kezdtek magukat felszabadítani. A fenevadat nem taposták még agyon, de már nem maradt számára remény.

A hegységen világos nyári nappal uralkodott, **úgy** éreztem, hogy még sohasem volt ilyen kék az ég. Néhány óráig pihentem csupán, de nem éreztem fáradtságot.

Falunk felől minden veszély elhárult. A távolban persze folytatódott a háború; kemény csatákat kell még vívni, és nagy árat kell fizetni. De itt, a földnek, a szikláknak és az erdőknek ez a kis darabkája újra egykori békéjére lelt. A fáknak, a bokroknak, a sziklafalba vájt barlangoknak többé nem az volt a rendeltetésük, hogy embereknek, barátoknak vagy ellenségeknek szolgáljanak búvóhelyül. Újra az a békés vidék lett, ami volt: a hajdinafü- és büzamezők, a széllegette lombkoronák vidéke, a kellemesen zúgó zuhatagé, melynek muzsikáját a fuvallat viszi szét..,

Minden egyes völgytorkolatnál résen álltak a vidék férfiai. Eltorlaszolták az utat, visszaverték az ellenséget, hogy később egészen az óceánig, egész a határokig üldözzék...

101

A háború valamennyi hosszú éjszakájából az előző éjszaka maradt meg mindörökké emlékezetemben. Nagyon hamar rájöttünk, hogy IsabeUe veszélyben forog, s azért hagyta el a falut, hogy elibénk jöjjön, amint ezt azelőtt jó néhányszor, de kevésbé veszélyes körülmények közt megtette.

Még hallottam Frédo elfülő hangját: „A kicsike az . 7 ? A kicsike az ... Öreá lövöldöz az a bandita ... Meg keU menteni a kicsikét...”

Attól fogva nagyon gyorsan peregtek az események. A vén zsigort összevissza kezdett lövöldözni. Miért fedte fel magát? Azt hihette, hogy körülkerítették, és teljesen elvesztette a fejét. Pascal és Esteban több sorozattal válaszolt. Csak úgy vaktában tüzeltek, mert még ném látták meg. Majd a vén zsigori felállt a sziklája tetejére, s a szakadék fenekére vetve magát, szétzúzta a fejét.

A később lefolytatott vizsgálat kiderítette, hogy ez az alak összejárt az ellenséggel, a környékbeli fal vakbán több hazafit feljelentett. Vajon mire készülhetett akkor éjszaka? Arra, hogy megakadályozza a kis párizsit utasításainak átadásában, s hogy így tegye szabaddá a megszálló hadsereg számára a völgybe vezető utat...

— Egy dolog rejtély marad — mondta komoly hangon Daurin úr. — Ez az ember korábban feljelenthetett volna bennünket. Megtette-e? És ha megtette, miért nem támadott az ellenség ezen az oldalon? Lehet, hogy nagyon erős ellenállásra számítottak. Hacsak Fauga apó nem várt az utolsó pillanatig. Hiszen mégiscsak az ő faluja volt, az ő háza. Ha az SS-legények feljönnek Vire-vent-ig ..., tudjuk jól, mi mindenre voltak képesek, ő is tudta.

A tanító e szavainak haUatára Cyprien Valette indulatosan vágott vissza:

— Nahát! Csak nem fogja azt az alakot megsajnálni, Daurin úr?! Gazfickó volt. Rálőtt erre a kislányra, rálőtt ezekre a fiúkra! Nem szenvedhetett minket, csak egy

101

dolgot szeretett: a pénzt. Pénzért az egész világot eladta volna. Meg is tette!

— Nem sajnálom, barátom, egyáltalán nem sajnálom. Készen voltam a legkönnyörtelenebb harcot folytatni ellene. De tudnunk kell, mi maradhat meg olykor egy ember lelkiismeretének legmélyén. Az az ember, ki tudja, talán még mindig

ragaszkodott a maga kis erdőrészcskéjéhez, a maga nyomorúságos kunyhójához, a hegységéhez ... i

— Zsugori volt és gazember!

Az erdő szóra eszembe jutottak régebbi vendégeink: Benjámín úr, Pierre úr, akiknek nyoma veszett a háború zűrzavarában. Hol lehetnek? Élnek-e, meghaltak-e? Mikor fogok velük újra találkozni? Az öregúr szelíti, reszkető hangja bukkant fel az éjszakában: „Csúnya dolog a háború, fiacskám, csúnya dolog... Én nagyon szeretem a fákat..., a hegyeket és a fákat..., Csodálatos dolog ezeket lefesteni... Majd ha lehullott a hó, képzeld e!...”

Elfeledkeztem a sortüzekről, a szorongásokról, a sebekről és a gyászról, s felelevenedett előttem egy átlátszóan derűs őszi reggel, a tisztasokat bearanyozó napsütés. A kristálytisza levegőben finoman szóródtak szét körülöttünk az erdő morajjai. És a reggeli levegő tisztasága egy ifjú arc tisztaságát idézte fel emlékezetemben. Isabelle mosolygott rám. Piros ajka, kékesfekete hosszú haja, fekete gyémántként csillogó szeme közeledett hozzám, a szálerdők és a sűrű bozótok zizegésének, az-őszi erdőt bevonó ezernyi bronz és bíbor árnyalatnak hátterében.

Isabelle... Ott aludt a házunkban, az emeleten, :a hegyre nyíló egyik szobában. A vidék illatai vették körül: a közvetlen közelében levő padlás szaga, ahová a szénát, a gabonát, a krumplit, a hársfa- és verbénanyalá-

10 Gamarra 245

bokát halmozták fel; ennek a szobának az illatai, amelyben az eltenni való gyümölcsöt teregetik szét, s mely évek óta magába szívta a bíborvörös almák, az arany pettyes körték, az aszalt szilva, a mámorító zamatú birsek aromáját.

Aludt, megnyugodva, békésen. Házunkban, a környék ösvényein és útjain katonák jöttek-mentek, és mind, mind ennek a mi földünk illatáradatában alvó törekeny leánykának az álmát őrizték. „ ^ ^

Édesapámról jó hírek érkeztek. Azt üzente, nagyon el van foglalva, és arra kért, hogy ne nyugtalankodjunk miatta. Amint lehetséges, eljön, hogy karjába szoriíson bennünket.

Az egyik rákövetkező este nagyon sokan összegyűltek nálunk.

Az ellenállási csoport elhagyta Virevent-t. Toulouse felszabadulása küszöbön állt.

Azt rebesgették, hogy a Lot megye és a szomszédos megyék nagy erejű szabadságharcos csoportjai a languedoci főváros felé tartanak. Toulouse, MarseiUe, Lyon, Párizs, egész Franciaország már-már letépte bilincseit és kötélékeit.

És odakinn, a kezdődő tiszta éjszakában hirtelen felkiáltott valaki:

'—• Itt van Tavasz Kapitány!

Zsibongás, nevetgélés és hangos kiáltozás olvadt egybe. Szeges talpú cipők csikorogtak az udvar kövein. Az úton motorkerékpárok búgtak.

— Itt van Tavasz Kapitány! — ismételte egy másik hang. A vidámság egyre fokozódott. Az emberek tájszólásban tréfálkoztak.

Majd meghallottam Daurin úr hangját. Nem értettem; mit mondott. A mi kapunk felé tartott.

„Daurin úr — gondoltam magamban —, 6 a Tavasz

103

Kapitány. Sohasem mondta meg nekünk. Ez volt a földalatti mozgalomban a fedőneve, a háborús álneve ... Itt van tehát a híres-nevezetes Tavasz Kapitány, akit senki sem ismert, és akiről mindig beszéltek, . . .'^

Konyhaablakunkon fellebbent a vászonredőny. A friss esti levegő behatolt a helyiségbe. Az alkony kékes háttéréből egy alak körvonalai bontakoztak ki. Egy férfi jelent meg, félig katonásan, félig parasztosan öltözve. Hosszú vászonnadrágot viselt, amelyet széles bőrv szorított össze, khakiszínű inget, katonasapkát.

— Bemutatom nektek Tavasz Kapitányt! — harsogta vidáman Daurin úr.

Édesapám nyitott be a konyhába, és kitérte karját

— Te vagy az, te vagy az? — rebegette édesanyám. Tavasz

Kapitány, a megfoghatatlan, akit a németek

mindenfelé kerestettek, tehát ő volt! Ő volt a Virevent-ban és a hegyeink között harcoló sok szabadságharcos csoport vezetője, és ő irányította titokban a mi vidékünk ellenállását.

Édesanyám sírt és nevetett. Maria néni sürgött-for-gott, már azt sem tudta, mit is akar csinálni; hellyel kínálta a vendégeket, a tálalószekrényhez futott hogy italt töltsön nekik, majd visszajött, hogy megölelje édesapámat.

Cyprien mennydörgött, az imént belépő szabadságharcosok vállát veregette, tucatnyi kérdést tett fel nekik, be sem várva a választ, majd tanítómesterünk elé állt, és így kiáltott fel:

— No, Daurin úr, ugye, mondtam, hogy nem kapják el Tavasz Kapitányt?!

Édesapám végül is leült az érdes, régi faasztal mellé: Újra látom, amint nyugodtan mosolyog ebben a nagy zűrzavarban. Magához

vonta Isabelle-t, és szelíden be- | szélgetett vele. Majd elmesélte, hogyan támadták a szá

badságharcosok a megszálló csapatokat, és hogyan kényszerítették őket menekülésre. Még nem ért véget a harc, de már rájuk mérték a döntő csapást. A városokban és a falvakban most a felszabadítási bizottságok lépnek a Vichy-kormány régi hivatalnokai helyébe.

A szoba lassacskán elcsendesedett. Édesapám beszélt Ódalndt az éjjeli bogarak zümmögése hallatszott. Nekem úgy tetszett, mintha édesapám nyugodt hangjától visszhangozna az egész hegyvidék, a hóval és fákkal övezett tágas, kerek völgykatlan. Apám az asztalfőn ült, azon a helyen, ahol ősi szokás szerint a kenyeret vágják. Rendszerint ott van a nagy kerek kenyér, durva vászonba takarva, és a fa azon a helyen számtalan késvágta sebhelyet visel, amelyeket kenyérvágás közben ejtettek rajta.

Édesapám volt tehát az a Tavasz Kapitány, aki Tou-louse-től egészen a Pireneusokig a harcokat irányította. A kikeletnek, a napsütésnek és az "életre kelt faleveleknek a nevét viselte. Boldog voltam, hogy ezt a reinény-től duzzadó fedőnevet választotta magának ...

— Na, Tavasz Kapitány, te aztán megmutattad nekik! — kiáltott fel Cyrien. — Te aztán nem üldögtél egy helyben. Ők itt kerestek, te pedig amott röpdöstél. Ez igen! Ez aztán becsületére válik Virevent-nak!

Édesapám fejét rázta.

— Hát igaz, hogy megmutattuk nekik. De itt nem csupán rólam van szó. Tavasz Kapitány nem egyetlenegy ember. Egyetlen ember nem elegendő. — Még egyszer fejét rázta és hozzáfűzte: — Tavasz Kapitány ugyanabban a pillanatban mindenütt jelen volt. Ez a valóság. Mindegyikünk Tavasz Kapitány volt. Minden ember a falunkban és minden más faluban. Valamennyi tanyán, itt ezekben a völgyekben és a síkságokon, mindenütt volt egy Tavasz Kapitány. Mindet nem tudták elfogni, megölni. Egy helyett akit hatalmukba kerítették, tíz és száz kelt fel...

Anyámra néztem- már nem sirt, mosolygott. Boldog voltam, hogy arcát nyugodtnak láthatom.

A Pireneusok kék éjszakája terült el körülöttünk. Benjámín úr alakja bukkant fel emlékezetemben. Ő is, ez a fáradt öregember is Tavasz Kapitány volt a maga módján. Szerette a fákat. Az eleven fákat, amelyek kiterjesztik zöldellő ágaikat, és a hegy vizeit és napsütését isszák. És a szive gyűlölte a háborút. Valahol, nagyon messze kakas szólt. Egy kakas, amelyet megtevesztett az alkony utolsó fénye, amely már a nappalt, a

gyöngyházzsínű, rubinpiros, arany lángú hajnalt énekelte
földjeink és házaink felett.

A GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ IDEGEN SZAVAK KIEJTÉSE

Ariege — *ariezs*

Bertrand — *bertran* Benjámín — *benzsamen* Béziers — *bézié* Bretagne —
brótány Beauce — *bósz*

Castéra — *kasztéra* Carcassonne — *karkaszon* Cotentin — *kotanten*

Cassagnac — *kaszanyak*

Don Quijote — *don kihóte* Daurin — *doren*

Fauga — *foga* Fernand — *fernan*

Garonne — *garon* Guernica — *gernika*

Henriette — *anriet* Hérault — *éró*

Ile Saint-Louis — *il szen lui*

Jeannot — *zsano*

Luchon — *lüson* Lausanne — *lozan* Languedoc — *langdok* Lopez Jean — *lopez*

zaan Llmoges — *límozs*

Marseille — *marszej* Montréjeau — *montrézso*

Orne — *orn* Oradour-sur-Glane — *oradur-szüt-glán*

Place de la Concorde —

plasz de la konkord Pétain — *péten* Pearl Harbor — pörl *hárbor* Pascal —
paszkal

Rigai Thérèse — *rigai terez*

Toulouse — *tuluz*

Virevent — *virvan* Valette, Cyprien —

valet sziprien Versailles — *verszáj* Vichy — *visi*

TARTALOM

1. A Pireneusok illata : : : J : I 5

2. Benjámín Úr és a fák : : : : 12

3. A sárga csillag 24

4. Arnyak az éjszakában : : : I ; S5

5. A medvék és sasok birodalma : : : 51

6. Monsieur Pierre61

7. Az elhagyott ház **68**

8. Karácsonyéi **77**

9. Rejtekhelyen 89

10. A fenyegetés**104**

11. Isabelle 124

12. Tavasz Kapitány 143